

Armila, Halonen, Sivenius ja Haantio

Syrjäseutu lasten ja nuorten liikkumisen tilana

STOP! Tässä seison enkä muuta voi?
-tutkimushankkeen loppuraportti

Syrjäseutu lasten ja nuorten liikkumisen tilana

Päivi Armila, Terhi Halonen,
Ari Sivenius ja Santtu Haantio

Syrjäseutu lasten ja nuorten liikkumisen tilana

STOP! Tässä seison enkä muuta voi?
-tutkimushankkeen loppuraportti

KAKS – KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kunnallisan kehittämissäätiön
Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 120
© Pole-Kuntatieto Oy ja kirjoittajat

Kieliasun tarkistus: Sirpa Ovaskainen

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2024
ISBN 978-952-349-126-7 (nid)
ISBN 978-952-349-125-0 (pdf)
ISSN 1235-6956

Sisällys

Esipuhe.....	7
Tiivistelmä.....	9
Abstract.....	11
Intro.....	13
OSA I: STARTTI	
1 Johdanto	16
2 Kuntakansalaisuus ja syrjäseututodellisuus: Oikeuksien ja olosuhteiden ristiriitoja	21
2.1 ”Kuntakohtaisuus” ja nuorisoliikunta	22
2.2 Syrjäseutu harrastusmahdollisuuksien maisemana	26
OSA II: KENTILLÄ	
3 Tutkimuksen metodologiset ja teoreettiset sitoumukset	32
3.1 Tutkimuksen kentät ja aineistot	33
3.2 Analyysia ohjanneet käsitteet	37
3.3 Tutkimusetiikka	39
OSA III: VAUHDISSA	
4 Erilaisia katseita syrjäisille liikunnan kentille	44
4.1 Olosuhteiden armoilla?	45
4.2 Toiveissa	50
4.3 Mahdollistavat pääomat: ”Perheenä tekemässä”	55
4.4 Urheilijan polulle	62
4.5 Toisin katsoen: Syrjä voi olla myös keskus	68
OSA IV: LOPPUSUORA	
5 Päätelmiä: ”Kyytikustannuksia ei saa yhtään tulla lisää”	74
6 Stop! Terveisiä kuntiin.....	79
Lähteet.....	87
Liitteet	93

KUVAT

Kuva 1.	Kaukaisen kyläkoulun eteistilaa.....	13
Kuva 2.	Kyläkeskusnäkyä itärajan tuntumassa sijaitsevalla syrjäseudulla.	15
Kuva 3.	DIY-liikuntaympäristöä ja sen ylläpitoa pikkukylässä.....	20
Kuva 4.	Tee-se-itse-pukukoppi pienessä itärajan kylässä.	21
Kuva 5.	Turvallinen koulubussin odotustila paikassa, jossa liikkuu susia.	28
Kuva 6.	Pienen taajaman ulkoliikuntainfraa.	29
Kuva 7.	Havainnointia kokoontumiskentillä.	31
Kuva 8.	Tee-se-itse-jääkiekkokaukalo pohjoiskarjalaisessa pikkukylässä.	32
Kuva 9.	Tutkimukseen osallistunut kilpaurheilija, Sydänmaaseutu.	38
Kuva 10.	Kineettistä empatiaa: Tutkimuksellista osallisuutta, monitasoista välimatkojen kuromista ja liikunnallista kanssatoimijuutta	41
Kuva 11.	Kuvan tekijä on graafinen suunnittelija Anni Riikonen	43
Kuva 12.	Urbaani liikuntalaji visiitillä Rajaseututaajamassa.	44
Kuva 13.	Matkaketjua Kuntaliitoskolkassa – kotoa koulukyytiä odottamaan.	46
Kuva 14.	Kyläympäristöön istuvaa harrastustoiveikkuutta Kaukakirkonkylässä.	51
Kuva 15.	Eläimellisiä toiveita Kirkonkylässä.	53
Kuva 16.	Rajaseututaajamassa erityistoiveena agility.	54
Kuva 17.	Maalaiskaupungin kenttien kutsu.....	56
Kuva 18.	Hyötyliikunta-areenaa Kuntaliitoskolkassa.....	71
Kuva 19.	Asfalttirataa Rajaseututaajamassa.	73
Kuva 20.	Ennen Kuntaliitoskolkassa kulki bussi.....	76
Kuva 21.	Hyötyliikuntaa Kuntaliitoskolkassa.....	81
Kuva 22.	Kartat ja välimatkat liikuntatoimen suunnittelua havainnollistamassa.	86
Kuva 23.	Esimerkki Harrastepankkitoiminnasta Joensuussa.	93
Kuva 24.	Kesäliikuntapaikka Kuntaliitoskolkassa.	102

Esipuhe

Tämä tutkimusraportti kokoaa yhteen liikunta-, alue-, kunta- ja nuorisopoliittisesti virittyneen, syrjäseuduilla asuvien lasten ja nuorten liikunta- ja urheilumahdollisuuksia analysoineen hankkeen havainnot, analyysit, tulokset ja johtopäätökset. Hankkeen tutkijoiden keskeisenä tavoitteena on ollut tehdä näkyväksi syrjäseuduilla elettävän lapsuuden ja nuoruuden erityisyyttä sekä herättää keskustelua siitä, että vaikka liikuntaharrastusten hyvinvointia lisäävästä voimasta ollaan varsin yksimielisiä, mahdollisuudet osallistua niihin alkavat yhä intensiivisemmin keskittyä kaupunkimaisiin ja runsasväkisiin ympäristöihin.

Harvaan asutuilla, vähäväkisillä ja julkisen liikenteen ulkopuolisilla asuinseuduilla kasvavien nuorten mahdollisuudet harrastaa liikuntaa esimerkiksi erilaisissa joukkueissa tai urheiluseuroissa ovat usein hyväntahtoisten aikuisten ja heidän tarjoamiensa kyytien varassa. Myös urheilu-uralle aikovien nuorten etenemismahdollisuuksissa on selkeitä asuinpaikkaan liittyviä eroja ja epäreiluuksia.

Parhaimmillaan liikkuminen, liikunta ja urheilu merkityksellistyvät yhdessä tai yksin koettuna liikkumisen ilona sekä jokaiselle liikkumaan kykenevälle kuuluvana ja toteutuvana oikeutena ja hyvinvoinnin lähteenä. Tässä raportoitu STOP!-hanke on käynnistynyt näistä lähtökohdista ja periaatteista. Se on ollut vuoden mittainen pikamatka, vaikka aihepiirin monipuolinen avaaminen edellyttäisi vähintään yhden maratonin. Projekti herätti sen tutkijoihin innon ja suunnitelman jatkaa työskentelyä aiheen parissa. Jo nyt sen voi nähdä kiinteäksi osaksi tutkimusten kokonaisuutta, jossa itäsuomalaiset nuorisotutkijat avaavat harvaan asutuilla reuna-alueilla kasvaneiden nuorten elämää.

Tässä vaiheessa onkin syytä kiittää projektissa tähän asti mukana olleita. Isoin kiitos kuuluu STOP!-hankkeen ”omille” kenttätoimijoille: tutkimukseen vuonna 2023 osallistuneille nuorille ja aikuisille, joita emme anonyymi-

teettisyistä voi nimetä tässä. Kiitos aiempien tutkimushankkeiden aineistoannista Sinikka Aapola-Karille, Mari Käyhkölle, Ville Pöysälle ja Sari Tuuva-Hongistolle. Kiitos Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitokselle ja Kunnallisalan kehittämissäätiölle siitä, että STOP!-hanke ylipäättään tuli mahdolliseksi. Professori Hannu Itkosta kiitämme käsikirjoituksen kommentoinnista ja vuosien mittaisesta yhteistyöstä liikunnan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen parissa.

Liikkeessä, eri puolilla maata

Helmikuussa 2024

Päivi Armila
Santtu Haantio
Terhi Halonen
Ari Sivenius

Tiivistelmä

Tutkimushankkeessa *STOP! Tässä seison enkä muuta voi?* on tarkasteltu itäsuomalaisella syrjäseudulla asuvien lasten ja nuorten mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa ja urheilua: ylläpitää liikunnallista elämäntapaa ja osallistua mielekkääksi koettuun liikkumiseen yhdessä vertaisten kanssa. Alueellisesti hanketta on toteutettu neljän maakunnan alueella ja hallinnollisesti erilaisissa paikoissa: pienissä maalaistaajamissa, syrjäkylien ympäröimissä kirkonkylissä sekä kuntaliitoskaupunkien reunakylissä. Tutkimuksessa on keskitytty vapaa-ajalla tapahtuvaan liikuntaan, joka on kuitenkin ymmärretty monin tavoin: jonkun lajin harrastamisena, urheilijuuteen tähtäävänä toimintana, omatoimisena liikunnallisena ”höntsäilynä” sekä niin sanotuksi hyötyliikunnaksi kutsuttuna tekemisenä. Tutkimusta ovat kontekstoineet sekä empiirisesti että nuorisopoliittisesti pitkien välimatkojen, ohjaavien aikuisten vähyyden sekä yhteisten harrastustilojen puuttumisen syrjäseututodellisuudet. Koteihin sidottu nuoruus, läheisten aikuisten kyytien armoilla oleminen sekä joukkuetovereiden puute ovat ajaneet hankkeen tutkijat myös etsimään syrjäseutuypäristöstä kumpuavia liikunnallisen toimijuuden vahvistamisen keinoja.

Hankkeen tutkimuskysymykset ovat olleet varsin empiirisiä ja perustuneet praktiseen tiedonintressiin: *Miten ja millä ehdoilla liikunnallinen elämäntapa voi tai voisi olla ”kaukana kaikesta” asuvien lasten ja nuorten elämää ja hyvinvointia puitteistava mahdollisuus? Miten syrjäinen asuinseutu erityisenä elämistilana rajoittaa tai luo mahdollisuuksia lasten ja nuorten liikunnallisten harrastusten tai urheilullisten ambitioiden toteuttamiselle? Miten syrjäseutujen nuorten asemaa liikuntaharrastuksiin oikeutettuina kuntalaisina voisi vahvistaa?* Tutkimusaineistot ovat koostuneet erilaisilla reuna-alueilla asuvien lasten, nuorten ja aikuisten haastatteluista, nuorten tuottamasta kullisesta työpajamateriaalista sekä havaintopäiväkirjamerkinnoistä. Aineistojen analyysi on noudattanut dialogisen tematisoinnin menetelmää, jossa

empiiriset havainnot on asetettu hermeneuttiseen vuoropuheluun liikunnallisen osallisuuden ja toimijuuden sekä niitä tukevien käsitteellistysten kanssa. Analyysissa kysymyksiä on lähestytty paitsi ongelmien ja eriarvoisuuksien, myös lasten ja nuorten omien liikunnallisten toiveiden ja niiden toteutumista mahdollistavien tekijöiden kautta.

Tutkimusaineistojen analyysi vahvistaa osaltaan monissa muissakin tutkimuksissa havaittua perheen osuutta lasten ja nuorten toimintamahdollisuuksien takaajana. Syrjäseudut kuitenkin tuovat tällaiseen perheriippuvuuteen ylimääräisen kierteen, koska kotien ja liikuntatilojen ja -toiminnan väliset matkat ovat usein hyvin pitkiä. Pahimmillaan riippuvuus vanhempien resursseista ja kiinnostuksesta asettaa monet reunojen lapset ja nuoret kaksinkertaisen epäreiluuden positioon: ne, joilta puuttuu liikunnallista toimijuutta mahdollistava perhepääoma, ovat eriarvoisessa asemassa paitsi suhteessa keskustoiissa asuviin nuoriin, myös suhteessa oman paikkakuntansa nuoriin. Vanhempien ja muiden nuoria lähellä olevien aikuisten osuus liikunnallista toimijuutta tukevana merkittävänä muina korostuu erityisen vahvasti silloin, jos lapsen tai nuoren liikunnan harrastamisessa on kyse kilpaurheilijuudesta tai sellaiseen kasvamisen halusta.

On syytä huomioida, että maaseutumaisesta ympäristöstä kumpuavat myös monet paikalliset liikuntaharrastusmahdollisuudet ja -ideat. Kokeemukset tilallisesta avaruudesta, rauhassa tekemisen mahdollisuudesta sekä ihmisten ja paikkojen tuttuudesta tulevat tutkimuksessa esiin myönteisinä syrjäisten asuinseutujen luonnehdintoina. Erityisen vahvaksi tutkimuksessa osoittautui paikallisen nuorisotyön ja sen aikuisten osuus nuorten liikunnallisen toimijuuden ja liikunnan harrastamisen innoittajana. Tällä perusteella tutkimuksessa on päädytty esittämään kunnallisen nuorisotyön eksplisiittistä ja velvoittavaa kytkentää liikuntaa edistävään toimintaan.

Liikunnan hyvinvointikytkös on ilmeinen ja kiistaton. Liikkumisessa on nuorten kohdalla kyse paitsi terveydestä, myös heille merkityksellisestä yhteen kokoontumisesta ja yhteisestä ajanvietosta. Nuoren ihmisen näkökulmasta on usein aivan toinen asia olla ”liikunnallisesti yhdessä” muiden samanikäisten kanssa kuin yrittää keksiä yksin jotain terveyttä edistävää liikunnallista tekemistä. Tämä tiedetään, mutta asuinympäristön merkitys hyvinvointiulottuvuuden vahvistamisessa on syytä ottaa vakavasti huomioon.

Abstract

The research project called *STOP! Here I stand and can do no other?* has focused on possibilities for sporty hobbies among young people living in Hinterlands of Eastern Finland. The project has covered four counties and municipally diverse places: small rural villages with just a few houses, a bit more populated church villages, and edges of small or middle size towns. The analytical scrutiny has concentrated in sports that take place during youth's free time – both in loose common playing and in more severe ways to train athletics. Long distances and lack of coaching and guiding adults, as well as organized sports communities, have formed the contexts of data collection and analysis both empirically, sociologically, and politically. Young people of Hinterlands spend a lot of their free time at home and must surrender to the willingness of adults in making access to hobby spaces possible. Also, the small or lacking number of peers restrict the formation of sporty teams that could strengthen the sporty agency of these youth.

The research questions in this project were empirical with a practical interest. *How and with what kinds of conditions sporty lifestyle can be a frame of wellbeing of Hinterland youth? How remote and sparsely populated home regions restrict or enable their sporty hobbies of athletic ambitions? How their equal rights for hobbies as members of municipalities can be guaranteed?* The data consist of interactive interviews and discussions with young and adult people, of drawings of children, and of field notes from observation periods. The analysis has followed the logics of dialogical thematization within a hermeneutic approach. Conceptualizations of sporty agency, symbolic family capitals, and significant others have acted as sociological tools for the scrutiny. Interpretations have concentrated in problems and inequalities that remote home regions cause – but also in hopes and possibilities that rise from familiar and wide environments of rural-like surroundings.

The analysis confirms a familiar notion of youth research: the great significance of family background for young people's possibilities. Hinterlands, however, mean an extra "twist" for this dependence because of the long distances between homes and spaces of youth's sporty communities. This also means that many Hinterlands youth are in an unequal position compared not only with their peers in cities and centers where sports services locate, but also with peers of their neighborhoods. The significance of family adults is the most obvious for those who aim at becoming competing athletics.

However, it is important to note that rural-like environments also mean possibilities for many kinds of sporty ideas and action. Wide landscapes, peaceful environments and familiar communities are often seen as positive characteristics of rurality and remoteness among many youths who participated in this project. Local youth clubs and youth workers also have a special meaning among Hinterlands youth, also in terms of sporty activities. Because of this, youth work as a municipal resource and service can be challenged in a progressive way to make an impact in enhancing equality and possibilities for sports participation among youth of geographical edges. The connection between sports and wellbeing is obvious and unquestionable. For youth, sporty hobbies can mean health, but even more important for them often is the joy they get from moving and sporting together. This is something we already know – but the differences that their home regions make has just seldom been paid attention to.

Kuva 1. Kaukaisen kyläkoulun eteistilaa. (Kuva: Päivi Armila)

Intro

On syksyinen päivä eräässä pienessä ja syrjäisessä taajamassa sijaitsevassa alakoulussa. Kyseinen kyläkoulu kokoaa päivittäin yhteen lapsia monen kymmenen kilometrin säteeltä. Koulu on kasattu moduuleista, mutta se on silti viihtyisä ja vaikuttaa toimivalta. Oppilaita on noin 40, opettajia on kolme, ja yksi heistä on erikoistunut liikunnan opetukseen ja ohjaukseen. Kyseessä on pieni alakoulu, jossa tapaamme hyvin eri tavoin liikunnallisia oppilaita. Koulun pihapiiri on laaja ja varusteltu varsin kattavasti erilaisin ulkoliikuntavälinein ja -tiloin. Koulun läheisyydessä sijaitseva liikuntahalli täydentää runsasta liikuntamahdollisuuksien valikkoa.

Meidät tutkijat otetaan koululla vastaan lämpimästi. Olemme saaneet luvan järjestää ohjattuja liikuntatuokioita koulun oppilaille ja samalla koota aineistoa tutkimukseemme. Koska olemme aiemmin toteuttamassamme unelmapajassa kuulleet haaveita cheerleadauksesta, olemme kutsuneet mukaan tilaisuuden vetäjiä joensuulaisesta CLS:stä (Joensuun Cheerleading-seura ry). Vaihtoehtoliikuntapalettia tilaisuudessa täydentävät RUJO:n (Rullalautailijat Joensuusta ry) aktiivit.

Koko koulu osallistuu tilaisuuteen, joka toteutetaan liikuntahallissa. Olemme jakaneet tilan kahtia: toinen puoli salista on erotettu skeittaamiseen, toinen cheerleadaukseen. Koululaiset suhtautuvat vieraisiin aikuisiin ja tilanteeseen avoimin mielin. Koteihin on lähetetty ennakkotieto tilaisuudesta ja sen luonteesta, ja kodeista myös pyydettiin suojarusteita päiväksi mukaan. Suurin osa oppilaista oli varustautunut omin kypärin ja monet suojuksinkin.

Opettajan ohjeet ja kiellot otetaan vakavasti, ja tilanne säilyy joustavasti etenevänä ja hyvähenkisenä. Cheerleadaus saa lapset innostumaan nopeasti – ensin pienimmät tytöt, pian myös aluksi vastaan mutisseet isoimmat pojatkin. Väliverhon takana harjoitellaan rullalautailua. Seuraamme tilanteita tutkijoina ja juttelemme oppilaiden kanssa paikkakunnan liikuntaharrastusmahdollisuuksista. Taajaman tuntumassa olevat mahdollisuudet tuntuvat olevan lähinnä vain taajamassa asuvien ulottuvilla. Salibandy tuntuu olevan paikallisessa suosiossa (myöhemmin kuulumme, että se on ainoa tarjolla oleva joukkueläjämahdollisuus paikkakunnalla). Huomion kiinnittävät lasten kerronnat siitä, miten pelailemassa käydään vanhempien ja/tai sisarusten kanssa. Joku lapsista kertoo käyvänsä muun muassa baletissa kaupungissa, jonne matkaa kotoa kertyy kuutisenkymmentä kilometriä. Matkat harjoituksiin ja esityksiin tahtuvat vanhempien kyydissä, kuinkas muutenkaan.

Nuoret ja liikunnallisesti taitavat vetäjät saavat vähitellen kaikki lapset liikkeelle ja rohkaistumaan ja kokeilemaan ”temppuja”, mitä ensin vähän arkaillaan. Koulussa työskentelevä nuorisotyöntekijä kertoo ihmetellen, että nekin, joiden liikunnallinen itsetunto on aika tavalla olematon, innostuvat toimintaan: *”Nehän oli tosi innoissaan ja se että mikä oli musta hirveän ihana nähdä että siellä oli just niitä mitkä ei oikeasti tee liikuntatunnilla yhtään mitään että sä saat koko ajan niskavilloista repiä ne hommiin niin nekin oli ihan täysillä mukana.”* Osa lapsista käy kertomassa meille tutkijoille, etteivät he aio nyt tehdä kaikkia liikkeitä, koska *”eivät ole tottuneet tällaiseen”*. Tutkijana koen kuitenkin jonkinlaisen liikituksen hetken, kun samat lapset tulevat vähän ajan kuluttua kuiskaamaan minulle, että *”mie uskalsin ja tein”*.

Liikuntatapahtumamme päättyy lasten omatoimisiin ja meitä tutkijoita välillä hirtittäneisiin cheerleadausharjoitteisiin. Ideoimme heidän kanssaan, että he voisivat laatia koulun joulujuhlaan oman ”liikuntapyramidiohjelman”. Koulun johtajaopettaja lupaa vaalia idean toteutumista. Vaihtoehtoliikunnan vieminen tapauskouluumme on selkeästi onnistunut toimi. Vaikea muuttuu mahdolliseksi, kun puitteet ovat olemassa ja toimijoiden asenne on lähtökohtaisesti myönteinen ja innostava eli kun lähdetään liikkeelle olemassa olevista mahdollisuuksista ja myös luoden niitä, ei niinkään puuttumisista ja tyhjyyksistä.

OSA I: STARTTI

Kuva 2. Kyläkeskusnäkömä itärajan tuntumassa sijaitsevalla syrjäseudulla. (Kuva: Päivi Armila)

1 Johdanto

Tässä tutkimusraportissa tarkastellaan syrjäisillä ja vähäväkisillä asuinseuduilla elävien lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin osallistumisen sekä liikunnallisen toimijuuden ja urheilupolulla etenemisen mahdollisuuksia. Tutkimuksen empiirinen aineisto on koottu *STOP! Tässä seison enkä muuta voi?* -tutkimushankkeessa (2023). Lasten ja nuorten liikkuminen on yksi suomalaisen yhteiskunnallisen huolipuheen kestoaihe. Fyysisesti hyvässä kunnossa oleva nuoriso on ollut yksi kansallisen itsetunnon rakennusmateriaali: Suomea on urheiltu maailmankartalle, eikä liikuntaharrastusten etua nuorten kasvussa kohti vakaata aikuisuutta ole erityisemmin kyseenalaistettu.

Urheilun kansallinen narratiivi on hyvä narratiivi, ja erityisesti se on sellainen nuorista puhuttaessa (Itkonen 2003, 327). Urheilua ja liikuntaa harrastavien nuorten vapaa-ajasta ei ole tapana olla huolissaan – ellei kyse ole pakonomaisesta, liikuntariippuvuudeksi¹ kutsutusta toiminnasta. Nuorten liikunnan määristä ja niihin kiinnitetystä fyysisestä kunnosta (tai kunnottomuudesta) ei ainoastaan keskustella, vaan niitä mitataan ja tutkitaan säännöllisesti eri tavoin. Tuoreimmat raportit (esim. Opetushallitus 2023) ovat kertoneet nuorten ”liikuntakunnon” laskun hienoisesta tasaantumisesta. Silti erityisesti älypuhelinien nuorisokulttuurisen merkityksen intensivoitumisen myötä niin sanotun ruutuajan lisääntyminen on liitetty erilaisissa huolipuheissa edelleen nuorten kognitiivisen ja kehollisen toiminnallisuuden romahteluun sekä liikkumattomuuden ja ylipainon lisääntymiseen (esim. Armila 2024a).

Lasten ja nuorten fyysisen kunnan empiirisissä mittauksissa on havaittu paitsi esimerkiksi keholliseen kykyisyyteen (*ableismi*, ks. esim. Eriksson, Armila & Rannikko 2018), myös asuinalueisiin liittyviä merkittäviä eroja

¹ Liikunnasta riippuvuutena, ks. esim. Huttunen 2001.

(Opetushallitus 2023). Näissä eroissa romuttuu kansallisromanttinen kuva maalaiselämän ”luonnollisesta” terveellisyydestä. Aikalaistutkimukset ovat varsin systemaattisesti osoittaneet, että väki- ja resurssirikkaissa kaupungeissa erilaisten liikuntapalvelujen, -seurojen ja -paikkojen runsaus sekä saatavilla olo luovat nuorten liikunnan harrastamiselle ja liikunnalliselle elämäntavalle suotuisat puitteet. Vastaavasti harvaan asutuilla ja pitkien välimatkojen syrjäseuduilla sekä kotona oleskelu että pitkien välimatkojen taittaminen autoissa istuen ruokkivat paikallaan istuvaa ajanvietämisen kulttuuria. Liikuntaharrastuspaikat ja -yhteisöt ovat matkojen päässä, ja julkisen liikenteen puute tekee harrastuksiin kulkemisen vaikeaksi ja satunnaiseksi aikuisten armoilla tapahtuvaksi osallistumiseksi (Tuuva-Hongisto, Pöysä & Armila 2016).

Yhteiskunta- ja kuntapoliittisissa keskusteluissa harvaan asutut reuna-alueet ovat usein esillä ikääntyneiden ihmisten elin- ja palveluntarveympäristöinä. Syrjäisillä reuna-alueilla asuu kuitenkin edelleen lapsia ja nuoria, joiden oikeudet sekä kuntalaisina että nuorina sisältävät myös oikeudet liikunnallista elämäntapaa edistäviin harrastuksiin (esim. Korpinen & Similä 2012; Harrastamisen Suomen malli 2024). Tutkimushankkeessa STOP! Tässä seison enkä muuta voi? (1.2.2023–31.1.2024) olemme paneutuneet näiden oikeuksien toteutumiseen ja tukemiseen – tai toteutumatta ja tukematta jättämiseen – kysyen, minkälaisia mahdollisuuksia syrjäisillä kotipaikoilla asuvilla nuorilla on heidän itsensä mielekkäiksi tai kiinnostaviksi kokeמינסa liikuntaharrastuksiin. *Miten ja millä ehdoilla liikunnallinen elämäntapa voi tai voisi olla ”kaukana kaikesta” asuvien lasten ja nuorten elämää ja hyvinvointia puitteistava mahdollisuus?*² *Miten kaukainen asuinseutu erityisenä elämänraamina rajoittaa tai luo mahdollisuuksia lasten ja nuorten liikunnallisten harrastusten tai urheilullisten ambitioiden toteuttamiselle? Miten syrjäseutujen nuorten asemaa liikuntaharrastuksiin oikeutettuina kuntalaisina voisi vahvistaa?* Liikunnan henkilökohtaista hyvinvointia lisäävä merkitys on osoitettu todennäköisesti kymmenintuhansin tutkimuksin (esim. Kantomaa, Tammelin, Ebeling & Taanila 2010; Smith Carter, McNair,

2 Olemme lähteneet liikkeelle ajatuksesta, että kaikkien ei ”tarvitse” harrastaa liikuntaa, mutta että mahdollisuuksia sen mielekkääksi koettuun harrastamiseen tulisi kuitenkin olla kaikille siihen halukkaille.

Bushnell, Saldana & Grant 2023; ks. myös Armila 2020), mutta STOP!-tutkimushankkeen lähtökohdissa ja tiedonintresseissä on kyse paitsi hyvinvointia vahvistavasta elämäntavasta, myös yhdenvertaisuudesta ja hyvinvointioikeuksien toteutumisesta.

Ymmärrämme harrastukset Harrastamisen strategia -työryhmän raportin (2019, 11) mukaisesti tärkeäksi osaksi lasten ja nuorten elämää. ”Harrastus on lapsen ja nuoren valinta viettää vapaa-aikaa mielekkäästi” (ks. tarkemmin OKM 2019, 11). Lasten ja nuorten harrastustoiminnan arvoperiaatteet nojaavat nuorisolakiin (1285/2016) ja liikuntalakiin (390/2015) sekä YK:n Lasten oikeuksien sopimukseen. Näissä kaikissa korostuvat kasvun, kehityksen, hyvinvoinnin, oppimisen, osallisuuden, yhdenvertaisuuden, tasa-arvon, syrjimättömyyden, monikulttuurisuuden, terveiden elämäntapojen ja kestävä kehityksen periaatteet sekä vapaa-ajan merkitys, samoin kuin lasten ja nuorten mahdollisuus liikkua ja harrastaa ympäristöä kunnioittaen.

Lasten ja nuorten vapaa-aikaa käsittelevän tutkimuksen mukaan vapaa-ajan määrällä on yhteys harrastamiseen ja harrastaminen puolestaan vaikuttaa vapaa-ajan määrän ja laadun kokemiseen (Tarvainen, Manner, Myllyniemi & Salasuo 2023, 32). Lapset ja nuoret tarvitsevat vapaa-aikaa, jotta he voivat harrastaa (van Houten, Kraaykamp & Pelzer 2019), mutta syrjäisillä asuinseuduilla – joilla koulumatkoihin voi mennä tunteja – varsinaista vapaa-aikaa on joskus vähän (esim. Kivijärvi, Armila, Käyhkö, Pöytä & Wrede 2021). Koulutuspolissa kilpailemiseen liittyvät vakavat uupumisen riskit ja seuraukset, ja erityisesti reunoilla asuvia (ja toista kouluastetta kaukana kodeista käyviä) nuoria voivat uuvuttaa myös pitkät päivittäiset koulumatkat, nuoren elämän ahneet aikasyöpöt. Varhaiset aamut, myöhäiset illat ja koulumatkoihin kulutetut monet viikkotunnit voivat johtaa siihen, että nuorelle ei jää aikaa mihinkään muuhun. Usein reuna-alueiden nuorten elämäntarinoissa korostuukin usein väsymys yhdessä jaettuna tuntemuksena ja koulumuistona, asiana, jota on selätetty nukkumalla aina silloin, kun se on mahdollista.

Harrastaminen itsessään ei automaattisesti lisää lasten ja nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia tai ehkäise syrjäytymistä (Salasuo 2020, 9) ja yksinäisyyden kokemista. Lasten ja nuorten liikkumista tarkastelleen

LIITU-tutkimusten tulokset kertovat kuitenkin, että erityisesti liikunnan harrastaminen yleensä lisää hyvinvointia ja yhdessäoloa, luo onnistumisen kokemuksia ja uusia kaverisuhteita sekä lisää luovuutta ja pelon ja jännityksen voittamista samoin kuin ongelmanratkaisutaitoja (Koski & Hirvensalo 2023, 49; myös 2019; 2021; Smith Carter ym. 2023).

Tilastollisesti tarkasteltuna lasten ja nuorten harrastuksista aikaa vievin ja mieluisin aktiviteetti onkin liikunta, ja valtaosa 15–24-vuotiaista nuorista kertoo liikkuvansa nimenomaan kotiensa lähialueilla. Tässä tutkimuksessa keskityimme liikunnan harrastamiseen paikkakunnilla, joita luonnehtivat harva asutus ja pitkät välimatkat muun muassa ohjatun liikuntaharrastustarjonnan pariin. Yksi tutkimuksemme kysymys liittyikin heidän lähialueidensa mahdollisuuksiin toimia liikunnallisesti virittyvinä ja virittävinä ympäristöinä. Liikunnan puolestaan pyrimme ymmärtämään mahdollisimman laajasti ”vertaishöntsäilynä”, määrätietoisempänä urheilulajien suorittamisena, metsäkävelyinä, retkeilyinä, kalasteluna, metsästyksenä ja niin edelleen. Rajaamme tarkastelun koskemaan vapaa-ajalla suoritettavaa liikumista eli koulupäivän ulkopuolisella ajalla tapahtuvaa toimintaa (vrt. Tarvainen, Manner, Myllyniemi & Salasuo 2023, 24).

Tässä tutkimusraportissa kokoamme yhteen STOP!-hankkeen keskeiset havainnot, tulkinnat ja tulokset. Analyysi rakentuu monen eri informantti- ja intressiryhmän kerronnan kautta ja lähestyy aiheitamme ikään kuin kerroksittain. Käytämme tutkimusraportissamme ja sen eri luvuissa käsitteitä *liikunta*, *urheilu* ja *liikuntaharrastukset* ensisijaisesti yleisellä tasolla ja usein sisäkkäin kuvaamaan toimintaa, joka voidaan merkityksellistää *liikunnallisenä elämäntapana* tai vielä yleisemmin *liikkumisena* (liikunnan ja urheilun käsitteistä ks. esim. Takalo 2016; liikunnallisen elämäntavan käsitteestä esim. Uotila 2020; liikkumisen käsitteestä Itkonen 2021). Syrjäiset reuna-alueet konkretisoituvat hankkeessamme pieninä ja kaukana kaupunkikeskuksista sijaitsevina muutaman asukkaan sivukylinä, maalaistaajamina sekä kuntaliitoksissa kaupunkeihin yhdistettyinä kaukaisina reuna-alueina. Emme ole rajanneet tutkimukseemme osallistuneiden nuorten ikää etukäteen, joten aineistoissamme esiintyvien nuoria edustavien informanttien ikäjakauma vaihtelee yhdeksästä 17 ikävuoteen. Kaikki tutkimushankkeessa tavatut nuoret ovat liikuntakykyisiä ja näin ollen ableismin normatiivisten

Kuva 3. DIY-liikuntaympäristöä ja sen ylläpitoa pikkukylässä. (Kuva: Päivi Armila)

rajojen sisään mahtuvia; vammaisten nuorten puuttumisen voi nähdä yhdeksi tämän tutkimuksen vajeeksi. Osa tutkimukseen osallistuneista on kilpailu-uralla tähtääviä (tai sellaisella jo olevia) itsensä urheilijoiksi identifioivia nuoria, mistä syystä olemme varanneet yhden analyysilukumme heidän erityisten kokemustensa ja todellisuutensa tarkasteluun.

Tutkimusraporttimme etenee siten, että aluksi tarkastelemme nuoruuden, kuntalaisuuden ja syrjäisyyden suhdetta. Tämän jälkeen esitämme tutkimuksemme empiiriset ja käsitteelliset paikannukset. Varsinainen analyysi-osiomme koostuu viidestä teemasta, joissa tutkimuskohteemme avautuu erilaisten aineistojen ja informanttien kuvaamana. Käyttämämme ilmaus ”syrjä” viittaa suoraan konkreettisiin maantieteellisiin alueisiin, joista on pitkä matka erilaisiin kaupunki- ja kuntakeskuksiin (ja usein monenlaisten palvelujen ja organisoitujen harrastusten pariin).

2 Kuntakansalaisuus ja syrjäseutu- todellisuus: Oikeuksien ja olosuhteiden ristiriitoja

Tässä pääluvussa paikannamme tutkimuksemme kohteen osaksi poliittista ja juridista keskustelua asuinalueisiin liittyvistä yhdenvertaisuusperiaatteista ja konkreettisista eriarvoisuuksia luovista olosuhteista. Painopiste tarkastelussa on kuntalaisuuteen, nuoruuteen, harrastuksiin ja liikuntaan liittyvissä kytköksissä sekä jännitteessä, joka syntyy, kun syrjäisillä seuduilla asuvien nuorten liikunnalliset oikeudet törmäävät olosuhteiden asettamiin rajallisuuksiin.

Kuva 4. Tee-se-itse-pukukoppi pienessä itärajan kylässä. (Kuva: Päivi Armila)

2.1 ”Kuntakohtaisuus” ja nuorisoliikunta

Syrjäiset asuinalueet ovat keskenään hyvinkin erilaisia, mutta niiden kaikkien kohdalla asukkaiden olosuhteita säätelee osaltaan kuntalaki. Suomen kunnat muodostavat alueellisia ”pakkoyhteisöjä”, sillä kotikuntalain (201/1994) mukaan kunnan alueella pysyvästi asuvat asukkaat ovat myös kunnan jäseniä, kuntalaisia. Kunta on myös ”oikeushenkilö”: se voi hankkia nimiinsä oikeuksia, mutta sille on asetettu myös velvollisuuksia. (Harjula & Prättälä 2019, 9, 145.) Kunnan toiminnan lähtökohdat perustuvat ideologiaan, jonka mukaan kunta on asukkaidensa demokraattinen ja yhdenvertaisuuden takaava toimintakenttä. Tuula Gordon (2005) on puhunut kaupunkikansalaisuudesta, joka toteutuu ja tulee ylläpidetyksi sekä rakenteellisissa mahdollisuuksissa että arkisissa tiloissa tapahtuvissa kohtaamisissa ja toiminnissa. Tässä tutkimuksessa laajennamme Gordonin käyttämää käsitettä ja puhumme kuntakansalaisuudesta. Kuntakansalaisuus rakentuu kunnan asujan oikeuksista ja niiden toteutumisen mahdollisuudesta, samoin kuin päivittäisistä kohtaamisista niin kunnan muiden asukkaiden kuin vierailijoiden ja rakennetun ja rakentamattoman ympäristön kanssa. Kuntakansalaisuuden käsite on sidottavissa myös osallisuuden käsitteeseen. Osallisuus ja osattomuus rakentuvat useilla merkityksellisillä sosiaalisilla kentillä: nuorten elämässä muun muassa perheessä, ystävien kanssa, harrastustoiminnassa, koulussa tai esimerkiksi kansalaisyhteiskunnassa (Kiilakoski 2007, 14–15). Tässä tutkimuksessa tarkennamme katseen harrastustoimintaan ja erityisesti osallisuuteen liikunnallisessa toiminnassa.

Kuntien päätöksenteolla on huomattava vaikutus lasten ja nuorten liikunnan mahdollistamiselle ja sitä kautta syntyville liikunnallisen osallisuuden kokemuksille. Kuntien yhtenä tehtävänä on luoda edellytyksiä liikkumiselle paikallisella tasolla: niiden vastuulla on järjestää liikuntapalveluja, tukea kansalaistoimintaa, tarjota tilat liikkumiselle, rakentaa liikuntapaikkoja ja ylläpitää luontoalueita³. Taajamissa kunnat ylläpitävät kevyen liikenteen väyliä ja luontoreittejä, pyrkivät edistämään liikkumista kaavoituksella, yhdyskuntasuunnittelulla ja joukkoliikenteen ratkaisulla sekä tuomalla arki-

3 Kuntien perinteinen tehtävä on ollut rakentaa myös esimerkiksi puistoja (Tuloskortti 2022, 50). ”Puiston” käsite viittaa kuitenkin kaupunki- tai taajamamaiseen ympäristöön, ja syrjäisissä pikkukylissä ei ole erikseen perustettuja ja ylläpidettyjä puistoja.

liikunnan osaksi kunnan palveluja⁴. Taustalla kuntien vastuussa edistää liikuntaa on liikuntalaki (390/2015), joka ohjaa niitä sekä laajamittaiseen keskinäiseen ja hallinnonalojen väliseen yhteistyöhön että paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin sopivien toimintamuotojen käyttöön. Kunnan velvollisuuksiin julkisena toimijana kuuluu myös kuntalaisten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen omalla palvelutarjonnallaan. Lisäksi niiden vastuulla on kuulla asukkaita ja arvioida kuntalaisten liikunta-aktiivisuutta (esimerkiksi liikuntatilojen käyttöastetta mitaten). Liikunnan edistämisen kannalta kuntakohtaiset vaihtelut ovat kuitenkin merkittäviä, ja liikunta kuntien toimialana on usein varsin pieni. (Liikuntalaki 390/2015; Tulokortti 2022, 50–51, 53.) Lisäksi esimerkiksi erilaiset kävijämäärämittaukset aktiivisuuden arvioinnissa ovat problemaattisia alueilla, joilla väkeä on vähän.

Nuorisolaissa (1285/2016, 24 §) on säädetty erikseen kunnan vastuusta, joka koskee lasten ja nuorten osallistumista ja kuulemista. Kunnan tehtävänä on nuorisolain 8 §:n mukaan myös huolehtia nuorisotyöstä ja nuorisopolitiikasta. Lain tavoitteena on ylipäänsä edistää nuorten osallisuutta, vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa. Tavoitteena on myös tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista ja tukea nuorten harrastamista ja toimintaa yhteiskunnassa sekä edistää yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja oikeuksien toteutumista ja parantaa kasvu- ja elinoloja. (Nuorisolaki 390/2016.)

Myös kuntalaissa (410/2015, 26 §) on säädetty nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista. Niiden varmistamiseksi kunnanhallituksen on asetettava nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä ja huolehdittava sen toimintaedellytyksistä. Nuorisovaltuusto voi olla useamman kunnan yhteinen, ja sille on annettava mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä kunnan nuorten asukkaiden hyvinvointiin, terveyteen, opiskeluun, elinympäristöön, asumiseen tai liikkumiseen. Vaikuttamismahdollisuuksia tulee taata muihinkin asioihin, joiden

⁴ Myös tässä kuntien tehtäväkenttään asetetussa velvoitteessa sävy on kaupunkimainen: kevyen liikenteen väyliä ja julkista liikennettä on turha etsiä esimerkiksi tutkimushankkeessamme tarkoitetuilta syrjäseuduilta.

nuorisovaltuusto arvioi olevan lasten ja nuorten kannalta merkittäviä. Nuorisovaltuusto tulee ottaa mukaan lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen kunnassa. (Kuntalaki 410/2015.) Nuorten oikeudet ja erityisesti vaikuttamismahdollisuudet edellä mainitulla tasolla kuitenkin ka-penevat usein reunoilla ja syrjiin siirryttäessä. Esimerkiksi nuorisovaltuus-to on monesti kaupunkikeskustoissa toimiva elin, vaikka mukana saattaisi-kin joskus olla syrjäisillä paikoilla asuvia kuntalaisia. Nuorisovaltuuston pai-kallista vaikutusta kaventaa myös se, että se voi olla useamman kunnan yh-teinen.

Osana nuorten oikeuksien toteutumista Suomessa on käynnistetty vuon-na 2021 opetus- ja kulttuuriministeriön ohjaama toimintamuoto Harrasta-misen Suomen malli⁵, jota toteutetaan yli 90 prosentissa Manner-Suomen kunnista. Harrastamisen Suomen mallin tavoitteena on tukea lasten ja nuor-ten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle ja nuorelle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Mallissa kehoitetaan, että har-rastustarjonta valitaan lasten ja nuorten toiveiden mukaan ja toimintamalli suunnitellaan, rakennetaan ja kokeillaan yhdessä harrastuksia tuottavien ta-hojen kanssa. (Harrastamisen Suomen malli 2024.) Koulupäivän yhteyteen järjestetty harrastustoimintamalli käynnistyi pilottina vuonna 2021, ja toi-minta laajeni nopeasti. Lukuvuonna 2023–2024 mallia noudatetaan mel-kein kaikissa Suomen kunnissa, 262 kunnan alueella. On siis otettava huo-mioon, että kaikki kunnat eivät ole Harrastamisen Suomen mallissa muka-na, ja mielekkäiden harrastusten järjestäminen nuorille on pitkälti monen-laisen ”hyvän aikuis- ja viranomaistahdon” ja satunnaisten olosuhteiden tai toimijaresurssien varassa. Syrjäseutuasukkaiden näkökulmasta harrastus-mahdollisuuden sitominen koulupäivän yhteyteen tai jatkoksi on kuitenkin periaatteessa kannatettava ajatus, koska koulut joka tapauksessa tavoittavat paikalliset ikäluokat lähes kokonaan asuinpaikoista ja välimatkoista riippu-matta.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) kouluverkon muu-toksia ja sen vaikutuksia käsittelevässä arviointiraportissa todetaan esi-

5 Myös nuorisolakiin (1285/2016) on lisätty vuoden 2023 alusta säädökset Harrastamisen Suo-men mallista.

merkiksi, että koulukuljetukset vaikuttavat merkittävästi harrastuksiin osallistumiseen. Kuljetukset ovat kuitenkin osoittautuneet ongelmaksi, kun on pyritty varmistamaan lasten ja nuorten sosiaalisten oikeuksien toteutuminen: syrjäisillä seuduilla asuvien lasten ja nuorten järjestettyyn harrastustoimintaan osallistumismahdollisuudet, ystävien näkeminen ja yhdessäolo jäävät vähäisiksi kuljetusten niukkuuden ja niiden rajallisten – aamun ja iltapäivän – aikaikkunoiden vuoksi (ks. myös Harinen 2014). Kun ainoat kytymahdollisuudet pois kotoa rajoittuvat koulupäivän alkuun ja loppuun, ne kutistavat koulukyytejä tarvitsevien oppilaiden harrastusmahdollisuuksia ja nostavat vanhempien roolin harrastuksissa käyttämisessä oleelliseksi. Kuljetusten sovittaminen Harrastamisen mallin mukaiseen toimintaan ei ole kunnissa helppoa, sillä mallin rahoitus on suunnattu vain koulun ja harrastuksen väliseen kuljetukseen eikä siinä huomioida pitkien koti-koulumatkojen vaikutusta osallistumismahdollisuuksiin ja -aktiivisuuteen. (ks. Räcköläinen ym. 2022, 89.) Paikalliset olosuhteet eivät aina muutenkaan kunnioita lakia: *Niin sieltä on nytten aika useastikin tullut se ongelma, että hei että ei taksi pääse kun ei ole aurattu ja sieltä on tosi hankala tulla* [kylälle muiden nuorten pariin ja yhteiseen toimintaan] (nuorisotyöntekijä, Rajaseututaajama⁶).

Kouluverkon silmäkoon jatkuvan suurentumisen vuoksi yhä useampi maaseutumaisessa ympäristössä kasvava lapsi on kuljetusoppilas. Vaikka heidän päivittäisen reviirinsä voi olettaa olevan varsin laaja kaukana sijaitsevaan kouluun kulkemisen vuoksi, heidän omatoiminen liikkumisensa itse asiassa vähenee. Aiemmassa kotiseutututkimuksessa on havaittu, että kaupunkiympäristöissä lasten liikkumisen reviiri on todellisuudessa laajempi kuin harvaan asuttujen seutujen lasten. Periaatteessa väljästi rakennettu ympäristö avaa haja-asutusalueille paljonkin liikkumismahdollisuuksia, mutta vapauksia liikkua ei käytetä samalla tavalla kuin vuosikymmenet sitten. Tutkimukset osoittavat myös, että nuoruusiässä kotipiikan ja lähimetsän tarjoamat mahdollisuudet harrastaa ja liikkua eivät enää riitä ja kiehdo samalla tavalla kuin lapsuudessa, eli syrjäisillä seuduilla asuvien nuorten kotipaikkakuntaan suhtautuminen muuttuukin teini-iässä usein monenlaisten

⁶ Rajaseututaajama on yhden tutkimuspaikkamme pseudonyymi (tarkemmin luvussa 3.1).

puuttumisten kautta määritellyksi (esim. Suutari ym. 2021, 82–83; Käyhkö & Armila tulossa; ks. myös luku 4.1). Asuinympäristön yhteys liikunnan harrastamiseen taas seuratasolla näkyy esimerkiksi siten, että vuonna 2019 maaseutuympäristössä asuvien 7–14-vuotiaiden keskuudessa liikunnan harrastaminen urheilu- tai liikuntaseurassa on ollut viikoittaisella tarkastelulla 37 prosentin luokkaa, kun kaupungeissa vastaava luku on ollut 65 prosenttia (Hakanen ym. 2019, 27–28). Urheiluseurojen toiminta syrjäseuduilla kuihtuu väen vähetessä, ja niiden toimintaan osallistuvien on usein matkettava kaupunkiin.

Lasten ”huippu-urheilullistaminen” on yksi aikalaisilmiö, jossa syrjäseudulla asuminen merkityksellistyy omalla tavallaan. Usein se tarkoittaa urheiluharrastuksen lopettamista, sillä urheilijaksi valmentautuminen ja harjaantuminen edellyttävät säännöllistä pääsyä valmennuksen pariin ja toimintaa varten olemassa oleviin tiloihin, varusteisiin ja joukkueisiin. Samalla kun lapsia ja nuoria jaetaan huippu-urheilullistamisen kautta tasoryhmiin, lajitarjonta valmennusjärjestelmineen ja varustevalikoimineen keskittyy väkirikkaille alueille. Vastuu huippu-urheilutoiminnasta on yleensä seuroilla, joiden kuolema reuna-alueilla on omiaan lisäämään alueisiin liittyvää liikunnallista/liikuntaharrastuksellista ja urheilijaksi pyrkimisen polarisaatiota.

2.2 Syrjäseutu harrastusmahdollisuuksien maisemana

Jonttu: *Mie oon aina ollut... tavallaan urheilullinen.*

Päivi: *Mikä siun laji olis, jos oisit urheilija?*

Jonttu: *Varmaan jalkapallo. Täältä on kuitenkin vaikeeta päästä huipulle, tästä paikasta. (17-vuotias poika, Kaukakirkonkylä⁷)*

Länsimaisen yhteiskuntatieteen diskursseissa ja teorioissa aikaamme on usein luonnehdittu ”runsauden yhteiskunnan” termein: runsauden yhteiskunnan katsotaan tarjoavan nuorille lukemattomia mahdollisuuksia,

⁷ Kaukakirkonkylä on yhden tutkimuspaikkakuntamme pseudonyymi (tarkemmin luvussa 3.1).

koskevat ne sitten elämäntapa- ja elämäntilanteiden tai jokapäiväisen elämän toimintoja, kokemuksia ja valintoja – myös suhteessa vapaa-ajan viettotapoihin. Nuorten vapaa-ajan määrästä on olemassa hieman ristiriitaista tietoa. Yhtäältä sen nähdään lisääntyneen jatkuvasti (Ylitalo 2009; myös Zacheus 2008, 9–12), toisaalta on myös havaintoja ja kokemuksia sen vähentymisestä (esim. Kivijärvi ym. 2021). Vapaa-ajan on kuitenkin nähty olevan nuoren oikeus ja resurssi, ja sen sisällöllä on väliä. Hyvien ja ”terveellisten” vapaa-ajan harrastusten mieltä ja kehoa pahaa vastaan rokottava vaikutus on yleisesti hyväksytty diskursiivinen itsetodiste (ks. esim. Hoikkala 1993).

Liikunta on varsin pysyvä referenssi lasten ja nuorten vapaa-ajan mahdollisuuksien runsautta ja valinnan vapautta tarkasteltaessa. Se on myös empiirisesti suosittua: urheiluseuroja on valtava määrä, ja ne vetävät toimintonsa piiriin vuosittain lapsia ja nuoria enemmän kuin mikään muu organisoitu nuorisotoiminta (Keränen 2018). Usein kuitenkin harrastustarjonnan ja -toiminnan paljoudesta puhuttaessa unohtuu, että runsauden markkinat eivät ole samalla tavalla täysiä tai avoimia kaikille ja kaikkialla. STOP!-tutkimushankkeessa onkin katsottu yhteen niukkojen valinnanmahdollisuuksien todellisuuteen: harvaan asuttujen ja pitkien välimatkojen kotiseuduilla asuvien nuorten elämismaailmoihin sekä konkreettisiin että nuorisokulttuurisiin konteksteihin, joissa vapaa-ajan sisältöjä määrittävät osallistumisoikeuksien ja olosuhteiden kohtaamattomuus. Nuorisopoliittisissa keskusteluissa heidän olosuhteensa kuitenkin unohtuvat usein, ja nuorten toimintaa tarkastelevissa tilastollisissa tutkimuksissa he usein vähäisen määränsä vuoksi katoavat muiden nuorten joukkoon eivätkä heidän erityiset elämänraaminsa pääse esiin tai tule huomioiduiksi.

Aikalaisnuorisotutkimuksessa on kuitenkin alettu kiinnittää aiempaa intensiivisempää huomiota myös maantieteellisten syrjien nuorten elämään. Tutkimuksissa näkökulmina ovat olleet muun muassa hyvinvointioikeudet (Tuuva-Hongisto ym. 2016) tai pitkien välimatkojen konkretisoiman eriarvoisuuden ja oikeuksiin liittyvän toiseuden ”inkarnoitumiset” (Armila, Halonen & Käyhkö 2016). Analyysija on tehty myös syrjäseuduilla asuvien nuorten arjesta ja hauskanpidon tavoista (Armila, Käyhkö & Pöysä 2016; mt. 2021) samoin kuin koulutuksellisista valinnoista (Käyhkö 2016; Armila & Käyhkö 2016) sekä valintoihin pettymisestä (Sivenius & Armila 2021).

Näissä aiemmissa tutkimuksissa esille tuotu alueellinen eriarvoisuus on ollut myös yksi STOP!-hankkeen lähtökohdista. Tiedämme, että monet nuorille merkitykselliset toimintakentät, esimerkiksi organisoidut ja ohjatut vapaa-ajan toiminnot, ovat käytännössä syrjäisten asuinalueiden nuorten tavoittamattomissa.

Kaukana kaupunkikeskuksista sijaitsevat reuna-alueet sisältävät itsessäänkin vielä erilaisia asuinpaikkoja suhteessa konkreettisiin mahdollisuusrakenteisiin, esimerkiksi liikunnallista toimintaa varten tuotettuun infrastruktuuriin. Erilaiset taajamat lasten ja nuorten välittöminä toimintaympäristöinä saattavat sisältää nuorisotaloja, kouluja, koulujen pihvoja, liikuntahalleja ja jääkiekkokaukaloita, urheilukenttiä ja frisbeegolfratoja, latuja ja kevyen liikenteen väyliä. Taajamissa asuville kunnan tarjoamat liikuntapalvelut saattavatkin olla helposti ja turvallisesti saatavilla. Kaukana taajamista asuvien nuorten kuntalaisten välitön toimintaympäristö on kuitenkin monessa suhteessa erilainen ja (omatoimistakin) liikkumista säätelevä:

Siiri: Mulla on petokyyti, koska siinä on niin paljon niitä petoja... Ihan siitä talon vierestä tullaan hakke taksilla.

Päivi: Okei...mikä se semmonen petokyyti on?

Siiri: Noh se on sellanen [naurahtaa], kun siinä liikkuu paljon petoja. Ja niitä on ollu meidän pihassa ..että esim talvella, jos mie vaikka joutusin kävelemään. Mie jossain vaiheessa ala-asteella jouduin kävelemään niin tuota, että jos susilaumojakin liikkuu, niin se on kuitenkin aika vaarallista ihmiselle... (yläkouluiäkäinen tyttö, Rajaseututaajama)

Kuva 5. Turvallinen koulubussin odotustila paikassa, jossa liikkuu susia. (Kuva: Päivi Armila)

*Jere: Ku alkaa pimenee, ni koirie kans käyn lenkillä. Pimeellä.
Ja heijastinliivit niillekii päälle ja itel otsalamppu. Ni selviää.
(toista astetta käyvä poika, Kuntaliitoskolikka)*

Reuna-alueille ominaisissa mahdollisuusrakenteissa asuvien nuorten voi nähdä olevan monella tavalla yhteiskunnallisesti toiseutettuja, ainakin kun heidän arjen- ja elämänvalintamahdollisuuksiaan peilataan urbaaneissa ympäristöissä asuvien nuorten mahdollisuuksiin. Nuoret itse tunnistavat tämän eriarvoisen asemansa harvoin (Armila ym. 2016; Käyhkö 2016, 79; Lampela, Moilanen, Armila & Halonen 2016). STOP!-hankkeessa olemme kuitenkin lähteneet liikkeelle siitä, että on olemassa monenlaisia syrjäseutuja ja monenlaisia suhteita niihin ja että tutkimuskenttiämme ei kannata lähestyä vain puuttumisten ja kurjistumisten odotuksin (esim. Murdoch, Lowe, Ward & Marsden 2003; vrt. Käyhkö & Armila tulossa). STOP!-hankkeen aineistoja koottaessa saimmekin usein havaita, kuinka meidän tutki-

Kuva 6. Pienen taajaman ulkoliikuntainfraa. (Kuva: Päivi Armila)

joiden näkökulmasta määrittyvä syrjä on nuorten näkökulmasta heidän oman elämänsä keskus ja paikka, jossa monet ”liikunnalliset” asiat tapahtuvat (myös Tuuva-Hongisto ym. 2016; Tedre & Pöllänen 2016). Tutkimuksemme varsinaisissa analyysiluvuissa palaamme siihen, miten jotkut asiat ovatkin heille varsin lähellä ja miten ulkopuolelta määritelty ”puuttuminen” voi joskus merkitä tervetullutta rauhaa ja oman autonomisen tilan kokemusta. Emme kuitenkaan suostu unohtamaan sitä, että heidän toimintamahdollisuuksiinsa liittyy monenlaista epäileluuttakin.

OSA II: KENTILLÄ

Kuva 7. Havainnointia kokoontumiskentillä. (Kuva: Ari Sivenius)

3 Tutkimuksen metodologiset ja teoreettiset sitoumukset

Tässä pääluvussa kuvaamme tutkimushankkeemme maantieteelliset ympäristöt, niiltä kootut tutkimusaineistot ja aineistojen haltuunottamistavat. Analyysiin on tuotu mukaan sekä aiemmissa tutkimuksissamme koottuja haastatteluaineistoja että erikseen vuonna 2023 STOP!-hanketta varten kohdennettua etnografisesti moninaista aineistoa.

Kuva 8. Tee-se-itse-jääkiekkokaukalo pohjoiskarjalaisessa pikkukylässä. (Kuva: Päivi Armila)

3.1 Tutkimuksen kentät ja aineistot

Yksi STOP!-hankkeen vuoden 2023 kenttätöiden tavoite oli selvittää nuorten omia liikuntaharrastuksellisia toiveita, ja jos sellaisia ei ollut, sytytellä kipinöitä liikunnalliseen harrastuneisuuteen. Tämän tavoitteen toteutumiseksi liikuimme vuonna keväällä 2023 kuudessa erilaisessa kotipaikkakontekstissa tarkastellen niitä sosiokulttuurisina ja fyysisinä nuoruuden todeksi elämisen ympäristöinä ja keskittyen tarkastelussa erityisesti liikuntaharrastusmahdollisuuksiin. ”Peilausaineistoksi” kävimme tutustumassa myös Joensuuun kaupungin nuorisotoimintaan ja siinä lanseerattuun liikunnalliseen Harrastepankki-nimiseen hankkeeseen (2004), jossa tarjotaan viikoittainen mahdollisuus tulla mukaan ohjattuun ja varsin erilajiseen liikkumiseen⁸. Toiminnan voi nähdä olevan ”harrastustakuun” (ja STOP!-hankkeen kysymysten ja tavoitteiden) ytimessä, mutta se on kuitenkin alueellisesti hyvin rajoittunutta. Esimerkiksi kaupungin kaukaisilta reuna-alueilta pääsee mukaan vain, jos pääsee keskustaan kyseiseen aikaan (yleensä illansuussa arkisin), kun toimintaa on tarjolla.

STOP!-hankkeen empiiriset aineistot ja niiden tuottamisen kentät ovat olleet moninaiset. Analyysit on rakennettu ensisijaisesti eri-ikäisten nuorten ja heitä lähellä olevien aikuisten haastatteluista hyvin erilaisissa kunnissa ja elinympäristöissä. Haastatteluaineistoja on koottu kouluilla, nuorisotaloilla, kulttuuritaloilla, kirjastoissa, urheilukentillä ja -halleissa, pizzarioissa, virastoissa ja toimistoissa. Nuoret informantit ovat olleet sekä ”liikunnallisesti tavallisia” kouluja käyviä ja nuorisotiloja käyttäviä nuoria että urheilijan polulle (tai *urheilupolulle*, ks. käsitteestä Aarresola, Itkonen & Lämsä 2015; Aarresola 2016) pyrkiviä ja määrätietoisesti harjoittelevia junioriurheilijoita. Aikuiset ovat olleet nuorten perheenjäseniä tai sukulaisia, nuoriso-ohjaajia, opettajia, muita koulu- tai sivistystoimen toimijoita, liikuntaseurojen vetovastaavia, liikuntashteereitä ja liikuntapaikkavastaavia, kunnasta riippuen hieman erilaisilla nimikkeillä toimivia aikuistoimijoita.

Tutkimushankkeen aineistoja ovat myös tutkimuskentillä toteutetut havainnoinnit, kuvaamiset ja spontaanit keskustelut kentillä liikkuvien eri-ikäisten toimijoiden kanssa sekä niistä laaditut kenttäpäiväkirjatyyppiset

⁸ Harrastepankki – joensuu.fi

muistiinpanot. Osallistavia aineistonkeruumenetelmiä ovat olleet lasten ja nuorten kanssa toteutetut työpajat: kahden kunnan nuorisotaloilla toteutetut ”unelmatyöpajat” (*Mitä liikuntaa harrastaisin, jos mikä tahansa olisi mahdollista?*) ja yhdessä koulussa toteutettu ohjattu ”vaihtoehtoliikunnallinen” tapahtuma. Unelmapajoissa työstimme yhdessä nuorten kanssa paikkakunnalle sopivia ja toivottuja liikuntaharrastusideoita. Peruskouluikäisten kanssa pajat toteutettiin nuorisotaloilla askarrella, piirtäen ja pelaten sekä toiminnan lomassa keskustellen (vrt. Sivenius & Friman 2016). Toista astetta käyvien nuorten kanssa ei askarreltu vaan toiveita kuunneltiin ja ideoita rakennettiin yhdessä keskustellen. Yhdellä paikkakunnalla teimme ryhmähaastattelun myös nuorisovaltuuston edustajien kanssa.

Käsillä oleva raportti koostuu kolmen tutkimushankkeen aineistosta. Pääaineistona on käytetty STOP! Tässä seison enkä muuta voi? -tutkimushankkeen aineistoa, joka on kerätty vuosina 2023 ja tammikuussa 2024. Pääaineistoa täydentävät ja kontekstualisoivat syrjäseutunuoruuksia tarkasteluiden ”*Nuoret ajassa*” ja ”*Syrjäkylänuoret – unohdetut kuntalaiset?*” -tutkimushankkeiden haastattelut, jotka on tuotettu vuosien 2015–2019 aikana. Näissä hankkeissa syrjäisillä seuduilla asuvien 13–17-vuotiaiden nuorten elämää on tarkasteltu useista eri näkökulmista, mutta tätä tutkimusta varten niistä on luettu lasten ja nuorten liikuntaharrastuksiin ja välimatkoihin liittyviä keskustelunaisia.⁹

Tutkimuskentillä tehtyjen haastattelujen ja spontaanimminkin käytyjen keskustelujen määriä on mahdotonta määrittää eksaktisti. Myöskään informanttien määriä ei pysty erittelemään, koska erityisesti nuorisotaloilla ja koululla vuorovaikutus nuorten kanssa oli ”pomppiva” ja toiminnan lomassa tapahtuvaa jutustelua (ks. Taulukko 1). Kenttätilanteissa nuoret tulivat ja menivät, vastailivat kysymyksiin, siirtyivät ulos pelaamaan pesäpalloa tai kiipeämään cheerleadereiden ohjaaman ihmispyramidin huipulle, ilmesyivät taas juttelemaan tutkijoiden kanssa ja siirtyivät välipalalle. Useimmat aineistonkeruutilanteet tallennettiin nauhurille, ja analyysivaiheessa tallen-

⁹ *Nuoret ajassa* -hankkeen haastatteluaineistoja ovat koonneet VTT Sinikka Aapola-Kari, YTT Päivi Armila, YTT Mari Käyhkö ja YTT Ville Pöysä. *Syrjäkylänuoret* -hankkeessa haastatteluja tekivät YTT Päivi Armila, YTT Ville Pöysä ja FT Sari Tuuva-Hongisto.

Taulukko 1.

Tutkimushankkeen empiiriset aineistot.

	STOP!	Nuoret ajassa	Syrjäkylänuoret - unohdetut kuntalaiset?
Aineisto kerätty	2023–2024	2016–2019	2015
Maakunta	Pohjois-Karjala Etelä-Savo Pohjois-Savo	Pohjois-Karjala	Pohjois-Karjala Etelä-Karjala Etelä-Savo Kainuu
Informantit	Lapset ja nuoret, noin 80 Aikuiset, 18	Yläkouluikäiset nuoret, 18	14–17-vuotiaat nuoret, 32
Aineistot	Ryhmä- ja yksilöhaastattelut Havainnointi / Kenttäpäiväkirjat / Raakamuistiinpanot Tapahtumapäivät Lasten ja nuorten tekemät kuvat / Piirustukset Valokuvat	Vuosittaiset seurantahaastattelut	28 haastattelua (yksilö- ja parihaastatteluja)
Aineistosta poimittu STOP!-hankkeen datakorpukseen	Liikuntaharrastuksiin ja välimatkoihin liittyvä kerronta ja muu materiaali	Liikuntaharrastuksiin ja välimatkoihin liittyvä kerronta	Liikuntaharrastuksiin ja välimatkoihin liittyvä kerronta

teista poimittiin erikseen tarkasteltaviksi tutkimustehtävän kannalta keskeiset tapahtumat, puheenvuorot ja asiayhteydet.

Aineistonkeruutilanteissa otetut valokuvat ovat tässä raportissa mukana lähinnä havainnollistamassa ympäristöjä, joissa tutkijoina liikuimme. Kentillä tavatut lapset ja nuoret olemme rajanneet pois kuvista, koska monet heidän vanhempansa ovat edellyttäneet sitä. Unelmatyöpajoissa piirrettiin ja askarrettiin lehdistä leikellyillä kuvilla ”liikuntatoiveiden kollaaseja”, ja myös näistä tuotoksista otettuja kuvia on mukana havainnollistamassa nuorten kanssa vietettyjen tuntien tunnelmia ja esille otettuja asioita (eivät semioottisen analyysin kohteina). Haastattelusitaatit on erotettu muusta tekstistä kursivoinein.

STOP!-hankkeen aineisto on kokonaisuudessaan laaja, episteemisesti moninainen ja tutkimuskysymyksiä eri suunnista avaava. Sen metodologista orientaatiota voi kutsua monipaikkaiseksi ja osallistavaksi etnografiaksi

(Marcus 2014), aineistojen tuottamista go-along-menetelmäksi (Kusenbach 2003) ja tulkinnallista otetta toimintateoreettiseksi (esim. Bourdieu 1998). Toimijuuden tarkastelu tässä tutkimuksessa on praktista: toimintaa ja siitä kertomista ulkoa ja sisältä tarkastelevaa (esim. Hammersley 1992). Olemme tutkimuskonteksteissa ja -kohtaamisissa olleet ulkopuolisia vieraita, mutta mennessämme kentille tiesimme niiden luonteista jo jotain aiempien

Taulukko 2.

STOP!-hankkeen aineistonkeruupaikkakunnat vuonna 2023.

Paikkakunta (pseudonyymi)	Määritelmä	Avainasioita ja ominaisuuksia
Maalaiskaupunki	Pieni kaupunki, jossa paljon pieniä syrjäkyliä noin 35 km:n säteellä. Joissakin niistä on vielä kyläkoulu.	Kokoaa yhteen lapsia ja nuoria laajalta maaseutualueelta monipuoliseen urheilu- ja liikuntakeskukseen.
Kuntaliitoskolkka	Pieni taajama, jota ympäröi monta pientä kaukaista sivukylää noin 25 km:n säteellä. Alakoulu.	Taajamassa on tekojää, hiihtolatu, frisbeegolfrata, liikuntahalli ja kuntosali.
Rajaseututaajama	Pieni taajama, jota ympäröi monta pientä kaukaista sivukylää noin 30 km:n säteellä. Lakkautussuunnitelmassa oleva alakoulu. Yläkoululaisilla (tulevaisuudessa myös alakoululaisilla) koulumatkaa voi olla yli 60 km.	Lähiliikuntapaikka kyläkoululla, liikuntahalli. Urheilukenttä nuorisotalon vieressä. Frisbeegolf-rata, kuntosali. Sivukylillä asuu vain muutama nuori, joiden pääsy taajamaan vapaa-ajalla on vaikeaa.
Sydänmaaseutu	Maaseutumainen pienkylä, kaksi taloa ja isoja peltoja. Isot vesistöt, lossi, matkaa lähimpään pikkukaupunkiin yli 50 km. Ei koulua.	Kylässä vain kaksi samanikäistä nuorta, ei liikuntapaikkoja eikä -yhteisöjä.
Kaukakirkonkylä	Kaukana kaupungeista sijaitseva kirkonkylä, jonka ympärillä on paljon pieniä kyliä noin 40 km:n säteellä. Ala- ja yläkoulu.	Urheiluseuroja, uimahalli, harrastustason ohjattu pesäpallojoukkue koululaisille, myös jalkapallojoukkue. Kuljetus lasten harrastustoimintaan kerran viikossa.
Pikkupitäjä	Kaukana kaupungista sijaitseva taajama, jonka ympärillä myös pieniä reunakyläiä noin 20 km:n säteellä. Ei koulua.	Luontopolkuja, ratsastustila.
Syrjäsopukka	Pieni kylä, joka sijaitsee kaukana kaupungeista mutta "ison" tien varrella. Ei koulua.	Kylälaisten talkoilla perustama ja ylläpitämä jääkiekkokaukalo. Pääsy julkisen liikenteen palveluihin parempi kuin muista tutkimuksen paikoista (mikä lyhentää nuorten koulupäiviä).
Metsäkylä	Pieni kylä hyvin kaukana metsätaipalettien takana. Matkaa lähimpään keskukseen yli 30 km. Ei koulua.	Nuoria vain alle viisi koko kylässä. Kylätalolla kuntosalivarusteita.

tutkimuskokemustemme vuoksi. Tutkimustilanteisiin oli helppoa ja luontevaa solahtaa ennakkotietojemme ja siitä kumpuavan ”hermeneuttisen intuition” (Armila 2017, 72) varassa.

Tutkimuksemme avaininformantit eli nuoret kuntalaiset asuvat eriluontoisilla asuinalueilla ja erilaisissa kunnissa (ks. Taulukko 2). Suurin osa näistä kunnista on osallistunut Harrastamisen Suomen mallin mukaiseen toimintaan. Harrastamisen mallin lisäksi tutkimuksemme kunnille yhteistä on myös harva asutus, jolloin pitkät välimatkat kotoa harrastustarjonnan ja -yhteisöjen pariin ovat yleensä enemmän sääntö kuin poikkeus. Tästä harrastusoikeuksien ja -olosuhteiden periaatteellisesta jännitteestä kumpuavat tutkimushankkeemme tehtävä ja intressi.

3.2 Analyysia ohjanneet käsitteet

Tutkimuspaikkamme ja niiden toimijat ovat etnografisia ”tapauksia”, joiden katsomme kertovan muustakin kuin itsestään (Stake 1995; 2003; myös Armila ym. 2016; Sivenius & Armila 2021). Olemme nojautuneet metodologiseen periaatteeseen siitä, että tiivistäessään havaintojaan etnografisiksi kertomuksiksi tutkija piirtää ikään kuin epätasaisen kartan kenttätyökohteestaan (Hammersley & Atkinson 2007). Monipaikkaisuus sekä tutkija- ja aineistotriangulaatio ovat tuottaneet metodologisesti epätasaisen aineistokorpuksen, jota voi pitää yhtäältä analyyttisesti ongelmallisena, mutta toisaalta tutkimusilmiötä monesta suunnasta katsovana (esim. Denzin 1978; Aaltio & Puusa 2020).

Aineistojen analyysimme on ollut induktiivista tarkastelun kohteena olleiden kokemusten ja merkityksenantojen de- ja rekonstruktioita sekä muun tutkimuksen kanssa dialogiin asetettua tematisointia ja hermeneuttista tulkintaa (Koski 2011). Induktiivisina lähtökohtaohjeina ja käsitteinä aineistojen lukemiseen ovat olleet tutkimastamme *elämistilasta* (Törrönen 2000) kumpuavien mahdollisuuksien, merkityksenantojen ja kokemusten etsinnät. Elämistila määrittyy tutkimuksessamme eleytyksi ja eletäväksi kokemusten ja merkitysten henkilökohtaiseksi ja sosiaalisiksi todellisuudeksi. Alustava aineistoista kumpuava ja induktiivinen teemoittelumme alkoi ”kutsua mukaan” käsitteellisiä dialogikumppaneita erityisesti *toiminnan* ja sitä

tukevien *resurssien* (esim. Bourdieu 1998) sekä laajemmin toimijuuden (esim. Ronkainen 1999) teoreettisista keskusteluista, joiden avulla tutkimuksen eri osiot on voitu sitoa analyttisesti yhteen. Rajaamme *toimijuuden* käsitteen tulkiten sitä itselle merkityksellisinä tekemisinä, osallistumisina ja osallisuuden kokemuksina mutta kuitenkin erilaisissa *mahdollisuusrakenteissa* muovautuvana ja rajautuvana (ks. esim. Hämäläinen 2008; Nivala & Ryy-nänen 2013). Näemme toimijuuden syntyvän saatavilla olevista materiaalisista, fyysisistä ja sosiaalisista mahdollisuuksista tai sellaisten luomisesta. Nuorten ollessa kyseessä huomionarvoista ovat kuitenkin toimijuuden ”pienuus” ja rajallisuus, jotka syntyvät sekä formaaleista ikämäärytyksistä, normatiivismoraalisista sopivuussäännöistä että nuorten alisteisesta asemasta esimerkiksi omaan elämään ja asuinympäristöön vaikuttamisen kysymyksissä (Armila tulossa). Liikuntaharrastuksia käsittelevä nuorisokulttuurinen tutkimus onkin osoittanut, kuinka monella tavalla *merkittävät muut* (*significant others*, Mead 1934) ovat keskeisiä lapsille ja nuorille ja olennainen osa heidän *osallisuuden* kokemustaan.

Kuva 9. Tutkimukseen osallistunut kilpaurheilija, Sydänmaaseutu. (Kuva saatu nuorelta, kuvan oikeudet ovat hänellä itsellään)

3.3 Tutkimusetiikka

Tutkimustamme ohjaavana ja sitä tukevana punaisena lankana on toiminut Tutkimuseettisen neuvottelukunnan antama ”Hyvän tieteellisen käytännön ohjeistus” (TENK 2023). Olemme noudattaneet siinä esitettyjä perusperiaatteita: rehellisyyttä kentillä ja aineistojen edessä, analyyttistä luotettavuutta, tutkimukseen osallistuneiden ihmisten arvostusta ja tutkimuksellista vastuunkantoa. Koska suuri osa tutkimukseen osallistuneista informanteista on tutkimukseen osallistuessaan ollut lainsäädännöllisestä näkökulmasta tarkasteltuna alaikäisiä, kaikkiin kohtaamisiin heidän kanssaan on pyydetty ja saatu tutkimusluvat informanteilta, heidän vanhemmiltaan ja/tai huoltajiltaan sekä kuntien viranomaistahoilta. (ks. myös Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010.)

Tutkimuksesta on erikseen informoitu nuorten vanhempia ja huoltajia nuoriso-ohjaajien ja opetushenkilökunnan kautta (liitteet 1, 2, 3, 4 ja 5)¹⁰. Tutkimustiedotteissa on kerrottu tutkimuksesta, sen tavoitteista, rahoitajasta, tapahtumista, osallistumisen vapaaehtoisuudesta ja anonyymiydestä, aineiston käytöstä ja säilytyksestä sekä hankkeen vastuu- ja yhteyshenkilöistä. STOP!-tutkimushankkeesta ei ole pyydetty eettistä ennakoarviointia, sillä siihen osallistuminen on ollut vapaaehtoista eikä siinä ole käsitelty arkaluontoisia tai sensitiivisiä asioita (ks. Kuula 2006, 135–136; Rutanen & Vehkalahti 2019).

Ymmärrämme kuitenkin, että tutkimuksen aineiston tuottamiseen eli ”kentällä olemiseen” voi liittyä ennakoimattomia asioita ja tapahtumia, jotka voivat olla informanteille haastavia. Osallistujat voivat kokea jotkut tutkimukseen liittyvät asiat tai tilanteet ahdistaviksi, hävettäviksi, salassa pidettäväiksi tai yksityiselämään liittyviksi. (Renzetti & Lee 1993, 4.) Jos olemme huomanneet lapsen tai nuoren vetäytyvän tilanteesta tai hiljentyvän jonkun asian tai toiminnan edessä, emme ole painostaneet vaan vaihtaneet keskustelun aiheita tai toimintaa, jotta tila ja kokemus osallistua tutkimukseen säilyvät kaikilla turvallisina. Tällainen tilanne syntyi esimerkiksi koulussa järjestämässämme liikkumistapahtumassa (ks. Intro-luku), jossa osa lapsista

10 Liite 1: Tutkimuslupa; Liite 2: Tiedote koteihin; Liite 3: Tiedote nuorille; Liite 4: Kuvauslupa; Liite 5: Tietosuojaseloste.

koki ohjatut liikkeet itselleen liian vaativiksi tai jännittäviksi. Tilaisuudessa olivat kuitenkin läsnä myös kaikki koulun aikuiset, joten ”turvallisuusvastuuta” saatiin jaettua monen aikuisen kesken, ja lopulta kaikki lapset innostuivatkin tekemään ja iloitsemaan uskalluksestaan.

Olemme informanttien kanssa yhdessä tekemällä eli arjen toimintaan ja yhteiseen keskusteluun osallistumalla (ruokailut nuorisotaloilla, piirtäminen, pelailu) sekä liikkumiseen liittymällä pyrkineet murtamaan aikuisen ja lapsen/nuoren sekä tutkimukseen osallistuneiden aikuisten välillä vallitsevia valta- ja voimasuhteita (ks. Zonio 2017). Näemme tutkimuksemme lapset ja nuoret aktiivisina kanssatoimijoina, joita kuulemalla ja joiden kanssa keskustelemalla voimme tutkijoina tuoda esiin heille merkityksellisiä asioita. Ideana on viedä hankkeen tuloksia tiedoksi myös kuntiin ja siten pyrkiä vahvistamaan nuorten vaikuttamismahdollisuuksia kuntakansalaisina.

Se, mitä tutkimusraportissa tuodaan esiin ja millä tavoin, on metodologinen, poliittinen ja eettinen valinta. Olemassa olevan syrjäseutu tutkimuksen painotuserot ovat kiinnostavia: osa tutkimuksista lähestyy elämää reunoilla näivettymisen ja jäähmyden tulkintaraameissa (esim. Käyhkö & Armila tulossa), osa puolestaan erilaisten elämänmahdollisuuksien ja vitaalisuuden termein (Tedre & Pöllänen 2016; Tuuva-Hongisto 2018). STOP!-hankkeessa olemme pyrkineet lähestymään empiirisiä kenttiämme laajasti sekä rajallisuuksien että mahdollisuuksien tulkintakehyksissä. Tutkimuskysymyksemme ”*Mikä tekee mahdolliseksi?*” ohjaa väistämättä tarkastelemaan aineistoja paitsi esteiden, myös toiveikkuuden kehyksessä. Tutkimusraporttiin valitsemamme kuvat puolestaan saattavat esittää hankkeen empiiriset kentät rähjäisinä, tyhjinä ja hylättyinä. Ihmisiä vailla olevat tyhjat tilat kuvissa voivat luoda kuolleen tunnelman vaikutelmaa, mutta se ei ole koko totuus. Kentillä saimme havainnoida myös monenlaista liikettä, esimerkiksi spontaaneja liikunnallisia ”irtiottoja”¹¹, mutta anonymiteettisyydestä emme halua/voi julkaista kuvia, joissa on tunnistettavasti mukana lapsia ja nuoria.

11 Yksi esimerkki tällaisesta liikunnallisesta irtiotosta aineistonkeruun yhteydessä: Kesken vilkkaan keskustelun eräällä nuorisotalolla seitsemän pojan porukka irtosi ringistämme ja siirtyi sen kummemmin sopimatta ja ilmoittamatta nuorisotalon vieressä olevalle urheilukentälle pelaamaan ”höntsäpesistä”.

Raporttiin valitsemistamme lasten ja nuorten tekemistä kuvista/kollaa-seista ei voi tunnistaa niiden piirtäjiä tai askartelijoita. Joistakin haastattelusitaateista olemme tunnistamisen vuoksi häivyttäneet tai vaihtaneet keskustelun kohteena olevan liikunta- tai urheilulajin, ellemmme ole saaneet lupaa kertoa sitä avoimesti. Anonymiteettisyistä olemme ”oikaisseet” joitakin haastattelusitaatteja puhekielisemmiksi ja pyrkineet näin poistamaan niistä vahvoja murteellisia ilmaisuja, samoin kuin erilaisia täytesanoja (*niinku, sit, silleen* jne.). Tätä ratkaisua perustelemme sekä anonymiteettiperiaatteella että välttämällä tutkimuskohteen assosioitumista pelkästään tietyille maantieteellisille reunoille. Vaikka aineistojamme on koottu itäisessä Suomessa,

Kuva 10. Kineettistä empatiaa: Tutkimuksellista osallisuutta, monitasoista välimatkojen kuro-
mistä ja liikunnallista kansatoimijuutta (ks. Rannikko 2018). (Kuva: Terhi Halonen)

harvaan asuttuja syrjäseutuja maassamme on muuallakin. Etnografisen tapausmetodologian episteemisten periaatteiden mukaisesti voimme uskoa paikallisten havaintojemme ja tulkintojemme kertovan jostain hyvinkin yleisesti koetusta ja eletystä.

OSA III: VAUHDISSA

Kuva 11. Kuvan tekijä on graafinen suunnittelija Anni Riikonen (Annikki Designs).

4 Erilaisia katseita syrjäisille liikunnan kentille

Tässä pääluvussa siirrymme tutkimuksen varsinaisten empiiristen havaintojen ja niiden varassa rakennettujen teemojen pariin. Olemme jakaneet luvun viiteen temaattiseen alalukuun, joissa avaamme tutkimaamme liikun-

Kuva 12. Urbaani liikuntalaji visiitillä Rajaseututaajamassa. (Kuva: Terhi Halonen)

nallista todellisuutta, liikkumiseen kiinnitettyjä toiveita ja toiveiden todellisuudeksi muuttamista mahdollistavia tekijöitä. Liikkumisen, liikunnan ja urheilun harrastamiseen liittyvät odotukset ja olosuhteet ovat tutkimuksemme tematiikassa ja kentillä yhtäältä jännitteisessä ja pakottavassa suhteessa, mutta toisaalta myös muokkaavat toisiaan restrukturaation periaatteiden mukaisesti (Armila tulossa). Liikunnalliset toimijuudet eivät ole pelkästään mahdollisuusrakenteisiin mukautuvaa ja alistuvaa olemassaoloa, vaan ne myös ammentavat niistä ideoita omille luoville ratkaisuille.

4.1 Olosuhteiden armoilla?

Liikunta tai liikkuminen itsessään on varsin yleisesti hyvänä pidetty toimintamuoto, eikä pyrkimyksiä sen edistämiseen ole tapana kritisoida tai kyseenalaistaa. Esimerkiksi Pasi Kosken (2008, 151–152) näkemyksen mukaan liikunnalla on yhteiskunnallisessa keskustelussa ja dynamiikassa varsin keskeinen rooli. Liikunnan diskursiivinen voima on valtava: siihen satsataan, sitä suunnitellaan ja kun siitä puhutaan, kaikki ”tietävät”, mistä puhutaan. Usein liikuntapuheessa ja -toiminnassa on kyse laji- tai seuralähtöisistä totunnaisuuksista sekä vakiintuneesta ja institutionaalistuneestakin toimintavalikosta, jota myös rakennetut liikuntaympäristöt ja niiden suunnittelu myötäilevät. Lajien ja kartojen kautta katsomisen liikkumisen kulttuuri tuottaa syrjäseutukontekstissa kuitenkin monenlaista puuttumisen kokemusta ja retoriikkaa. Tämä näkyy myös STOP!-hankkeen kentillä, joilla törmättiin säännöllisesti vähentymisten, lopettamisten ja lakkautusten materiaaliin ja sosiaalisiin todellisuuksiin:

Mutta kun aktiiviharrastajien määrä on vähentynyt, kun on ihmisten määrä vähentynyt.. esimerkiksi jääkiekko on sellainen, että joukkueita ei välttämättä muodostu kaikkiin ikäluokkiin, koska ei ole sellaisia, jotka olisi kiinnostuneita siitä. Sama juttu jalkapallossakin pikkuhiljaa. (sivistysjohtaja, Maalaiskaupunki)

Kuten muussakin syrjäseutututkimuksessa, myös STOP!-hankkeen aineistoissa kysymykset välimatkoista ja niiden taittamisesta nousevat olennaisiksi

määrittäjiksi erilaisia osallistumisen ja toimijuuden teemoja käsiteltäessä (esim. Pöysä 2023; Ristakari 2023). Kaikki tutkimukseemme osallistuneet nuoret ovat kouluikäisiä ja asuvat joko jonkinlaisissa kylätaajamissa tai niiden ulkopuolella sijaitsevilla pienissä muutamien talon sivukylissä. Moni heistä saattaa olla kotikylänsä ainoa alaikäinen asukas. Peruskouluikäisten nuorten arkipäivät kuluvat taajamissa sijaitsevilla kouluilla, joihin kuljetaan kaukana niistä asuvat. Julkinen liikenne on useissa paikoissa kuitenkin vain koulupäiviin kytkettyä, eikä se välttämättä palvele enää toista koulustetta käyviä, joiden täytyy järjestää kotoa pois pääsemisensä itse tai tuttu-
jen aikuisten avulla (myös esim. Armila ym. 2016). Käytännössä tämä merkitsee erilaisissa matka- ja kyytiketjuissa luovimista ja kuljetusten armoilla

Kuva 13. Matkaketjua Kuntaliitoskolkassa – kotoa koulukyytiä odottamaan. (Kuva: Päivi Armila)

olemista niin, että muut toiminnot ja tekemiset on aikataulutettava suhteessa niihin. Tämä jos mikä on tulkittavissa varsin kokonaisvaltaiseksi rajoitetun toimijuuden idean konkretisoitumiseksi (ks. esim. Armila tulossa). *Meillä jos meinaat harrastaa jotain, on pakko suostua, pystyä kulkemaan pitkiä matkoja* (nuorisotyöntekijä, Kaukakirkonkylä).

Mie harrastin vähän aikaa koripalloa [seuran nimi], se oli tosi mielenkiintoista. Ja mie tykkäsin siitä tosi paljon. Mut sen välimatkan takia. Sen takii mie jouduin lopettamaan sen. Se sitten niinku jäi. Mut mie oisin kyllä varmasti jatkanu sitä, jos se ois ollu niinku lähellä. Mutta, ku sitten sinne on kuitenkin 80 kilometrii. Ja sitten ne harkatkin, oli neljä kertaa viikossa. En ois sitten päässy. (yläkouluikäinen tyttö, Pohjois-Karjala)

Yllä siteeratun tutkimukseemme osallistuneen nuoren toteamus kiteyttää hyvin STOP!-hanketta virittäneen välimatkaproblematiikan. Liikunta- ja urheiluharrastukset kiinnostavat myös syrjäisillä paikkakunnilla asuvia lapsia ja nuoria, mutta välimatkoista voi tulla ongelma, jolloin jostain tärkeästä saattaa joutua luopumaan. Tytön kerronta vahvistaa vuoden 2022 Koululaiskyselyn tuloksia: lasten ja nuorten mielestä tärkein syy harrastaa on se, että voi tehdä jotain itselle mieluista ja iloiseksi tekevää. (ks. Neuvonen & Tyrväinen 2022; Neuvonen ym. 2022.) Tytön kuten monen muunkin tutkimuksemme nuoren kohdalla arkinen realismi kuitenkin on syönyt mahdollisuudet osallistua tähän hänelle iloa tuottaneeseen toimintaan. Haastattelemamme nuorisotyöntekijä Rajaseututaajamasta vahvistaa tätä elämistilallista syrjäkyläolosuhdetta: *Ei täältä oo mahdollisuutta päästä millään vempelleellä kaupunkiin harrastuksiin.*

Outi Aarresolan (2016) tutkimuksessa tarkastellut tilastot osoittavat, että merkittävä muutos nuorten liikunta-aktiivisuudessa tapahtuu yläkouluvuosina. Yhtäältä liikunnan harrastamiseen käytettävä aika ”taviksilla” vähenee huomattavasti, mutta toisaalta urheilijoiksi aikovilla se lisääntyy samassa suhteessa. Alakouluiässä vielä liikutaan – ainakin koulussa, jos ei muuten. Iän myötä liike kuitenkin jähmettyy, ja vaikka syyt tähän ovat moninaiset (esimerkiksi liikuntaan liitetty nolouden nuorisokulttuuri, vrt. esim. Kauravaara 2013), sen vaikutusta ei voi sivuuttaa syrjäisten seutujen

nuortenkaan kohdalla. Heillä syyt jäädä pois ovat kuitenkin usein käytännön olosuhteista kumpuavia ja kilometrien konkretiaan kiinnittyviä:

Meidän sivukylät on semmosen 25–35 kilometrin päässä keskustasta. Monia sivukyläiä, ja jos ajatellaan, että yläkoulu-lukioikäiset oppilaat, tällä hetkellä on [...] 98, melkein 99 prosenttia on kuljetusoppilaita. Elikkä nehän asuu sivukylillä. [...] Linkut lähtee tuolta ja tuovat aamulla ja lähteävät, ja se on meillä vielä maatalouspitäjä, mikä vaikuttaa siihen, että kun on navetta-aika, niin sieltä ei hirveesti, jos ei ole mopoa tai ei ole ajokorttia, sieltä ei sitten, tai jos ei ole jotain yhteiskyytejä esimerkiksi harrastuksiin, sieltä hyvin harvat vanhemmat pystyy lähteä tuomaan harrastuksiin.
(nuorisosihteeri, Maalaiskaupunki)

Liikunnan lopettamisen syytä tarkastelevissa tutkimuksissa ei useinkaan ole pohdittu harrastusten äärelle pääsyn kysymyksiä ja kilometrien merkitystä niissä. Erityisesti kun syrjäkylistä siirrytään opiskelemaan toiselle asteelle, urheiluun satsaavat nuoret ovatkin varsin isojen kysymysten, valintojen ja kompromissien äärellä (tarkemmin luvussa 4.6). Toisen asteen vuosina reunoilla asuvilla nuorilla vapaa-aikaa on vain vähän, ja usein se kuluu jonkinlaisen kollektiivisen uupumuksen sävyttämänä (Kivijärvi ym. 2021). Iso osa heidän arkisesta koulupäivän ulkopuolisesta ajastaan kuluu bussissa (tai omassa autossa) istuskellen, ja esimerkiksi vertaisten kanssa hengailu ”suoritetaan” istuen, koska muuta mahdollisuutta ja aikaa ei ole. Kyytien niukkuus voi olla hyvinkin ratkaiseva asia heidän arkipäiviensä ja -iltojensa toiminnallisissa jäsentymisessä: *Koulumatka on tunti, puoltosta [yhteen suuntaan], ensin kottoo pysäkille pikitien varteen.. jos myöhästyy, niin sitten vain jäähään päiväks kottiin* (yläkouluikäinen poika, Rajaseututaajama). Kysymys koulumatkoista näyttää selkeästi olevan hallitseva referenssi, joka keskusteluissamme nuorten kanssa asettuu määrittelemään heidän kokemustaan kotipaikan syrjäisyydestä laajemminkin. Törmäämme syrjäisyyden negatiivisiin ulottuvuuksiin kuitenkin vasta toista kouluastetta käyvien nuorten parissa ollessamme: *Ei tänne [Rajaseututaajamaan] kukkaan nuori halluu tulla, joka paikassa.. katvealuekyylissä ei ooes nettii.*

Syrjäseututaajamissa asuvien nuorten ”harrastuksellinen etulyöntiasema” suhteessa vielä niistäkin kaukana asuviin sivukylien nuoriin on selkeä. Taa-jamissa saattaa kuitenkin vielä olla jokunen samanikäinen kaveri, koulun (vaikka lakkautetunkin) pihapiiriin joskus rakennettua liikkumista tukevaa infraa ja kohtuullisen mittainen kotimatka. Sivukylänuorten kohdalla yksi käytännön ratkaisu ainakin ajoittaiseen muiden pariin pääsyyn on puolestaan reunojen nuoruutta sävyttävä yökyläilykulttuuri ja sen käytännölliset merkitykset (myös Armila ym. 2021): *Ei sitä* [kaukana pikkukylässä asuvaa kaveria] *paljon näy, sillon kun se menee jollekin yöks niin pääsee* [Rajaseutu-taajamassa asuvien nuorten pariin myös vapaa-ajalla]. Myös vanhemmat, joiden kanssa keskustelimme erityisesti liikuntayhteisöihin mukaan pääse-misen kysymyksistä, tunnistivat harmituksen, joka nuorille syntyy kaverei-den seuraan pääsemisen ongelmista.

Välimatkojen lisäksi vuodenaika merkityksellistyy STOP!-hankkeen aineistoissa liikunnan harrastamista säätelevänä elämistolallisena olo-suhteena. Yhteen kokoontumiseen kiinnittyvät harrastusvaihtoehdot jäh-mettyvät kylmyydessä, kun ulkona ei tarkene eikä sisätiloja ole. Niin sanottu sisäliikunta on yleensä vähäistä (*se sähly taitaa olla ainoo maholli-suus*, nuorisotyöntekijä, Rajaseututaajama), tai siihen ei pääse vaivatta. Esimerkiksi uimahalleihin matkaa on paljon. Tässä aineistoistamme löy-tyy kuitenkin paikkakohtaisia eroja: esimerkiksi Maalaiskaupungissa ja Syrjäso-pukassa, joista nuorten pääsy taajamakeskuksiin on helpompaa kuin muilta paikkakunnilta, talviliikuntamahdollisuuksien kerrottiin jopa ylittävän kesäisen tarjonnan. Muualla sen sijaan talviset olosuhteet ovat omiaan vahvistamaan istumisen kulttuuria, jonka purkamisessa nuoriso-talo työntekijöineen voisi olla avainasemassa. Isojen kaupunkien infra-strukturit tarjoavat nuorille moninaisia valmiita ja vaivattoman pääsyn kokoontumispaikkoja ja paljon organisoitua ja ohjattua toimintaa, mutta pienissä reunakylissä tilanne on toinen. Lähes joka asiaan ratkaisuna esi-tetty digitalisaatio ei tunnu riittävän vastaamaan nuorten keskinäisen yhe-tyyden kaipuuseen: *Mopot näkyy sitten ympäri vuoden, että niillä tullaan tuolta pitkiäkin matkoja, että saattaa olla 30 pakkasta ja sieltä ne vaan sit-keästi jyryyttää tulla kolmenkymmenen kilometrin päästä nuokkarille* (nuoriso-ohjaaja, Maalaiskaupunki). Yhdessä istuskelun muuttaminen

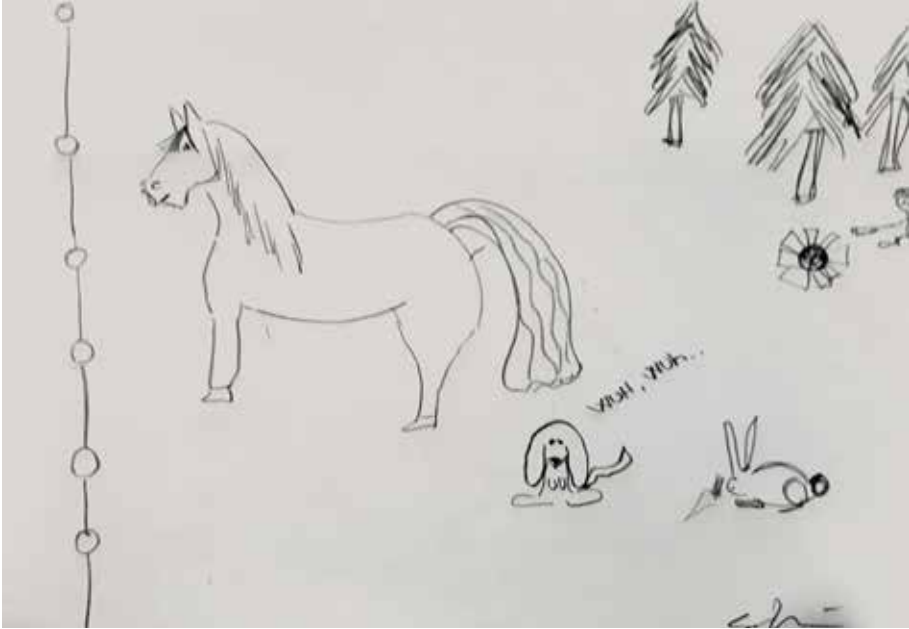
nuoria liikuttavaksi toiminnaksi onkin asia, johon palaamme tutkimusraportin päätelmissä.

Tutkimuksemme empiiristen ympäristöjen liikuntaharrastustodellisuutta voi pitää tarjonnaltaan niukkana mutta ei tyhjänä ja täysin jäähmettyneenä. Paikallisuus, luonnonläheisyys ja paikkakunnan urheilusankarit ovat merkittävä osa liikkumisen kulttuurin rakentumista erityisesti pienillä paikkakunnilla. Kaikkien kyläläisten tietämien ”omien tähtien” jalanjäljissä syntyneet liikuntainnostukset ja -tottumukset ovat kiinnostava ja huomion arvoisen havainto. Hankkeemme aineistonkeruuympäristöissä kuljimme esimerkiksi maalaiskaupunkilaisen jalkapalloilijan, rajaseututaajamalaisen ralli-autoilijan, metsäkyläläiskeihäänheittäjän, kaukakirkonkyläläisen alppi-hiittäjän ja kuntaliitoskolkkalaisen ampumahiihtäjän kotiseuduilla, joiden nuorten keskuudessa jatkettiin paikkakunnan identiteettiä joskus kohottaneen urheilijan aloittamaa laji-innostusta. *No se* [kansainvälisen tason ampumahiihtäjä] *on meidän* [ampumahiihtäjälästen] *täti* (vanhempi, Kuntaliitoskolkka). Maaseutumainen toimintaympäristö saattoi myös näkyä liikkunnallista toimintaa perustelevana olosuhteena. Esimerkiksi voimien kasvattaminen kuntosalilla sai joskus perusteluikseen hyvinkin konkreettisia ja välineellisiä tavoitteita: *Käyn siis, että tulee voimaa, jaksaa pellosta vääntää kiviä, joskus kolkytäkilosia* (yläkouluikäinen poika, Rajaseututaajama).

4.2 Toiveissa

Olin kesätöissä nuorten kesäleirillä, tai siis alakouluikästen lasten, täällä [kotipaikalla], ni olihan siellä monia, jotka ois koripalloo, jalkapalloo, kaikkee tollasta, ne oli aivan hirveen innoissaan yksittäisistä lajeista, moni ois innoissaan lähössä, jos olis mahdollista, kaikki nuo on niin kaukana.
(17-vuotias urheilijanuori, Sydänmaaseutu)

Kun liikkumisen mahdollisuuksiin katsotaan lajilinssien läpi, reunoilla ollaan pulassa. Erityisesti peruskouluikäisten poikien kohdalla tutkimusaineistojamme sävyttää varsin systemaattinen joukkuevajeharmi, kun *yleisurheilu ei oikein nappaa*. Monelle toiveliikunta isommassa joukossa olisi

Kuva 14. Kyläympäristöön istuvaa harrastustoiveikkuutta Kaukakirkonkylässä. (Kuva: Ari Sivenius)

kuitenkin enemmän yhdessä toisten kanssa toteutettavaa aikuis- ja ohjausvapaata hauskanpitoa kuin jonkun urheilulajin ”varsinaista tekemistä”: *Jos ois enemmän porukkaa, ei ees valmentajaa* [haluttaisi] *vaan semmosta hönt-sää* [mieluummin] (yläkouluikäinen poika, Rajaseututaajama) (vrt. Rautopuro, Itkonen & Harinen 2007). Monen tapaamamme nuoren ensisijainen puuttumisen kokemus ei kiinnity tiloihin tai niihin pääsyyn vaan siihen, että lähellä ei ole tarpeeksi vertaisia, joiden kanssa ”olla liikunnallisia” spontaanilla, paineettomalla ja ei-niin-urheilevalla tavalla (vrt. Harinen, Liikainen, Rannikko & Torvinen 2015). Useissa keskusteluissa tutkimuksemme kentillä nuoret vahvistivat aiemmissa tutkimuksissa korostettuja havaintoja siitä, että aktiivisen ja vapaan liikkumisen koetaan tuottavan iloa, joka syntyy yhteisestä toiminnasta, porukkaan kuulumisen tunteesta ja pyyteettömästä vertaishyväksynnästä (Rautopuro ym. 2007; Rannikko 2018). Näissä merkityksenannoissa liikunta tai liikkuminen toimii enemmänkin kontekstina, puitteina ja näyttämönä yhteiselle vertaisirrottelulle kuin tekemisen

varsinaisena ideana. Ajoittain pääsimmekin todistamaan tällaisia spontaaneja liikkeelle lähtemisen tuokioita:

Olemme Rajaseututaajaman nuorisotalolla. Kolme ohjaajaa tekee ruokaa alakerrassa. Energiajuomatölkkien etiketit on teipattu piiloon 😊. Kun nuoret kutsutaan syömään, yritämme saada heitä yhteiseen keskusteluun harrastuksista. Saamme kuulla, että ”täällä on hyvä, kun kaikki on lähellä ja liikuntapaikoissa on aina tilaa, saa kuntoilla rauhassa” (vähän samaa kuin Kaukakirkonkylässä). Tämä saa meidät miettimään, että meidän kannattaakin lähestyä asiaa mahdollisuuksien, ei puuttumisten kautta. Ulkona kehkeytyy spontaani pesäpalloporukka. Lyövät palloa vuorollaan, yksi syöttää, ulkokenttä ottaa kiinni. Keskenään kisaaviksi joukkueiksi asti porukkaa ei ole. Koetan, jaksanko juosta kentän ympäri. Urheilukenttä on iso, juoksuradat ovat selkeät. Jaksan juuri ja juuri (”Jaksaa jaksaa” kuuluu pesisporukasta). Pesisporukka = seitsemän poikaa, kiroilevat, uhoilevat, naljailevat toisilleen. Pojat pelaavat pesäpalloa vesisateessa ja tulevat sisälle vettä valuvina, mutta asia ei näytä heitä haittaavan. (ote kenttähavaintopäiväkirjasta)

2000-luvun liikuntaan keskittyneessä nuorisotutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että nuorten itsensä näkökulmasta attraktiivisia ovat usein erilaiset nuorisokulttuuriset liikkumisen muodot ja niin sanotut vaihtoehtolajit (esim. Rautopuro ym. 2007; Rannikko 2018), jotka osaltaan haastavat konventioita ja pyrkivät laajentamaan liikunnan määritelmiä. Vaihtoehtolajeissa on pyrkimys liikkua, harjoitella yhdessä ja ”irrotella” jotenkin toisin, institutionaalisten sääntömääritysten ja ohjausjärjestelmien ulkopuolella ja niin, että hyvin erilaisista arkisista ympäristöistä tulee liikunnallisia tiloja. Näissä tutkimuksen kohteiksi valikoituneissa toiminnoissa on kuitenkin usein kyse urbaanin ympäristön hyödyntämisestä ja muuta tarkoitusta varten rakennettujen artefaktien uudelleen koodaamisesta – asfalttia, betonia, kattoja, pysäköinti-alueita tai -halleja ja kaiteita katsotaan luovasti ja liikunnallisina tiloina.

Esimerkiksi skeittauksessa, bleidauksessa, boulderoinnissa ja parkourissa onkin usein kyse nimenomaan kaupunkitilan toisin näkemisestä ja tietynlaisten materiaalien alustojen hyödyntämisestä. Kun kysyimme erilaisten

Kuva 15. Eläimellisiä toiveita Kirkonkylässä. (Kuva: Ari Sivenius)

tunnettujen vaihtoehtolajien mahdollista nuorisokulttuurista nostetta reuna-
kylässä, meille kerrottiin, että *asfaltit on kesällä huonossa kunnossa, tal-
vella aurataan tie yhteen suuntaan keskiviikkona ja toiseen suuntaan perjantaina* [naurua] *kaikki sitten istuu torikatoksessa ja jauhaa paskaa [...]* *par-
haiten tänne sopis vappaapaini, häkki tuohon vaa* (toista astetta käyvät
pojat, Rajaseututaajama).

STOP!-hankkeen kentillä havaitsimme kuitenkin, että vaihtoehtoista lii-
kuntakatsetta voi vahvistaa myös maaseutumaisissa ympäristöissä. Toivei-
den työpajoissa osa lasten ja nuorten tuottamista ja taltioimista liikunta-
haaveista tai -visioista rakentui kiinnostavalla tavalla erityisiksi ja maaseutu-
maiseen asumisympäristöön sulautuviksi tai siitä ponnistaviksi (vrt. Sive-
nius & Friman 2020). Kun siirryimme yleisemmästä liikuntalajiteemasta va-
paampaan ja virikkein aktivoituun keskusteluun, toiveisiin alkoi ilmaantua
toimintaa, jota emme itse olisi osanneet ehdotella nuorille. Jotkut meille esi-
tetyt ideat voidaankin tulkita vaihtoehtoiseksi näkemiseksi, lähiympäristöä
oman liikunnallisen toimijuuden nimissä merkitsemiseksi (vrt. Rannikko

Kuva 16. Rajaseututaajamassa erityistoiveena agility. (Kuva: Ari Sivenius)

2018). Konventionaalisten joukkuelajien (jäähiekkö, jalkapallo, pesäpallo) ohessa reunojen nuorten toiveisiin ilmestyivät muun muassa sellaiset liikunnalliset toivetoiminnot kuin telttaretkely, ratsastus ja muu hevostoiminta sekä koiraharrastukset. Paitsi maaseutumainen ympäristö, myös erilaiset paikalliset liikunta- ja nuorisokulttuuriset ”tuulet” virittivät unelmapajojen kollektiivista antia. Esimerkiksi agility nousi varsin vahvasti jaetuksi tyttöjen liikuntaharrastustoiveeksi yhdessä unelmatyöpajassa. (vrt. Sivenius & Friman 2017.)

Toinen kollektiivisesti esiin tuotu mutta kaupunkimaisuudessaan kaukaiseksi koettu haave koski cheerleadingiä. Tämän toiveen kohdalla meillä oli mahdollisuus myös testata ja havainnoida tilannetta, jossa toive voitiin toteuttaa ainakin kertaluontoisesti (ks. Intro-osio). Cheerleading on varsin erityinen liikkumisen muoto, ja se voidaan tulkita vaihtoehtoiseksi ja ”uudeksi” liikuntamuodoksi, joka kiehtoo erityisyydellään ja taituruudellaan. Yksin tai kaksin sitä ei voi oikein harrastaa, vaan se vaatii tarpeeksi samanikäistä ja -kokoistakin väkeä, ja sen ohjatut toimintamuodot ovat

keskittyneet kaupunkeihin. Cheerleading vaatii tiukkaa ja muiden ryhmäläisten kanssa yhtä aikaa tehtävää harjoittelua, joten kyydittömiltä syrjäseuduilta sen pariin pääsy on työn takana.

Aikuiskatsetta toiveiden teemaan aineistoihimme kertyi lähinnä toiminnan järjestymisen pohdinnoista, joissa (jälleen) väen vähyys ja harrastuksiin kulkeminen nousivat keskeisiksi teemoiksi. Pääosin kulkemista ja kyytejä mietittiin reunoilta keskuksiin suuntaavana liikkeenä. Tutkimusraporttimme päätelmissä palaamme kuitenkin myös kysymykseen siitä, voisiko liikkumisen mahdollisuuksia kehittää myös päivnastaiseen suuntaan kulkevana toimintana.

*Kansalaisopiston harkkakerhon kautta, joka kyläkoululle on tullut [liikunta] kerhoja. [...] parhaimmillaan neljä kerhoa, oli palloilua, parkouria...
Se on ollut valtavan hyvä juttu ja toivos sille mallille lisää satsausta.
Se vois olla vaikka sitä, siellä ois koulupäivän yhteyteen tintattu, vaikka joka päivään, sen verran, että ei ois pakollista mutta siellä sais olla, jättäs vähän illasta kenties vapaata [...] ettei niissä ole jostain syytä yhtään annettu sitä rahaa, että vois auttaa pikkasen niissä kuljetuksissa, joka auttas [...] hirveesti, jos siihen sais pikkusen tukee, että ne vois tulla tänne kylälle, missä on laajempi harrastusmahollisuus, nyt osa tulee omakustanteisesti.
(opettaja ja liikuntaryhmien ohjaaja, Maalaiskaupungin reunakylä)*

4.3 Mahdollistavat pääomat: "Perheenä tekemässä"

Keväällä 2023 havainnoimme jalkapalloharjoitustapahtumaa Maalaiskaupungissa, joka on kuntaliitoksissa sitonut kiinni itseensä lukuisan määrän kaukaisia taajamia ja niitäkin kaukaisempia reunakylä. Olemme sopineet, että haastattelemme kahta tapahtumaan lapsiaan tuovaa äitiä. Saavumme paikalle hyvissä ajoin ja joudumme odottelemaan tyhjän kentän reunalla tovin. Vähitellen paikalle alkaa tulla autoja, joista kentän reunalle tipahtelee lapsi toisensa jälkeen. Löydämme pian myös tutkimukseemme lupautuneet vanhemmat ja aloitamme jutustelun heidän kanssaan samalla kun seuraamme kentällä vipeltäviä alakouluikäisiä tyttöjä. Molemmilla äideillä

Kuva 17. Maalaiskaupungin kenttien kutsu. (Kuva: Ari Sivenius)

on mukanaan jalkapallon harjoittelijoita, molemmilla ovat mukana myös alle yksivuotiaat sylilapset. Toinen pienistä on sairas ja itkeskelee paljon hakien äitinsä huomiota – ja tehden myös varsin kouriintuntuvalla tavalla näkyväksi vanhemmilta tilanteissa vaaditun venyvyyden. Jalkapalloa harjoitteleva tyttö keskeyttää jossain vaiheessa jutustelumme juosten kentältä ja tuoden äidilleen hiuksistaan irronneen pidikkeen.
(ote havaintopäiväkirjasta)

Yllä kuvatussa tilanteessa haastattelemiemme äitien kerronta kiteyttää muitakin aineistojamme vahvasti läpäisevän ja tutkimuksemme nuorille merkityksellisen perhepääoman samoin kuin perheiden erilaisten resurssien osuuden syrjäseuduilla asuvien nuorten mahdollisuuksissa liikuntaharrastuksiin erityisesti, kun puhutaan liikunnasta erilaisin lajeihin viittaavin termein. Perhepääoma lapsille ja nuorille olemassa olevana resurssina tarkoittaa joillekin heistä tarjolla olevaa vankkumatonta ja monenlaista läheisiltä aikuisilta saatavaa tukea (Aarresola 2016). Perheiden pääomilla puolestaan viittaamme väljästi Pierre Bourdieun (1984) sosiologiseen teoriaan tietyille

perheille kasautuvista materiaalisista ja symbolisista resursseista ja arvostuksista. Olemme varsin systemaattisella tavalla havainneet, miten niiden avulla ja kautta vanhemmat voivat ”pedata” lapsilleen hyviä ja saatavilla olevia harrastamisen mahdollisuuksia.

Kaikkineen tarkastelemamme pääomat ovat nuorten liikunnallista toimijuutta ja osallisuutta tukevia mutta selektiivisiä ja eriarvoisuutta ylläpitäviä resursseja. Perheen merkitys lasten osallistumisessa ja sen eroissa on eittämättä olennainen ja lukuisten tilastojen osoittama muuallakin kuin syrjäseuduilla ja monessa muussakin asiassa kuin harrastusmahdollisuuksissa. Tutkimuksemme tapauksessa se on kuitenkin erityisen merkille pantavaa siksi, että se asettaa syrjäisillä paikkakunnilla asuvat lapset ja nuoret keskenään eriarvoiseen asemaan sen lisäksi, että he ovat jo ”valmiiksi” epäreilussa asemassa suhteessa keskuspaikkojen asukkaille olemassa olevaan harrastustarjontaan sekä kulkemis- ja kyytimahdollisuuksiin (ks. myös Armila & Käyhkö 2018).

Tänään miulla on vapaapäivä töistä. Aamulla toin lapsen yleisurheiluharkkoihin [keskustaan], ajoin kotiin, sitten tulin hakemaan hänet ja toisen, joka tuli leiriltä Vuokatista linja-autolla tähän [keskustaan], ajettiin kotiin ja nyt sit [illansuussa] ajettiin tänne [jalkapalloharjoituksiin keskustaan]. En ees uskalla laskea, montako kilometriä oon tänään ajanut. Että semmonen vapaapäivä. (vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä)

Edellinen sitaatti, samoin kuin seuraava, on tyypillinen esimerkki reuna-alueilla asuvien lasten ja nuorten ”pääomavanhempien” aktiivisuudesta. Se tuli vastaan haastattellessamme äitiä, joka kertoi ajaneensa lapsiaan viikoittain toista sataa kilometriä lähimmän kaupungin jäähalliin, jotta lapsilla olisi mahdollisuus tutustua jääurheiluun ja luistimilla liikkumiseen. Taipale hallille taittui pitkin huonokuntoisia kyläteitä ja vesistöä ylittävän lossin avulla. Seuraava haastattelusitaatti kiteyttääkin hyvin ajatusta lapselle ja nuorelle tarjolla olevasta ja hänen liikunnallista toimijuuttaan tukevasta perhepääomasta – yhtäältä toiveita kuuntelevasta ja tukevasta, toisaalta hyvin konkreettisesta mahdollisuuksien äärelle viemisestä ja vierellä tekemisestä:

Mie lupasin, että etsin hälle [jääkiekosta innostuneelle alakouluikäiselle pojalle] joukkueen, kun hän käy reippaasti alkutalven minun kanssa tuolla [kaupungissa, 52 km:n päässä] yleisöluistelussa joka sunnuntai.
(vanhempi, Sydänmaaseutu)

Materiaalinen pääoma tutkimuksemme aineistoissa on puolestaan perheelä olevaa tai siltä puuttuvaa satsaamisresurssia: *Laskin, että meillä [perheenä] oli mukana 52 kenkäparia laskettelulomalla, kun monenlaisia monoja esimerkiksi* (vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä). Varusteet, vakuutukset ja seura- ja kilpailumaksut ovat samat keskuksissa asuville liikunnan harrastajillekin, mutta reunojen lasten ja nuorten liikunnallisia todellisuuksia ja toimijuuksia puitteistavat myös vanhempien erilaiset mahdollisuudet veynä viemään ja tuomaan eli käytännössä aikataulutttamaan omaa elämäänsä lasten ja nuorten tarpeiden ja toiveiden mukaan (vrt. Rannikko & Armila 2020). Pitkät välimatkat merkitsevät aikaa ja vievät sitä, mutta välimatkojen taittaminen lasten harrastusten vuoksi onnistuu vain ajankäytöllisen autonomian sallivassa taloudellisessa tilanteessa tai työmarkkina-asemassa. Itsenäiset yrittäjät, asiantuntija-ammateissa toimivat tietotyön tekijät, kotiäidit ja -isät tai eläköityneet isovanhemmat ovat aineistojemme ”merkittäviä muita” (Mead 1934), joiden mahdollisuudet kannatella nuorten harrastuneisuutta ovat merkille pantavia.

Perheiden liikuntaharrastuneisuutta tukeva pääoma aineistoissamme näkyy esimerkiksi vanhempien aktiivisessa asennoitumisessa liikunnalliseen elämäntapaan. Liikkumiseen (ja urheiluun) kiinnittyvät positiiviset arvostukset voidaankin nähdä yhtenä liikuntakulttuurisen pääoman muotona. Lisäksi tällainen pääoma ilmenee kykynä etsiä harrastuksiin liittyvän tiedon ja tiedotuksen äärelle sekä liikkumista tukevien harrastusten kannalta relevanttien toimijoiden pariin (myös Rannikko & Armila 2020). Tätä resurssia kannattelee esimerkiksi ymmärrys oikeuksista ja siitä, mistä ja miten niitä kannattaa penätä: *Pitää hoksata vaatia, ollaan tehty AVille aloitteita* (vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä) / *Nyt on tehty kunnalle aloitteita* (vanhempi, Sydänmaaseutu).

Perheissä tapahtuva jälkikasvun liikunnallisen toimijuuden tukeminen on vahvinta olosuhteissa, joissa on tunnistettavissa varsin tietoinen mate-

riaalisen ja kulttuurisen pääoman synteesi, lapselle ja nuorelle kumuloiduvat taustaresurssit. Tämä näkyy muun muassa kaukana keskuksista sijaitsevien kotien lähelle luoduissa ja liikkumisen mahdollistavissa DIY-artefakteissa: itse ajetuissa laduissa kotien ympärillä, omaan pihaan asennetuissa koripallokoreissa ja lentopalloverkoissa ja/tai kotinurmikoille hankituissa jalkapallomaaleissa. Avarat pihapiirit ja lähimaastot maaseutumaisissa ympäristöissä voivat jo itsessään merkitä monipuolisia liikunnallisia ympäristöjä, mutta niissä on usein tilaa myös lajimaisemmille liikunnan muodoille. Jos syrjäseudulla asuva lapsi tai nuori on liikunnan suhteen onnekas, hänellä voi olla vaivaton pääsy erilaisten liikuntalajien kokeiluun kotipihallaan.

Sosiaalinen pääoma on tutkimuksemme teemassa ja tutkimuskentiltä koostamiamme aineistojen valossa lähinnä perhepiiristä ja muista läheisistä ihmisistä muodostuvaa konkreettista ja tilanteittaista apua ja yhteistyötä. Maaseutumaisessa kontekstissa perhepiiri on usein varsin laaja käsittäen isovanhemmat ja muut samoilla paikoilla asuvat sukulaiset. Syrjäseutututkimuksissa on muuallakin todettu, kuinka reunojen lasten ja nuorten elämämaailmassa isovanhemmat, sedät, enot ja tädit ovat usein eri tavalla merkityksellisiä kuin kaupungeissa, joissa nuorten sosiaalisten suhteiden ”markkinat” ovat toisenlaiset ja enemmän vertaisvuorovaikutukseen painottuvia (vrt. Armila ym. 2016). Liikuntaharrastuksiin osallistumisessa tällainen laajennettu perhe saattaa merkitä varsin toimivaa logistiikan organisointiverkostoa: *Siskon mies ohjaa yhtä ryhmää tuolla ja toi meidän isommat lapset tänne* [harjoituksiin] (vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä). Saimme tutkijoina todistaa vanhempien käymää ”vaihtokauppaa” kentillä, kun töihin menevä toi ja töistä lähtevä haki harjoituksiin osallistuneet lapset (*suunnittelin perheensisäisen kulkemiskuvion*, vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä). Myös naapureiden kanssa organisoidut kimppekyydit ovat olleet yleinen näky, ainakin jos perheissä on samanikäisiä lapsia eikä harrastuksissa ole kyse yksilölajeista, joiden kohdalla tilanne on erilainen, koska samaan suuntaan meneviä muita on usein harvassa. Todennäköisesti kaupungeissa kuljettamiseen liittyvät yhteisölliset käytännöt ovat varsin samantaisia, mutta syrjäseutujen perheiden kohdalla matkojen pituus tekee asiaan investoimisesta erityislaatuisen.

Iskän työajoista riippuu aina, pääseekö tallille.

(alakoulu-yläkoulu-siirtymävaiheikäinen tyttö, Rajaseututaajama)

Ennen äitin työmatka oli 100 kilometriä, niin en päässyt laskettelemaan, koska se rinne on kaukana ja eri suunnassa 60 kilometriä, mutta nyt pääsen, kun äiti pääsi tuohon lähelle töihin.

(alakoulu-yläkoulu-siirtymävaiheikäinen tyttö, Rajaseututaajama)

Tutkimusaineistojemme perheissä tai sukulaisyhteisöissä yleinen liikunnallinen arvostus näkyy myös harrastustasoisten liikuntaryhmien vetämisessä. Joku vanhemmista tai sukulaisista saattaa vetää, ohjata ja valmentaa harrastuspohjaista toimintaa (*helppo mennä pesisharkkoihin, kun äiti valmentaa*, alakouluikäinen tyttö, Kaukakirkonkylä). Sellaiset ”valmentajanimikkeet” kuin *Eelin äiti, Joelin isä* (ja niin edelleen) tulivat säännöllisesti esiin nuorten puheessa, kun kysyimme harrastustoiminnan vetäjistä. Joskus liikuntaryhmiin on kuitenkin vaikeaa saada tarpeeksi väkeä omalta kylältä, ja todellisuus voi olla sitäkin, että joku vanhemmista yrittää vetää liikunnallista kerhoa, johon kukaan ei lopulta tule. Vanhempien merkitys lasten ja nuorten liikunnallisen innon sytyttäjinä on joka tapauksessa merkittävä, mutta asia toimii myös päinvastoin: *Se oli ihan ratkaiseva tekijä, että oma lapsi meni. En varmasti ois vaan mennyt sinne kentän laidalle kysymään, saanko tulla valmentamaan, jos oma lapsi ei ois ollu mukana* (vanhempi ja valmentaja, Maalaiskaupungin reunakylä). Syrjäseutukontekstissa tämä on omalla tavalla merkittävää, koska erikseen valmennustoimintaa tekeviä on vähän. Ominaista ja vanhempien merkitystä korostavaa syrjäseuduilla on myös toiminnan erityinen haavoittuvuus, joka syntyy siitä, että ohjaavan henkilön muutettua pois paikkakunnalta uuden löytäminen voi olla vaikeaa (myös Armila ym. 2016).

Tähän tutkimukseen osallistuneet vanhemmat eivät kuljeta lapsiaan säännöllisesti ja pitkiä matkoja eivätkä odottele jälkikasvuun kenttien reunoilla pelkästään siksi, että heidän lapsensa haluavat harrastaa liikuntaa tai urheilua. Reuna-alueilla kulkemisen turvallisuus on yksi keskeinen asia, joka halutaan taata: *Joskus lapset on itse menneet pyörillä sen 17 kilometriä, mutta se meidän tie on aika vaarallinen* (vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä). Kenties vielä enemmän vanhempien selonteoissa ja merkityksenannoissa vilisee

paljon erilaisia pedagogisia perusteluja sille, että ajan ja vaivan (sekä polttoaineiden) uhraaminen kannattaa. Lasten ja nuorten liikunnallinen elämäntapa asettuu vanhempien argumenteissa muun muassa vahvaksi *puhelimella olemisen* vastavoimaksi. Puhelimella oleminen on kiinnostava kielenkäyttöön juurtunut aikalaisilmaus lasten ja nuorten ajankäytön moraalihierarkioista keskusteltaessa (Haverinen, Armila & Tuuva-Hongisto 2024). Lastaan tarkkailevan vanhemman näkökulmasta liikkuva lapsi ei voi hyvin vain fyysisesti, vaan myös mielen hyvänä pysyminen edellyttää liike-energian ajoittaista purkamista ja puhelimella olemisen katkaisemista. Lapsissa näkyvä liikuntahyvinvointi ja liikunnallisen itsetunnon idea ovat yksiä kannustimia sille, että vanhemmat ovat valmiita tekemään monenlaisia omaan ajankäyttöönsä liittyviä kompromisseja voidakseen osaltaan edistää lastensa liikunnallista toimijuutta.

Tyttö on ihan pienestä pitäen.. liikunta-aktiivinen ainakin, todella.. [siksi liikuntatoimintaan osallistumisessa tärkeää on] myös liikunta, ei vaan kaverit. (vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä)

Kyllä se tekee hyvän mielen, et joskus huomaa, joku sunnuntaipäivä saattaa olla semmonen vähän vapaampi päivä, että ei oikein mitään ja sitten ne... sit ne ehkä kotona riitellee ja [...] ”tylsää ja en jaksa lähteä minnekään” ja sitten kun me lähetään yleisurheilu harkkoihin, niin tulee niin iloisia tyttöjä kotia takasin, että kyllä se vaan jotenkin on sen arvoista¹².
(vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä)

Se vie jotenkin mukanaan se valmennushomma. Ne lapset on motivoituneita tulemaan ja tekemään siellä niitä juttuja, mitä varten ne on siellä. Kyllä sie tiedät, mitä se urheilu tekee, mutta myös se, että voi jollekin antaa jotain arvokasta. (vanhempi ja valmentaja, Maalaiskaupunki)

Sekä nuorten että aikuisten katseessa liikuntaharrastuksiin kiinnitettyihin merkityksiin liittyvä parhaimmillaan mahdollisuus tehdä mukavia asioita

¹² Sama havainto tuli esiin myös muualla aineistoissamme: *Liikkuvat lapset on ilosempia ja sosiaalisempia.* (nuorisotyöntekijä, Kaukakirkonkylä)

yhdessä samanikäisten kanssa (Harinen, Liikanen, Rannikko & Torvinen 2015), ja haluttavina pidettyihin liikunnallisiin tekemisiin sisältyy myös nuorisokulttuurinen osallisuuskokemus. Aikuisten näkökulmasta liikuntaharrastukset ovat myös turvallista tekemistä ja ”hyvään seuraan” pääsemistä, mikä toimii rokotuksena väärään seuraan tai vahingolliseen elämäntapaan ajautumista vastaan (vrt. Hoikkala 1993). Kaikkineen useat vanhemmat puhuivat meille lastensa liikunnasta ja urheilusta enemmän yleisenä kasvattavana hyvänä, eivät niinkään lajina, jossa kehitytään, kilpaillaan ja haetaan menestystä. Seuraavassa alaluvussa kysymyksiin liikuntaharrastuksista aukeaa kuitenkin toisenlainen katse.

4.4 Urheilijan polulle

Eilen olin kaupungissa talkoilemassa [lapsen urheilu]seuralle rahaa, niin mietin, että miten helpoo se on kaupungissa, kun kaikki on kävelymatkan¹³ päässä. (vanhempi, Sydänmaaseutu, päivittäinen edestakainen matka nuoren harjoituksiin ja niitä tukeviin talkoisiin lähimmässä kaupungissa = 105 km)

Tutkimuksen aineistonkeruukentillä tapasimme myös erilaisissa yksilölajeissa kilpaurheilun huipulle tähtääviä nuoria ja heidän vanhempiaan. Syrjäisillä seuduilla asuminen leimaa vahvasti myös heidän liikunnallisen/urheilullisen toimijuuden mahdollisuuksiaan, mutta kilpaurheilun ollessa kyseessä tarvitaan usein varsin mittavia koko perheen elämää koskevia ratkaisuja, kompromisseja ja satsauksia. Paitsi kilpaurheilijuus, myös yksilölajisuus on tässä suhteessa merkityksellistä: joukkueurheilussa ja erilaisissa ”höntsätapahtumissa” tai spontaaneissa DIY-tilanteissa, joita havainnoimme, tutustuimme monenlaisiin epävirallisiin järjestelyihin ja nuorten liikunnallisuutta tukeviin verkostoihin (tai niiden puuttumiseen). Kun tarkastelun kohteena ovat kilpaurheilijan urasta haaveilevat liikkujat, pohdintoihin ja olosuhdekuvauksiin nousevat monenlaiset strukturoidummat ja

¹³ Sitaatin vanhempi puhuu pienestä kaupungista, sillä suuremmissa kaupungeissa tuskin ”kaikki” on enää kävelymatkan päässä.

pakottavatkin harjoittelemisen ja pitkiin kisamatkoihin liittyvät velvoitteet.

Outi Aarresola, Hannu Itkonen ja Jari Lämsä (2015, 55) määrittelevät kilpaurheilun tavoitteellisesti orientoituneeksi ja varsinkin rationaalistetuksi ja standardoiduksi toiminnaksi (myös Kokkonen 2015, 29, 37). Kilpaurheilussa mitataan ja lasketaan, tarkkaillaan edistymistä tai taantumista, suunnitellaan harjoitus- ja kisaohjelmia ja aikatauluja ja odotetaan niihin sitoutumista. Siihen kuuluvat säännöllisyys ja osaava ohjaus, kehittymisen odotukset, kilpailuihin osallistuminen ja sarjatasolta toiselle siirtyminen toivotun ja tavoitellun menestyksen myötä. Kilpaurheilu tapahtuu seuravetoisesti, sillä nuorillakin kilpaurheilijoilla on taustaseurat, joita he edustavat.¹⁴ Urheilijaksi tullaan siis seurainstituutioiden kautta, systemisesti ja eriytyneisesti. Valtaosa urheiluseurojen kilpaurheiluun liittyvistä toiminnoista keskittyy kuitenkin kaupunkeihin, eikä syrjäkylissä useinkaan ole niitä vetävää väkeä eikä valmennusta (Armila ym. 2016). Reunoilla kilpaurheilulajit harvenevat, valikoituvat ja paikallistuvat.

Kilpaurheilussa myös iästä tulee merkityksellinen toimintaa puitteistava tekijä. Esimerkiksi taitoluistelijaksi tai voimistelijaksi aikovalla on kiire, sillä lajihuipulla kisaavat ovat monesti jopa alaikäisiä. Nuorisourheilun kohdalla olennaisia ovat usein myös erilaiset ”aakkostetut” juniorisarjat (myös Rannikko & Armila 2020), eli joukko samanikäisiä lapsia ja nuoria harjoittelee ja kilpailee keskenään. Joukkuelajien kohdalla STOP!-hankkeen aineistoissa toistuu kuitenkin usein kokemus vääränikäisten kanssa harjoittelusta, jolloin esimerkiksi kooltaan isommat joutuvat jarruttelemaan, väistelemään ja hillitsemään liikkeitään, jolloin oma edistyminen pysähtyy sopivien haasteiden puuttuessa: *Ei kehity, kun ei ole ketä vastaan kisata harjoituksissa [...] oli niin pientä poikaa pelaamassa että.*¹⁵ (myös Armila 2020; ks. myös Armila & Torvinen 2018). Samanikäisen ja -kokoisen väen vähyys on yksi selkeä joukkueurheilupolulla kulkemisen katkaisemisen syy

¹⁴ Moniin kilpaurheilulajeihin liittyy erityinen pakollinen lisenssi (ei voi kisata ilman lisenssiä), jonka voi hankkia vain kuulumalla seuraan.

¹⁵ Jääkiekkoihluun ja lentopallon lopettanut poika, *Nuoret ajassa* -aineisto.

tutkimuksemme aineistoissa.¹⁶ Välimatkat valmennukseen ovat toinen: esimerkiksi eräs yläkouluikäinen poika (NA-aineisto) kertoi äitinsä ajaneen neljä kertaa viikossa 90 kilometriä lähimmän seurajoukkueen harjoituksiin, kunnes käytäntö osoittautui liian raskaaksi ja pojan seurassa pelaaminen loppui: *Valmennustiimiin täältä ei pääse*¹⁷.

Tutkimushankkeemme kentillä tapasimme myös niitä, jotka eivät ole keskeyttäneet tai lopettaneet urheiluharrastustaan. Myös heidän kohdallaan urheilupolulle astuminen on aloitettu varsin varhain: *Kun käytiin yleisöluistelussa, niin ennen sitä oli ne luistelijat, ennen eskari-ikää Miia näki jo hallilla taitoluistelijat ja ne oli hänestä niin ihania. Ja aina vaan niitä. Ja sitten annoin periksi. Aloitti viisivuotiaana* (vanhempi, Sydänmaaseutu). Tämä periksi antaminen merkitsi suurta muutosta myös äidin elämässä ja ajankäytön jäsentymisessä. Monesti urheilupolulle siirtymisen rationaaliset ulottuvuudet tulevat esiin jo varsin nuorten aloittelijoiden kohdalla: Pian luistelusta innostuneen nuoren piti käydä harjoituksissa kahdeksan kertaa viikossa ja matkaa kotoa hallille kertyi edestakaisin toista sataa kilometriä. Urheilijoiden vanhempien kanssa käymissämme keskusteluissa lapsen ja nuoren urheilupolulle astuminen kuvautuu kiinnostavalla tavalla jostain nuoren sisältä kumpuavasta tarpeesta ja motivaatiosta, jota on vaikea vastustaa, ja siksi sitä on syytä tukea: *Kilpailuvietti on persoonakysymys* (vanhempi, Pikkupitäjä).

Urheilupolulla edettäessä nuorisokulttuurinen höntsäilyhauskanpito kääntyy itsekuriksi ja oman etenemisen projektiksi. Kilpaurheilussa myös ohjaus rationaalistuu ja muuttuu valmennukseksi. Syrjäseutuolosuhteissa kilpaurheilijoiden valmennus on useimmiten kaukana, koska *ammattitaitosia valmentajia ei tahdo saada ees pienempiin kaupunkeihin* (vanhempi, Sydänmaaseutu). Usein varusteet on haettava kaukaa, ja iän myötä lisääntyy myös harjoitustuntien (ja -matkojen) määrä. Jos ja kun lajiharjoittelua alkaa olla yli kymmenen tuntia viikossa ja kun urheiluharrastuksesta on tullut kokonaisvaltaista suhtautumista edellyttävä asia, monia muita asioita on valittava elämästä pois. Elämään syntynyt kierre on hankala: kun asuu kaukana

16 Vääränikäisyyden teema ei aineistoissamme kytkeydy ainoastaan urheilupolulla etenemiseen: *Täällä kaikki kansalaisopiston ryhmätkin on viiskytä plus -ryhmiä.* (nuorisotyöntekijä, Rajaseutu-taajama) (vrt. Armila 2020)

17 Jalkapalloilun lopettanut poika, *Nuoret ajassa* -aineisto.

toimintakentiltä, niille pääseminen vie aikaa, jota reunoilla asuvilla on jo muutenkin koulupäivien ulkopuolella vähän (ks. Kivijärvi ym. 2021). Avaimiksi kysymykseksi jää pohdinta siitä, miten urheilijuus voi edes toteutua, jos vapaa-aikaa ei ole ollenkaan.

Tässä elämän ja urheilupolun vaiheessa ja siihen liittyvissä ratkaisuisissa myös kouluvalinnat alkavat keskustella urheiluvaihtoehtojen kanssa. Koulua ei voi koulutusta korostavassa yhteiskunnassa lyödä laimin. Nuori urheilija voi elää arkeaan olosuhteissa, joissa koulu on kaukana, harjoitukset ovat kaukana, valmentaja on kaukana ja koti on jossain näiden kaikkien kaukana sijaitsevien tärkeyksien välissä. Joitakin tutkimuksemme urheilijoita tämä *kaikki on kaukana* -todellisuus on haastanut jo yläkouluaikana, joitakin puolestaan toiselle asteelle siirryttäessä. Perheissä on tehtävä ja tehty ratkaisuja: esimerkiksi kotia lähimpään kouluun (joka on kuitenkin sekin kaukana) ei ole viisasta jäädä, jos lajiharjoitukset ja valmennustiimiin pääsy edellyttävät päivittäistä matkaamista vastakkaiseen suuntaan. Keskustelumme vanhempien kanssa leimasivatkin usein erilaiset ”väärässä suunnassa” sijaitsemiseen viittaava harmittelu. Näissä olosuhteissa ja valinnoissa edellisessä alaluvussa tarkasteltu perhepääoma (Aarresola 2016) korostuu aivan erityisellä tavalla, mikä on omiaan luomaan eriarvoisia mahdollisuuksia urheilurasta haaveileville nuorille. Urheilijan perheissä kysymykseksi ei nouse pelkästään koulun valinta, vaan usein joudutaan pohtimaan myös asumista. Seuraava keskustelu käytiin Sydänmaaseudulla:

Vanhempi: *No mie ostin Miialle asunnon kaupungista.*

Terhi: *Mitäs jos oisit jääny tänne asumaan?*

Miia: *No urheilijana ei tulevaisuutta.*

Urheilijan polkua tukevaa konkreettista perhepääomaa ovat myös joillekin harjoittelukaupungissa asuvat ankkurisukulaiset: *Mummon luona asuminen keventää matkaamisen taakkaa... koulunkäynnin ja urheiluharrastuksen yhteensovittaminen ois ollu tästä matkasta liian rankkaa... sillon [lukion alettua] keskusteltiin vakavasti, että pitääkö vähentää harjoitusmäärää, mut se ei tuntunu olevan se vaihtoehto* (vanhempi, Sydänmaaseutu). Urheilijanuoren perheen lomamatkojen suunnailminen sinne, missä lapsella on harjoitusleiri

tai kisat, on yksi esimerkki aineistoissamme esiintyvistä perhepanostuksista. Tärkeitä ovat myös rahan talkoilu seuroille sekä valmius ja mahdollisuus järjestää nuoren urheilijan kisaosallistumiset itse (erityisesti yksilölajeissa): *Kyl nekii [kisamatkat ja -majoitukset] on kaikki itse siihen päälle hoidettava* (vanhempi, Pikkupitäjä). Tässä kaikessa perhesatsauksessa ei itsessään välttämättä ole mitään syrjäseutueroista, mutta jälleen on muistettava ottaa huomioon välimatkakilometrien muodostama konkreettinen vaatavuuskierre.

Tapamiemme nuorten urheilijoiden vanhempien voi katsoa olevan hyvissä ja varsin autonomisissa yhteiskunnallisissa asemissa: he ovat yrittäjiä, poliitikkoja ja asiantuntija-ammateissa toimivia sekä yleisesti hyvin toimeen tulevia. Lapsen urheilupolun oikomiseksi voidaan tehdä lyhennettyä työaika, ja eräällä tutkimuspaikkakunnallamme vanhemmat ovat ostaneet urheilevalle lapselleen harjoitusaikaa taajaman liikuntatiloista omilla rahoillaan, mikä on mahdollista siellä, missä niihin ei ole tunkua. Tämä kuitenkin vaatii varoja, ja joskus myös luovasta ongelmanratkaisusta on apua, kun joku *pöhkönrohkea vanhempi* voi turvata jalkapalloilijan uralle haluavan nuoren harjoitusmahdollisuudet kaukana kentiltä ja myös talvella: *Isä aiko ostaa siitä läheltä vanhan sikalan, joka on tyhjäksi jäänyt, ja tehdä siihen tekonurmen talveks. Aattele mitkä puitteet, että lapsi saa harrastaa* (kyläkoulun johtaja ja valmentaja, Maalaiskaupungin reunakylä). Toinen vastaavanlainen esimerkki aineistoissamme on ammoin navettana toimineeseen rakennukseen rakennettu skeittiramppi.¹⁸

Kilpaurheilussa ei ole perhettä korvaavia vaihtoehtoja, eräs tutkimukseemme osallistunut äiti totesi haastattellessamme häntä ja perheen kilpaurheilijanuorta. Kiteytys kokoaa hyvin pähkinänkuoreen urheilija-aineistojemme keskeisen vireen: perhe on ollut monesti ainoa referenssi, kun olemme kyselleet urheilijuutta mahdollistavista asioista.¹⁹ Myös urheilijuuden kohdalla

18 *Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset* -aineisto.

19 Tutkimusaineistossamme on vain yksi urheilupolkukokemus, jossa perhe tulee esiin negatiivisesti (nuori valtakunnallisella sarjatasolla pelaava lentopalloilija). Nuoren urheilijan tietoisuutta yhtäältä ravistelee kulttuurinen diskurssi perheen paikasta ja arvosta nuoren urheilumestyksen kehyyksensä ja toisaalta psyykinen katkeruus siitä, kun hänen kohdallaan on toisin: *Ei käyneet ees peleissä.* (Nuoret ajassa -aineisto) Urheilupolulla kulkemisen hänen kohdallaan teki mahdolliseksi taajamassa asuminen ja lähellä asunut valmentaja sekä kotikylää läpäissyt vahva oman joukkueen menestyksen myötä virinnyt lentiskulttuuri.

vanhemmilla on kuitenkin myös ”ei-urheilullisia” pedagogisia intressejä, joilla voi neutraloida harrastuksen eteen tehtäviä uhrauksia (esimerkiksi omista harrastuksista luopumista, mikä toistuu vanhempien kerronnassa) ja löytää vahvoja perusteluja siitä koituvalla vaivannäöllä: [Urheilun myötä nuori on] *henkisesti kasvanu, tulee toimeen immeisten kanssa, päättäväisyyttä* (vanhempi, Sydänmaaseutu). Urheilun tuoman mentaalisen lisäarvon lista vanhempien kerronnassa on psykologisesti vakuuttava, kun siinä korostuvat myös *itsehillintä, kehonhallinta, itsenäisyys, päättäväisyys, paineensieto, keskittyminen, sinnikkyys, pettymysten käsittely ja itseluottamus*. Tässäkään vanhempien merkityksenannot eivät kiinnity niin paljon fyysisen kunnon tai terveyden ja terveellisten elämäntapojen painotuksiin, vaan paljon enemmän heille merkitsevät urheilun kautta lapseen kehkeytyvä ja kumuloituva psyykinen vahvuus ja ”elämän mentaaliset eväät” (vrt. Koski & Hirvensalo 2023, 49; 2019; 2021).

Paikkakunnalla, jolla nuori saattaa olla ainoa kylänsä alaikäinen, urheiluharrastuksen ja -uran merkitys vertaisryhmiin pääsyssä on äärimmäisen keskeinen (*kaikki kaverit löytyneet luistelun parista*). Muihin samanmielisiin tutustutaan harjoituksissa, kisamatkoilla ja leireillä. *Jos ei olis ollut mahdollisuutta urheilla, mitähän mie tällä hetkellä tekisin, ei ois kavereita*. Vertauskohteita löytyy ajanjaksoista, jolloin loukkaantuminen on estänyt liikkeelle lähtemisen fyysisen ja sosiaalisen toiminnallisuuden: *Istuin ja katoin telkkaria, kyllä tulee kiukkuiseks, jos ei liiku* (lukioikäinen urheilija, Sydänmaaseutu) (vrt. Rajala ym. 2020, 10).

Tätäkin temaattista aiheitamme jää kaiheartamaan avoin kysymys: Koska kilpaurheiluun liittyvät myös ajatukset erityisistä liikunnallisista erityislahjakkuuksista, mitä sitten, jos halukas ja lahjakas asuu jossain, missä ei voi treenata, missä ei ole tiloja, ei seuraa eikä valmentajia? Miten tunnistetaan lahjakkuus ja tuetaan sitä? Tässä kohdassa vastauskin kertoo tuttua tarinaa:

Päivi: *Onko täältä teiltä tarinoita sellaisista joistakin, joista on tullut huippu-urheilijoita? Voiko täältä...?*

Nuorisotyöntekijä, Kaukakirkonkylä: *On meillä ainakin yks.. mitä näitä on.. kumparelasketteliija tai semmonen. Asuu nyt Rukalla. Äiti sitä aikanaan kuskas rinteeseen [toiselle paikkakunnalle].*

4.5 Toisin katsoen: Syrjä voi olla myös keskus

Tutkimuksemme aineistokorpuksen sisällöllinen rikkaus tekee mahdolliseksi elämistilan tulkintahorisonttien monipuolisen tarkastelun. Karttoja katsottaessa syrjäiset asuinpaikat asettuvat reunoille ja kaupunkikeskuksista katsoen marginaaliin, jonkinlaisiin tyhjiin kohtiin karttapinnoilla. Esimerkiksi Sari Tuuva-Hongisto (2018) on kuitenkin kritisoinut totunnaista ja eksklusiivista keskus–periferia-kategorisointia sekä siihen kiinnittyviä representaatioita puuttumisten tai kuolemisten kautta määrittävistä syrjäseuduista (Tedre & Pöllänen 2016; vrt. Knuuttila 2012). STOP!-hankkeen tutkimuskentillä meille avautuikin välillä eteen varsin toiminnallisesti rikas ja myönteiseksi määritelty elämistilallinen ympäristö.

Nuorisotalovierailumme osuivat nuorisokulttuurisesti toiveikkaaseen aikaan: lukukauden loppupuolelle ja luokkaretkien, leirikoulujen, mopoilukielien ja monenlaisten yhteen kokoontumisten viikoille. Tällä on varmasti ollut metodologista vaikutusta tutkimusaineistoihin ja siihen, mitä niistä tutkijana saa irti. Sydäntalvella olisimme varmasti saaneet koottua ainakin osittain erisävyyistä aineistoa, koska esimerkiksi erään tapaamamme nuorisotyöntekijän mukaan [...] *sitten tuolla on ongelma justiin tuolla, monesti esimerkiksi tuonne [syrjäisimpään pikkukylään] tiettyihin paikkoihin, niin [koulu]taksi ei ole päässyt talvikeleillä, kun on lunta tullut niin paljon, niin se on, osa lapsista on joutunut jäämään kotiin.* Nyt kuitenkin tunnelma nuorten parissa oli usein keväisen hilpeä ja elämää iloisesti tai huumorilla katsova. Tästä yhtenä esimerkkinä olkoon Rajaseututaajaman nuorisotalolla meille esitelty paikallinen kevät-spektaakkeli: *Puoltoista tuntia ajoin raktorilla ysin kevätjuhlaan. Talla pohjassa [nauraen].*

Vaikka nuorten kanssa keskusteltaessa tuli usein esiin ajatus siitä, että nimenomaan kavereiden kanssa tekeminen on parasta ja määrittää tekemisen haluttavuutta (ja mistä toimintavajekokemus syrjäseuduilla usein syntyy, ks. luku 4.1), nuoret näkevät väen vähyydessä myös hyviä puolia. Myös kysymys kilometrien joskus karusta konkretiasta voi olla suhteellista, kun tulkintakehyksenä on oma kotikylä nimenomaan olemassa olevien liikuntamahdollisuuksien teemassa. Kun asioiden koetaan olevan lähellä, joskus ne voivat olla myös tuttuja ja vaivattomia ja päinvastoin.

*Täällä on hyvä, kun mopoilla, pyörillä voi käyvä [taajamassa kuntosalilla].
Kun siellä ei oo kettään, ei tarvii varata vuoroja, saa rellestää miten haluvaa.
Saa vappaammin olla, ku jos ois porukkaa. (yläkouluikäinen poika,
Rajaseututaajama)*

*Ennen asuttiin K:ssa [kaupungin läheinen asutusalue]. Täällä
[Kaukakirkonkylässä] on paljon kivempaa, kun kaikki on lähellä.*

Edellisen sitaatin sisältö yllätti meidät tutkijat kumoten osittain varsin vahvoja ennako-oletuksiamme (ja niin sanottua vahvistusharhaa²⁰) vain puutumisten ja pitkien välimatkojen kautta määrittävistä reuna-alueista. Joskus kävi myös päinvastoin: *Tää [Rajaseututaajama] on kiva paikka, tuntee kaikki ja kaikki on lähellä... paitsi [kaupunki] [naurua] (yläkouluikäinen tyttö).* Tuttuuden myötä syntyvä nuorisokulttuurinen turvallisuus puskee aineistoihimme esimerkiksi nuorisotiloissa tapahtuviin yhteenkokoontumishetkiin muodostuvana hilpeänä ja hyväksyvänä ilmapiirinä ja ajoittain humoristiseksi muuttuvina kollektiivisina kotiseutuluonnehdintoina. Pienten paikkojen julkinen tila tyhjenee aikuisväestöstä varhain, ja nuorille avautuu tilaa viettää aikaa keskenään (Armila ym. 2021). Tällainen tietty vapaus ja tilallinen avaruus ovat myös omiaan ruokkimaan luovuutta ja aktiivisuutta yhteisten tekemisten keksimisessä. Reunojen nuorilla voikin olla jotain sellaista toiminnallista vapautta, joka saattaa puuttua sieltä, missä infra on ahdas ja väkeä täynnä.

Kun omaa asuinpaikkaa reunoilta katsotaan elämistolallisena keskuksena, kaupunki määrittyy kaukaisena ja vajavaisena. Kaupungissa ei voi metsästää ([täällä kotipaikalla] *pienpetoja mehästä*²¹), eikä keskustoissa voi pitää eläimiä eikä perustaa talleja. Maaseutumaisissa ympäristöissä laajennetut pihapiirit ovatkin liikunnallisen toimijuuden puitteina huomion arvoisia. Tätä kautta laajentuu myös liikuntaharrastusmääritelmiin sopiva toiminta. Monen tutkimuksen mukaan niin sanotut matalan kynnyksen aktiviteetit, esimerkiksi luonnossa liikkuminen, ovat lasten ja nuorten keskuudessa yleisiä

20 Vahvistusharha (tai -vinouma) on taipumus etsiä ja tulkita havaintoja niin, että ne tukevat etsijän aiempia käsityksiä asiasta (esim. Nickerson 1998).

21 *Nuoret ajassa* -aineisto.

(esim. Tarvainen ym. 2023, 32). Liikuntatiloihin ja niiden merkityksiin kiinnittyvät omatoimisuus ja luonnonläheisyys ovatkin korostetusti osa erityisesti maaseutualueilla asuvien ihmisten liikunnallista toimijuutta (myös Käyhkö 2017), vaikka toimintaa ei aina mielletä liikuntaharrastuksiksi. Myös näissä toiminnoissa on usein tunnistettavissa toiminnallista perhepääomaa ja kotikutoisia liikunnan määritelmien laajentamisia:

Kyllä mie mehtätöissä aika paljon oon ollu just auttamassa tai siellä just puunkaadossa. Iskä tykkää hirveesti liikkuu metässä, niin oon ollu sen mukana metällä ja ... joskus käyään kerää marjoja ja ... sitten aika paljon, ihan kotona pihassa.²²

Myö asutaan järven rannassa, siitä ei oo ku 50 metrii siihen rantaan...talolta. Niin... siinä myö aina kalastetaan...ollaan ongella tai sitten viritettään verkkoja tai katiskoita.²³

Monissa ”varsinaisissakin” liikuntalajeissa kotipiiriä ja sen lähimaastoa voi hyödyntää harjoittelussa: *No tuo särkän rinne on hyvä [hiihtäjänuorten] harjoittelussa, ylös alas juosten. Ja nuo kylätalkoilla rakennetut kuntoportaat (vanhempi, Kuntaliitoskolkka). Myös talkoilla tehdyt ja ylläpidetyt lentopallokentät tai kiekkokaukalot joutomailla tai lakkautettujen kyläkoulujen pihoilla ovat yksi esimerkki vapaaehtoisvoimin toteutetuista liikkumisympäristöistä (myös Armila ym. 2021). Höntsalentis onkin hyvä ja usein vastaamme tullut esimerkki erilaisista paikallisista vähäväkisyyssovelluksista olosuhteissa, joissa ”varsinaiset” joukkueet kuolevat, kun seurat vetäytyvät paikkakunnalta. Nämä sovellukset kuitenkin edellyttävät tilaa ja korvia paikallisaktiivisuudelle ja -asenteelle: *Moni laji ei [kylässä] onnistu, mutta sitten sen uuden [kylä]koulun kun rakensivat, saatiin suunnitella piha siinä samalla, siihenhän tuli semmoinen areena ja kiipeilytelineet. Muotoiltiin pihaa sille, että saatiin hyvä liikuntapaikka. Koripallo ja jalkapallo, maalit ja**

22 Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset -aineisto.

23 Syrjäkylien nuoret – unohdetut kuntalaiset -aineisto.

sähly, maalit poikittain ja lentopalloverkot saa siihen että iltakäyttöön (kyläkoulun johtaja ja valmentaja, Maalaiskaupungin reunakylä).

Uimahallit ovat useimmista STOP!-hankkeesta tarkastelluista elämis-tiloista kaukana ja yleensä vain koulujen kanssa ja liikuntatunneilla tavoitettavia. Sen sijaan kesäiset kylärannat tai metsälammet ja niiden valintarunsaus on syrjäseuduilla merkille pantavaa, ja niiden äärelle pääsee helposti pyöräillen. Kesäisin uimiseen soveltuvat rannat ja laiturit ovat merkittäviä nuorisokulttuurisia yhteen tulemisen tiloja, joissa liikunnallinen toiminta tulee mukaan kuin oheistuotteeksi (myös Armila ym. 2021). Tämä toimintatilallinen rikkaus – ainakin kun mahdollisuuksia ajattelee liikunnallisesti luovalla tavalla – tulee esiin paitsi nuorten myös tutkimuksemme

Kuva 18. Hyötyliikunta-areenaa Kuntaliitoskolkassa. (Kuva: Päivi Armila)

aikuisaineistoissa: *Tästä nuokalta meidän on helppo lähteä pyörillä uimaan. / Tällä voi keksiä, vaikka kesken kaiken mennä retkelle mehtään tai frisbeegolfia heittämään .. eipä sieltä* [kaupunkikeskustan kauppakeskuksessa sijaitsevalta nuorisotilalta] *silleen lähetä, aattele jos sata nuorta niin mitenpä* (nuorisotyöntekijät, Rajaseututaajama).

Vanhempien lisäksi nuorisotoimen osuus liikunnallisen toimeliaisuuden edistämisessä ja ylläpitämisessä tutkimuksemme kentillä on erityisen huomionarvoista ja korostunutta. Pienissä paikoissa nuoret ovat tuttuja keskenään, mutta myös nuorisotyöntekijälle. Työlleen omistautuneet nuorisotyöntekijät osaavat haistella paikallisten nuorisokulttuurien dynamiikkaa ja esimerkiksi sitä, mikä liikkumisen muoto milloinkin voisi saada tuulta alleen: *Oon huomannut, että nyt kiinnostaa kuntosali, ja yritänkin saada nuorisotoimelle nyt omia ilmasia vuoroja. Sais opastustakii* (nuorisotyöntekijä Kaukakirkonkylä). Nuorisokulttuuriset muoti-ilmiöt ovat varsin dynaamisia, ja usein innostutaan jostain, mikä on *uutta ja erityistä, esimerkiksi paintballia, sellasta pelillistä* (liikuntavastaava, Kaukakirkonkylä), kunnes into asiaan loppuun jonkun uuden edessä. Tuttuus ja spontaanisuus merkitsevät usein myös sitä, että nuorten kanssa liikuttaessa *toimitaan sen mukaan, ketä on mukana, ei niin että jotenkin pyrittäis kohti jotain edustusjoukkuetta tai muuta* (nuorisotyöntekijä, Kaukakirkonkylä).

Tässä ”syrjä voi olla keskus” -teemassa on kuitenkin syytä pitää mielessä, että tutkimuksemme osallistuneiden nuorten ikä muodostaa selkeitä kotipaikkaan katsomisen jakolinjoja ainakin joissakin tutkimuksemme paikoista. Toisen asteen vuosina joskus merkittävästikin pidentyvät koulumatkat ovat omiaan synkistämään syrjien nuorten kotipaikkakuvaa ja kasvattamaan ajatusta liian kaukana asumisesta (ks. myös luku 4.1). Näissä negatiivisissa kotipaikkaluonnehdinnoissa kyse ei aina ole niinkään paikasta vaan siitä väivasta, joka syntyy pakollisista päivittäisistä kaupunkiin kulkemisista ja vie kaiken vapaa-ajan: *Saatanan puuduttava, kun kolome tuntia päivässä ajaa joka päivä koulumatkaa*²⁴ (toista astetta käyvä poika, Rajaseututaajama).

24 Monet syrjäseuduilla asuvat nuoret saavat ajokortin 17-vuotiaina voidakseen taittaa koulumatkansa paikoilla, joilta puuttuvat julkisen liikenteen palvelut. Auton ylläpitämiseen vaadittuja varoja ei kuitenkaan kaikilla ole samassa määrin.

OSA IV: LOPPUSUORA

Kuva 19. Asfalttirataa Rajaseututaajamassa. (Kuva: Päivi Armila)

5 Päätelmiä: ”Kyytikustannuksia ei saa yhtään tulla lisää”

Tutkimustamme ja aineistosta rakentamaamme temaattista työtä ohjaavia abstraktioita ovat olleet erityisesti elämistilan (Törrönen 2000) ja toimijuuden (Bourdieu 1998) käsitteellistykset. Elämistila tässä tutkimuksessa on monipaikkainen syrjäseututodellisuus, jota tarkastelemme nuorten liikunnan ja urheilun harrastamiseen liittyvistä kokemus- ja merkitysmaailmoista käsin. Tutkimuksessamme elämistila on fyysinen, sosiaalinen ja liikuntakulttuurinenkin tila, jota tässä tapauksessa luonnehtivat pitkät välimatkat, nuorisoinen vähyys ja usein yksipuoliset harrastustarjonnat. Elämistilan määritelmään sisältyy ajatus elämän elettäväksi tekemisestä niissä optioissa ja olosuhteissa, joita kulloinkin on paikallisesti tarjolla (myös Jokinen 2008). Tarkastelemamme toimijuus puolestaan on ollut konkreettista toimintaa ja kokemuksia liikunnallisesta toiminnasta samoin kuin sitä puitteistavista resursseista ja mahdollisuusrakenteista. Tutkimuksen tässä luvussa pyöritämme luvussa neljä esittämämme empiiriset analyysit yhteen näiden käsitteellistempien jäsenysten kanssa.

Tutkimuksessa tavoittamamme liikunnallisen toimijuuden voi nähdä olevan yhtäältä vuorovaikutuksellista, osallistuvaa ja luovaa mutta toisaalta myös pakotettua, rajoitettua ja jopa alistettua. Nuoret joutuvat monessa asiassa taipumaan ”välttämättömyyden valtaan” (Bourdieu 1998), jota tarkastelemassamme elämistilassa tuottavat monet rakenteelliset seikat: kouluverkoston silmäkoot, koulutusyhteiskunnan asettamat koulutukseen osallistumisen velvoitteet, julkisen liikenteen ”tehostamiset”, perheiden sosioekonomiset asemat, ikään liittyvä sääntely, kuntien nuorisopoliittiset ja -toiminnalliset linjaukset ja liikuntainfran ylläpito sekä liikuntatoimien karttoihin uskovat liikuntapaikkastrategiat (ks. luku 6). Jos nuorten liikunnallista toimijuutta tarkastellaan puolestaan osallisuuden ja yhteen tulemisen teemassa, tämän tutkimuksen aineistossa sen vahvin resursointi löytyy

perheistä, vertaisista ja erityisesti mahdollisuuksista kokoontua yhteen esimerkiksi nuorisotiloihin.

Tutkimuksemme kysymykseen siitä, minkälaisia mahdollisuuksia syrjäseuduilla asuvilla nuorilla on elää liikunnallista elämää, ei voi esittää vastauksia, jotka voisi asettaa linjakkaasti rinnakkain kuvaamaan jotain yleistä syrjäseutunuoruuden ja liikunnan suhteesta. Syrjäisiä asuinpaikkoja on monenlaisia, ja niiden luonteen merkitys on keskeistä myös tämän tutkimuksen kysymyksiin vastattaessa (vrt. Murdoch ym. 2003). Yhdessä paikassa mahdollisuuksia avaa vilkas nuorisotalokulttuuri aktiivisine nuorisotyöntekijöineen, toisessa paikassa liikunnanohjaukseen paneutuva kyläkoulun opettaja ja kolmannessa paikassa kylän sijainti muita helpommassa pääsyssä julkisen liikenteen pariin. Yhteistä tutkimuksemme paikkakunnille on kuitenkin trendi, joka syntyy niiden vähäväkisyydestä ja nuorten vertaisryhmien pienuudesta. Tämän vuoksi liikuntaharrastusmahdollisuudet kapenevat, yksipuolistuvat, ”paikkaistuvat” ja huutavat apuun aktiivisia aikuisia, joita nuorten ympärillä on sekä paikkakunnittain että henkilökohtaisella tasolla valikoituvasti.

Myös muun muassa se, minkä kunnan kuntakansalainen syrjäseudulla asuva nuori on, määrittää hänen liikunnallisen toimijuuden mahdollisuuksiaan paljon. Hankkeemme tutkimuskentillä liikuimme esimerkiksi kunnassa, jossa nuorten harrastustoimintaan on satsattu erityisellä kerhokyytikäytännöllä, jonka ansiosta kaukana kuntakeskuksesta asuvat nuoret on vapautettu koulukyytien pakottavasta ja harrastukset huomioimatta jättävästä aikaraamista. Toisessa kunnassa taajama-alueelle ja sieltä kotikyliin nuorten pitää puolestaan tavalla tai toisella päästä itse, eli heidät on sijoitettu kuntakansalaisuuden marginaaliin ja olosuhteiden armoille.

Osa tutkimukseemme osallistuneista vanhemmista pohti lastensa monipuolista liikunnallista tekemistä niukoissa mahdollisuuksissa perustelulla *olosuhteiden vuoksi tai niiden ansiosta*. Repliikki kiteyttää oivallisesti havaitsemiemme elämästilojen rakenteellisten reunaehtoien toiminnallisen merkityksen. Olosuhteiden edessä voi vetäytyä tai niistä voi ammentaa ja tehdä elämästä elettävää (Jokinen 2008). Tutkimamme lasten ja nuorten liikunnallinen toimijuus on hyvin vahvasti sidoksissa syrjäseutujen fyysiseen ympäristöön. Heidän henkilökohtaiset käsityksensä mahdollisuudesta toimia

ja osallistua määrittyvät niistä puitteista, jotka he ovat sisäistäneet. Erityisesti alakoululaisten parissa saimme havaita luonteviksi tulkitsemaamme neuvottelua ja omien intressien sovittelua siihen, mitä on tarjolla ja mikä on mahdollista ja lähellä. Iän lisääntyessä ja koulumatkojen pidetessä kilometrien konkretia syö kuitenkin reuna-alueiden nuorten vapaa-aikaa siinä määrin, että erilaiset laeissa ja strategioissa tai ”harrastustakuissa” kirjatut lupaukset jäävät heidän kohdallaan usein toteutumatta.

Lapsia ja nuoria lähellä toimivien aikuisten osuus heidän liikunnallisen toimijuutensa tukemisessa on keskeinen. Vanhempia, joilla usein on myös toiminnan vetäjien, valmentajien tai huoltajien rooli, motivoi tekemiseen tietynlainen pedagoginen pyyteettömyys, jonka varassa jaksaa kannatella omien ja muidenkin lasten liikunnallista osallisuutta. Tutkimuskentillä vastaan tuli monenlaisia merkittäviä muita (Mead 1934) eli mahdollistavia aikuisia ja monenlaista kyläyhteisötapaisuutta: talkoohenkeä, vapaaehtoisesti latuja auraavia naapureita ja kyläläisiä, liikuntakerhoja vapaa-ajallaan

Kuva 20. Ennen Kuntaliitoskolkassa kulki bussi. (Kuva: Päivi Armila)

vetäviä opettajia, liikunnallisesti idearikkaita nuorisotyöntekijöitä sekä kyyditseviä sukulaisia ja naapureita. Monta kertaa saimme huomata, miten olosuhteet pakottavat tyytymään siihen, mitä on tarjolla, mutta jos nuorten ympärillä on kekseliäitä aikuisia, olosuhteita voi muovailla. Tätä tilannetta ei kuitenkaan voi pitää lähtökohtaisesti reiluna ja tyytymisen arvoisena, koska kaikki nuoret eivät ole tässä suhteessa samalla tavalla onnekkaita. Tapamme mahdollistavat aikuiset kyllä tunnistavat tämän epätasapainon penätessään kyyteihin perustuvaa osallistumisen oikeudenmukaisuutta: *Varmaan siinä on tapahtunut myös semmoista polarisoitumista, toiset liikkuu ja toiset ei sitten liiku ollenkaan [...] kyytikustannuksia ei saa yhtään tulla lisää. Kyydityshomma on varmaan se iso kysymys harrastamisen onnistumisessa (valmentaja ja isä, Maalaiskaupunki).*

Mahdollistavien aikuisten merkitys nousee erityisen vahvaksi, kun tarkastelun kohteiksi otetaan kilpaurheilupolulle astumisen ja sillä etenemisen mahdollisuudet syrjäseuduilta käsin ja kun tarkastellaan erityisesti niin sanottuja yksilölajeja. Aineistoistamme löytyy yksittäisiä mainintoja perheen vauhdittamista urheilupolkuaskeleista muun muassa ammunnan, kuulantyyhön, moottoriurheilun, taitoluistelun, alppi- ja hiihtolajien ja jopa modernin tanssin parissa. Tulkinnat perheen merkityksestä ja osuudesta voi tiivistää erään tutkimuksemme huoltajaisän (Pikkupitäjä) tapaan puhua poikansa kilpaurheilusta vahvan me-puheen ilmauksin: *Jos on pakkasta, myö ei kilpailla / meillä illat mennee stadionilla / ens pyhänä meillä on kisat.* Urheilun uratutkimukset (Aarresola 2016; Piispa 2013) vahvistavat perhepääoman osuutta ja voimaa myös olosuhteissa, joissa tärkeät asiat (esimerkiksi valmennus) ja tapahtumat (esimerkiksi kisat) ovat lähellä. Huippu-urheiluun tähtäämisen institutionaalistuminen ja seurakiinnitykset merkitsevätkin sitä, että lähiympäristöstä ammennettavat luovat DIY-ratkaisut eivät yleensä riitä. Urheilulajissaan kehittymistä haluavan on lähdeittävä säännöllisesti ja tehtävä kompromisseja muiden aikaa vievien asioiden suhteen. Jos asuu syrjässä, on kuljettava paljon ja pitkiä matkoja ja mietittävä esimerkiksi niistä syntyviä asumisen erityiskysymyksiä.

Tavoittamamme viranomaisorientaatio tutkimuksemme tematiikkaan ponnistaa pitkälti perinteisistä lajeista, ohjausjärjestelmistä ja -tiloista sekä liikuntatoimien resursseista, kartoista ja osallistumistiheyksistä käsin. Esi-

merkiksi liikuntapaikkojen suunnittelu ja niiden käyttöasteiden arviointi suosivat väkirikkaita paikkakuntia myös kuntien sisällä, ja meille osoitettiin kartoilta paikkoja, *joihin ei kannata* viedä rakennettua liikuntainfraa. Viranomaiskatse ei myöskään pysähdy kysymään, ketkä liikunnan sosiaalisilta ja toiminnallisilta kentiltä puuttuvat. Kysymys on kuitenkin tärkeä, koska vastaus siihen kertoo paljon erilaisista sosiokulttuurisista ja sosioekonomisista uloslyömisen rakenteista. STOP!-hankkeen tutkimuspaikoilla emme tavanneet kovinkaan monta ulkomaalaistaustaista nuorta, emme myöskään vammaisia nuoria ja syrjäseutujen syrjäisimmissä kylissä asuviakin vain jokusen. Tämä sai meidät pohtimaan ajatusta ”sattumien rakenteellisuudesta” (Rannikko & Armila 2020) eli sitä, miten alkuun voi näyttää siltä, että lapsen tai nuoren liikunnallisessa toimeliaisuudessa on kyse häntä ympäröivistä onnekaista sattumista: *Isä sattuu olemaan urheilualan yrittäjä* (Pikkupitäjä). / *Opettaja sattuu olemaan liikunnasta innostunut* (Maalaiskaupunki). / *Kylällä sattuu olemaan jääkiekkokaukalo* (Syrjäsopekka). / *Meillä urheillaan, koska satuin menemään naimisiin entisen urheilijan kanssa* (Kuntaliitoskolkka). / *Viime kesänä se vähän lähti vahingossa: ensin minä ostin keväällä sille pyörän ja sattui semmoinen pyörä, mikä sopii alamäki-pyöräilyyn* (Pikkupitäjä). Kuitenkin asiaa tarkemmin katsottaessa kyse on usein rakenteisiin piiloutuneista mahdollisuuksista ja mahdottomuuksista. Perheiden sosioekonomiset asemat ja varallisuus, perhekulttuurit, kuntopoliittiset ”syrjäkatseet”, kouluverkkostrategiat, nuorisotoimen arvostukset, julkisen liikenteen painopisteet ja niin edelleen muovaavat myös vahvasti liikunnallisen toimijuuden ja osallistumismahdollisuuksien puitteita ja tekevät sen tavalla, joka on omiaan luomaan liikunnallista polarisaatiota. Tästä syystä päätämme tutkimuksemme terveisillä kuntiin, joissa on mahdollisuus tarkastella ja arvioida kriittisesti nuorten kuntakansalaisten liikunnallisten oikeuksien toteutumista.

6 Stop! Terveisiä kuntiin

Täällä kylällä on paljon kavereita, jotka menee liikuntakerhoihin, niin sitten meidänkin tytöt tottakai.. eivät pääse kavereitten kanssa samoihin juttuihin. Jos ois näitä kyydityksiä vähän, ois tosi paljon hyötyä, jos sais, sitten toinen vois olla joku paikka, jos ois joku aikuinen valvomassa, missä vois ootella. Ei tarttis ootella tuolla uimahallin pukkarissa kahta tuntia. Että ne ei ois ihan oman onnensa nojassa. Ois tukikohta siellä, missä on liikuntapaikat. (vanhempi, Maalaiskaupungin reunakylä)

Nuoren ihmisen liikunnallinen toimijuus on vahvassa suhteessa toisiin: ystäviin, yhteisöihin, instituutioihin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin (vrt. esim. Juvonen 2015). Liikunnallisen toimijuuden edellytykset määrittävät osaltaan nuorten kuntakansalaisuutta, jota tässä tutkimuksessa olemme lähestyneet urheilun, liikuntaharrastusten sekä spontaanin hönstelyn tekemisenä – toimintaan osallistumisena tai osallistumattomuutena. Kuntakansalaisina lapsilla ja nuorilla ei ole samanlaista yhteiskunnallista positiota eikä vaikuttamismahdollisuuksia kuin aikuisilla. Heillä ei myöskään ole samanlaisia taloudellisia resursseja kuin aikuisilla, ei myöskään varsinaista poliittista vaikuttamismahdollisuutta eikä heidän ikäryhmänsä edustajia ole virallisissa johtopaikoissa, joissa heitä koskevia päätöksiä tehdään (Hipp & Palsanen 2014, 5). Kuntakansalaisuus on osallisuutta ja mahdollisuutta osallistua, mutta osallisuus tai osattomuus kehkeytyy merkityksellisillä maantieteellisillä ja sosiaalisilla kentillä (Kiilakoski 2008). Nuorten kohdalla merkityksellisinä elämänkenttinä on yleensä pidetty perhettä, koulua, harrastuksia ja vertaissuhteita, jotka kuitenkin todentuvat konkreettisesti asuinpaikoissa. Tästä syystä myös paikkoihin, niiden polarisoivaan merkitykseen ja jopa liikunnallista toimijuutta näivettäviin olosuhteisiin on syytä katsoa.

Tämän tutkimuksen nuoruus- ja aikuisaineistoissa keskeisin ja systemaattisin liikunnallista polarisaatiota tuottava olosuhde on julkisen liikenteen

puute. Terveisinä kuntiin onkin syytä tuoda pohdittavaksi julkisen liikenteen jouhevoittaminen niin, että siitä keskusteltaisiin vakavasti yhdessä koulujen ja nuorisotoimen kanssa. Koulupäiviin liittyvien aikataulujen sovittelu voisi hyvin olla osa koulujen työjärjestysuunnitelmaa perus- ja keskiasteella. Kysymys ei ole niinkään resursseista vaan yhteistyöstä, virkamies-tason suunnittelusta ja kilpailutuksen sisällöistä. Urheiluseuroilla on mahdollisuus tulla mukaan osaksi tätä suunnittelutyötä, jolloin ne myös saisivat volyyymia toimintaansa, joka on reunoilla tätä nykyä varsin suppeaa ja valikoitunutta. Nyt kuljetusten aikataulut yhtäältä synnyttävät peruskouluikäisille pakollisia varhaisia kotiinlähtöjä paikkoihin, joista on illalla vaikea päästä pois, ja toisaalta pakottavat erityisesti kaupungeissa toista kouluastetta käyvät nuoret tyhjiin tuntien ajantappamiseen bussien lähtöä odoteltaessa: *Kaks-kolome tuntia ootan linkan lähtö... koululla istun* (toista astetta käyvä poika, Rajaseututaajama). Taukojen ja odottelun täyttäminen liikkeellä vapauttaisi monet syrjäseutujen vanhemmatkin iltapäivän tai illan pitkiltä kuljetuskeikoilta.

Nuorisotyö on nuorten kuntakansalaisuuden olosuhteiden luomisessa keskeisessä asemassa (ks. tarkemmin Nieminen 2007, 23–26), ja nostamekin esiin kysymyksen: Voisivatko kuntien nuorisotoimi ja nuorisotyö kontribuoida nykyistä vahvemmin kyytiä odottavien nuorten tyhjiin tunteihin? Nuorisotoimen ja -tilojen osuus tutkimuksemme nuorten elämässä on heidän itsensä näkökulmasta hyvin tärkeä, koska monilla heistä ei ole vapaa-ajalla muuta virikkeellistä kokoontumispaikkaa: [Nuorisotalo on] *hyvä paikka tulla, jos ei jaksa äitii kuunnella* (toista astetta käyvä poika, Rajaseututaajama). Myös tutkimukseen osallistuneet aikuiset tunnistavat asian: *Tämähän [nuorisotila] on semmoinen paikka, minne paljon kokoontuu nuoria, joilla ei välttämättä ole vakituista harrastusta. He sanovat, että nuokkari on heidän harrastus, he käy täällä aina kun auki ollaan. Kyllä se näkyy, että se on se mopolla päristely ja muu* (nuoriso-ohjaaja, Maalaiskaupunki). Nuorisotilat ovat kuitenkin nuorisotyöntekijöiden näköisiä, jolloin tutkimuksemme teemassa yhdeksi terveiseksi kuntiin nousee nuorisotyöntekijöiden vastuuttaminen nuorten liikunnallisuuteen ohjaamiseen dynaamisella otteella. Tämänkin tutkimuksen aineistossa on tunnistettavissa kriittistä katsetta nuorisotoimeen ja -työhön, joka on omiaan edistämään istumisen

kulttuuriksi kutsumaamme nuorisotaloille juurtunutta olemisen tapaa. Maa-seutumaisessa ympäristössä tunnistetaan kuitenkin monenlaisia liikunnallisen toimijuuden tukemisen ja edistämisen mahdollisuuksia, jos ja kun nuorisotyöntekijän asenne ja ote työhön ovat liikunnallista tekemistä kannattelevia.

Tärkeäksi päätelmäpohdinnaksemme nouseekin kysymys siitä, miten nuorisotilat (koska niihin nuoret usein kokoontuvat) voisivat olla osa liikunta-toimen tilasuunnitelmia. Syrjäisten alueiden nuorten keskinäisten ystävyyksien on tutkimuksissa havaittu olevan varsin tiiviitä ja kestäviä (esim. Armila & Käyhkö 2022). Kun samoihin aikoihin syntyneet muodostavat vuodesta toiseen yhdessä toimivan pienen ja tiiviin porukan – jos ei aivan synnytyslaitoksella, niin viimeistään päiväkerhossa, eskarissa, alakoulussa ja yläkoulussa – heidän elämänsä kietoutuvat usein vahvasti toisiinsa ja tuovat nuorten elämään erityisen mielekkäisyyttä. Syrjäisillä kotiseuduilla

Kuva 21. Hyötyliikuntaa Kuntaliitoskolkassa. (Kuva: Päivi Armila)

vertaisten vähäisyys korostaa heidän merkitystään. Ystävistä tulee tärkeitä ja kiinnipitämisen arvoisia olosuhteissa, joissa korvaavaa vaihtoehtoa ei aina ole helposti näköpiirissä ja joissa yksinäisyyden riski on kenties suurempi kuin paikoissa, joissa nuoria ja yhteisen tekemisen paikkoja on paljon. Nuorisotilat ovat aitiopaikoilla tämän yhteyden ylläpitämisessä ja esimerkiksi sitä vahvistavassa ”höntsätoiminnassa”.

Tutkimuksemme paikkakunnalla, jota kutsumme Kaukakirkonkyläksi, saimme tutustua toiminnalliseen ratkaisuun, josta voi poimia viestiä muuallekin. Paikkakunnalla nuorisotoimi on jo vuosia koordinoitu käytäntöä, jossa yhdessä koulukytyivastaavien kanssa on organisoitu yhtenä iltana viikossa eri suuntiin taajamasta lähtevä iltakyyti (*vie lapset sopivan matkan päähän kotiovesta*, nuorisotyöntekijä). Kunta osallistuu kyytien kilpailuttamiseen, nuorisotoimi vastaa ”ohjelmasta” pystyen hyödyntämään vuodenaikojen merkityksen toiminnalle, koulu tarjoaa tiloja ja niin edelleen. *Harrastustoiminta* (joista suosituin on liikunta) *on rakentunut kokonaan tään konseptin ympärille* (liikuntavastaava). Vammaisia nuoria nuorisotoimi ei tavoita hyvin, mutta se voi tarjota matalan kynnyksen toimintaa myös esimerkiksi lastensuojelun asiakkaille.

Koulutuspoliittiset terveisemme koskettavatkin jonkinlaisen ”maaseutu-nuorisotyökoulutuksen” huomioimista. Nuorisoalan koulutusta sävyttää osaltaan metodologiseksi urbanismiksi (ks. Tedre & Pöllänen 2016) nimetty orientaatio, jossa ”työn kohteiden” ja ohjattavien automaattisesti oletetaan elävän kaupunkimaisten olosuhteiden keskellä. Onkin syytä pitää esillä sitä, että muuallakin kuin keskustoissa asuu yhä nuoria. Vaikka vertaisporukoista pois putoamisen onkin säännöllisesti todettu tuottaneen epäreilouden kokemuksia (esim. Törrönen & Vornanen 2002), nuorisotilat kerhoineen eivät välttämättä ole ”kaikkien nuorten juttu”. Ei myöskään pidä tuudittautua siihen, että liikunnallisen toimijuuden tukemisen voi jättää siitä kiinnostuneiden paikallisten aikuisten varaan.

Se, että nuoria on vähän ja he kaikki ovat keskenään tuttuja, voi ohjaajien näkökulmasta olla myös positiivinen asia. Syrjäseutuisuus sekä pakottaa että antaa tilaa esimerkiksi nuorisotyön periaatteisiin kuuluvan yksilöllisyyden huomioimisen toteuttamiselle. Kun tiedetään esimerkiksi tuttujen nuorten kesätyöaikataulut, toiminnan aikatauluttaminen ne huomioiden on

hyvin yksinkertainen mutta varsin tarpeellinen ratkaisu: *Tää [liikunta-tapahtuma] oli [ulkopuolelta] järkätty, että me mentiin sinne kahdeltatoista, mä sanon eihän tässä ole mitään järkeä, että kun porukat pääsee mitkä on kesätöissä, pääsee kello neljä no siinä kävi* [niin että toiminta oli päättynyt, kun nuoret tulivat paikalle]. Samoin spontaanit liikuntaideat on helppo viedä käytännöiksi (*myö vain ruvettaan hommiin*, nuorisotyöntekijät, Rajaseututaajama), kun ”järjen käytännöllisyys” (Bourdieu 1998) realisoituu olosuhteiden armoilla. Luovissa mutta ohjatuissa liikkumista tukevissa ratkaisuissa esimerkiksi nuorisotilat jatkuvat metsiin ja rannoille. Aikuisten toimijuus on tällaisen olosuhdeasennoitumisen ylläpitämisessä kuitenkin olennaista, ja parhaimmillaan rakenteelliset ehdot tukevat yksilön toimijuutta, osaamista ja vahvuuksia. Ne voivat myös tuottaa yhteisyyden ja kuulumisen kokemuksia, jotka nuorten näkökulmasta synnyttävät myös liikunnalliselle tekemiselle olennaisia merkityksiä (esim. Rannikko 2018).

Organisoidut liikunnalliset tempaukset voisivat tuoda syrjäkylien nuorten lähelle sellaista liikunnallista tekemistä, joka yleensä toteutuu kaupungeissa ja on monelle heistä käytännön syistä tavoittamatonta. Joensuulainen kaupunkikeskustassa toteutettu Harrastepankki on yksi hyvä ja havainnollistava esimerkki tällaisesta lähelle tuodusta maksuttomasta ja monisisältöisestä mahdollisuudesta, mutta se on kuitenkin alueellisesti rajoittunutta tarjontaa. Miksi Harrastepankin tapaista lajeihini tutustumista ja nuoria yhteen kokoavaa toimintaa ei voisi viedä reunakyläinkin? Toiminnan ei tarvitsi olla säännöllistä ja tiheää (tavanomaistuminen voi myös tyhjentää toiminnan sen merkityksistä) vaan silloin tällöin toteutettua ja paikallisten nuorten kanssa suunniteltua. Tapahtumista ja tempauksista voi avautua lapselle ja nuorelle sosiaalinen maailma osallistua ja kokea iloisia yhteisiä liikunnan hetkiä (Koski 2004). Tämän tutkimuksen alussa kuvaamamme liikunnallinen pieneen reunataajamaan viety toimintarupeama ja sen onnistuminen kuvaavat osaltaan, että silloin kun asiat osuvat kohdalleen, voidaan saada aikaan kollektiivista liikkeestä innostuneisuutta. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että toiveet, rakenteet, konteksti ja toimijat asenteineen kohtaavat.

Kyläkoulut ympäristöineen tulevat vahvasti esiin tutkimuksemme aikuisinformanttien puheessa toimijoita yhteen kokoamaan pystyvinä tiloina.

Kouluverkko ja sen muutokset vaihtelevat kuitenkin kunnittain (Tantari-mäki & Törhönen 2017, 11–12, 14–15, 38–40). STOP!-hankkeen tutkimus-kentät ovat pitkälti olleet lakkautettujen koulujen maisemia, joissa nähtiin kuitenkin liikunnallista ja yhteisöllistä potentiaalia: *Jos koulua ei joka kyläl-le ole, niin olisi niitä lähiliikuntapaikkoja, varmasti ois käyttöä monessa pai-kassa* (kyläkoulun opettaja ja valmentaja, Maalaiskaupunki). Koulujen pi-hat voivat edelleen olla tilavia tekemisen ympäristöjä, ”uusiokäyttöön” otet-tua sosiaalista infrastruktuuria (myös Tedre & Pöysä 2015). Esimerkiksi tut-kimushankkeemme kaikkein kaukaisimman empiirisen tutkimuskentän pikkuruisesta kylästä löysimmekin vaatimattoman kyläkoulukuntosalin, ja joissakin kylissä näimme koulujen pihoihin kokoontuvia DIY-lentopallo-porukoita. Kylän ja kunnan suhde konkretisoituu usein kouluissa, ja kylien merkitystä kunnan ”silmissä” voisikin terävöittää koulurakennusten ja -ym-päristöjen vahvemmallalla huomioimisella liikuntatoimen suunnitelmissa. Myös välimatkoja taittavan matkustamisen suuntaa on syytä pohtia nykyis-tä vakavammin. Voisiko keskuksista liikkua kylille, voisiko liikuntatoimes-sa lähestyä liikuntasuunnittelua ja -arviointia muutenkin kuin ”asutus-karttojen” tai väestötiheyden tai käyttöasteen yksinkertaistetun idean kaut-ta? *Mie näen vain tilastot kävijöistä ja numeroiden takaa ei näe, miksi joku osallistuu ja joku ei* (Kaukakirkonkylän liikuntavastaava).

Syrjäseuduilla myös yleinen infrastruktuuri ja sen kunnossa pitäminen ylipäättään ovat monesti avainasemassa esimerkiksi yhteisiin liikuntaharras-tuksiin pääsyn näkökulmasta. Jos teitä ei ole aurattu tai kaukaloita kolattu, edes vanhempien tai nuorisotyöntekijöiden into ja valmius eivät juurikaan auta. Vuodenaikojen olosuhteita säätelevä voima onkin reunoilla aivan oma ongelmansa, jonka ratkaisemisessa esimerkiksi harrastepankkityyliset toi-mintamallit voisivat toimia tasoittavina tekijöinä. Yhteiskunta odottaa lii-kunnallista elämäntapaa diskursiivisine ”vihjeineen”, mutta sen reunoilla asuvat nuoret ovat vastaamassa tai voivat vastata näihin vaatimuksiin ikään kuin takamatkalta (vrt. esim. Armila & Sivenius 2024).

Vaadimme kuntiin myös lautakuntatason yhteistyötä reunojen nuorten asioista päätettäessä ja niitä ajettaessa. Kuntiin palkattujen reuna-alueiden kehittäjiä on syytä tulla itse konkreettisesti kulkemaan pitkin kyliä, kuule-maan nuoria ja ottamaan heitä mukaan kertomaan, mikä heistä on tärkeää.

Nyt tutkimushankkeemme paikoissa kehittäjien kuulemistyö rajautuu harvakseltaan järjestettyihin kyläiltoihin, joihin osallistuvat lähinnä paikalliset seniorit. Nuorisotaloilla heitä ei ole tutkimuksemme paikkakunnilla nähty ainakaan niin, että asia muistettaisiin ja olisi johtanut johonkin konkreettiseen. Päättäjiäkin toivottiin vieraiksi reunojen nuorisotiloihin, mutta tähän asti toive on ollut turhaa. Nuorille tarjotut ”toiveboxit”, kertaluontoiset kyselyt, tapaamiset, yksittäiset hankkeet, haastattelut ja palautekeskustelut voivat avata lasten ja nuorten kokemusta tai näkemystä jollakin tavalla tänään – mutta huomenna heidän tilanteensa tai intohimonsa voivat olla jo aivan erilaisia. Tästä syystä vaikutusvaltaisten on mentävä kyliin säännöllisesti ja tutustuttava niiden nuoriin oikeasti. Myös oppilaskuntien ja nuorisovaltuustojen toiminnat ovat varsin keskuspainotteisia, mutta niissä olisi syytä olla poliittinen paikka myös syrjäseuduilla asuville: *Eipä tiältä meiltä kettään siellä oo, keskittyy kyllä kaupunkiin se* [nuorisovaltuustotoiminta] (nuorisotyötekijä, Rajaseututaajama). Nyt kaupungit ja keskuksat tulevat jatkuvasti esiin jonkinlaisena oman reunakylän vastakohtana ja taisteluparina sekä tutkimuksemme nuorten että aikuisten puheessa, eikä tällaista asetelmaa voi pitää lähtökohtaisesti uusia ratkaisuja luovana (ks. Knuuttila 2012).

Nuorten asemaa kuntalaisina leimaa tietty oikeudellinen ristiriita. Yhtäältä heille kuuluu lakeihin ja yhdenvertaisuusstrategioihin perustuva oikeus esimerkiksi liikuntaharrastuksiin, toisaalta esimerkiksi kuntalaista löytyy ”porsaanreikä”, joka mahdollistaa eriarvoisen kohtelun tietyissä määrittelemättömissä olosuhteissa, jos sille löytyy ”hyväksyttävät perusteet” (Harjula & Prättälä 2019, 168; hallintolaki § 6). Asuinpaikkaan liittyvä syrjintä tuottaa kuitenkin toiseuden maantiedettä ja on välitöntä (usein myös kunnansisäistä) syrjintää, vaikka se ei olisi tahallista ja tarkoitettuakaan (mt., 170). Tutkimushankkeemme kentillä törmäsimme monta kertaa tähän ristiriitaan, joka on jäänyt yhä avoimeksi. Syrjäseutujen lapset ja nuoret tekevät elämäänsä elettävää tämän ratkaisemattoman ristiriidan keskellä.

Nuoret itse voivat hyvin harvoin valita asuinpaikkansa itse. ”Muuttakaa asumaan lähemmäksi palveluja” -käsky ei toimi vajeiden paikkaamisen ratkaisuna heidän kohdallaan. Tässä raportissa olemme tarkastelleet, mikä tukee tai ei tue lapsen ja nuoren tai heidän muodostamansa vertais yhteisön mahdollisuuksia harrastaa liikuntaa tai edetä urheilupolulla erityisesti niuk-

kojen valinta-avaruuksien olosuhteissa. Nuorten omia mahdollisuuksia rajoittaa heidän rajoitettu toimijuutensa (vrt. Nussbaum & Sen 1993). Jos nuoresta tehdään olosuhteille antautuja ja unelmistaan luopuja, ollaan tilanteessa, jossa elämä ja sen ratkaisut ikään kuin soljuvat eläjästä piittaamatta ja jossa ”minästä” tulee joku, joka ei tee asioita vaan jolle asiat vain tapahtuvat. Nyt olosuhteille antautumattomuuden tukemisessa korostuu turhankin vahvasti nuoria lähellä olevien mahdollistavien aikuisten monentasoinen resursointi, eikä kaikilla nuorilla ole tällaista asialle omistautunutta taustatahoa. Tutkimusaineistoistamme esille tulevat olosuhteet, nuorten toiveet ja vanhempien korostamat liikuntahyvinvoinnin ja liikunnallisen itsetunnon kokemukset osoittavat, että myös rakenteellisten esteiden raivaaminen näiden edestä on tärkeää. Tässä kohdassa katse ja terveiset on syytä kääntää kuntiin.

Kuva 22. Kartat ja välimatkat liikuntatoimen suunnittelua havainnollistamassa. (Kuva: Ari Sivenius)

Lähteet

- Aarresola, O. (2016). Nuorten urheilupolut: tutkimus kilpaurheiluun sosiaalistumisen normeista, pääomista ja toimijuudesta. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Aarresola, O., Itkonen, H. & Lämsä, J. (2015). Poikkeavat polut muuttuvassa urheilussa: rationalisoituvan urheilun nykysosialisaatio nuorten tulkitsemana. *Kasvatus ja aika*, 9(4), 55–71.
- Armila, P. (2017). Validiteettivaikkeitä? Fenomenologinen epistemologia ja kehitysvammaisten nuorten puheen tulkinta. *Nuorisotutkimus* 4/2017, 72–73.
- Armila, P. (2020). Syrjäseudun nuoret ja liikuntaharrastukset: Tanssii mummojen kanssa. Teoksessa Jouko Kokkonen & Kati Kauravaara (toim.) *Eriarvoisuuden kasvat liikunnassa*. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 175. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 142–159. https://www.lts.fi/media/lts_julkaisut/julkaisut/eriarvoisuuden-kasvat-liikunnassa/eriarvoisuuden-kasvat-liikunnassa-artikkeli-kokoelma.pdf.
- Armila, P., Halonen, T. & Käyhkö, M. (toim.) (2016). *Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Armila, P., Käyhkö M. & Pöysä, V. (2016). Syrjäkylien pojat: Kaveruutta ja kilometrejä. Teoksessa: Antti Kivijärvi, Tuija Huuki, Harry Lunabba & Ilana Aalto (toim.) *Poika-tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 261–286.
- Armila, P., Käyhkö, M., Pöysä (2021). Irti arjesta. Hauskanpitoa harvaanasutulla kotiseudulla. Teoksessa Kaisa Vehkalahti, Sinikka Aapola-Kari & Päivi Armila (toim.) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen*. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 175–194.
- Armila, P. & Käyhkö, M. (2022). ”Sanna tuu takasin.” Ystävydet syrjäseudulla kasva-neiden nuorten elämässä. *Nuorisotutkimus* 40(3), 39–58.
- Armila, P. & Sivenius, A. (2024). *Belonging and Participation: Perspectives of Youth from Socio-cultural Margins*. Teoksessa J. Chesters (toim.) *Research Handbook on Transitions into Adulthood*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Bourdieu, P. (1998). *Järjen käytännöllisyys. Toiminnan teorian lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

- Denzin, N. K. (1978). Triangulation: A Case for Methodological Evaluation and Combination. *Sociological Methods*, 339–357.
- Eriksson, S., Armila, P. & Rannikko, A. (toim.) (2018). *Vammaiset nuoret ja liikunta. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 346*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Gordon, T. (2005). Kaupunkikansaisuus ja kansallisuuden paikallisuudet. Teoksessa Anu Hirsiaho, Mari Korpela & Liisa Rantalaiho (toim.) *Kohtaamisia rajoilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 55–70.
- Haanpää, L. & Salasuo, M. (2019). Alkusanat: Harrastustakuuselvytyksen Nuorisotutkimusverkoston osaamiskeskusten tehtävänä. Teoksessa Leena Haanpää (toim.) *Harrastustakuu: yhdenvertaisuuden asialla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 8–10.
- Hakanen, T., Myllyniemi, S., Salasuo, M., Saarinen, A. & Zacheus, T. (2019). *Oikeusliikkua: lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2018*. Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Hammersley, M. (1992). *What's Wrong with Ethnography? Methodological Explorations*. Routledge.
- Harinen, P. (2014). Kilometrien eristämät? Nuorten arkea syrjäkyläkontekstissa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Ihmisarvoinen nuoruus. Nuorisobarometri 2014*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 159 & Nuorisoasiain neuvottelukunta, julkaisuja 51. Helsinki: Opetusministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Nuorisoasiain neuvottelukunta, 153–169.
- Harinen, P., Liikanen, V., Rannikko, A., Torvinen, P., Hänninen, R. & Itkonen, H. (2015). *Liikuttukseen asti: Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli*. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Harjula, H. & Prättälä, K. (2019). *Kuntalaki – Taustat ja tulkinnat*. Helsinki: Talentum.
- Harrastepankki (2024). *Joensuun nuorisotoimen maksuton harrastustoimintapalvelu*. Harrastepankki – joensuu.fi
- Haverinen, V., Armila, P. & Tuuva-Hongisto, S. (tulossa). Nuoruuden jännitteet ja huolenaiheet: nuorten digitaalisen ajankäytön moraaliset järjestykset. Teoksessa Sari Tuuva-Hongisto, Kristiina Korjonen-Kuusipalo & Ville-Samuli Haverinen (toim.) *Digitaalinen nuoruus ja kasvavat erot*. Artikkelin käsikirjoitus.
- Hipp, T. & Palsanen, K. (2014). *Lasten osallistumisen etiikka. Lapset ja nuoret palveluiden kehittäjinä*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Hoikkala, T. (1993). *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? – aikuistumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Huttunen, M. O. (2001). Liikunta addiktiona. *Läketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 117(6), 613–614. <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo92153.pdf>.
- Itkonen, H. (2003). Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. Teoksessa Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen (toim.) *Nuoruuden vuosisata: suomalaisen nuorison historia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 32, 326–343.
- Itkonen, H. (2021). *Liikkumisen sosiologia*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, E. (2008). Ohjattu, eletty elämä. *Janus* vol. 16(3), 245–249.

- Kantomaa, M., Tammelin, T., Ebeling, H. & Taanila, A. (2010). Liikunnan yhteys nuorten tunne-elämän ja käyttäytymisen häiriöihin, koettuun terveyteen ja koulumenestykseen. *Liikunta & Tiede*, 47 (6) 30–37. https://www.lts.fi/media/lts_vertaisarvioidut_tutkimusartikkelit/2010/lt610_tutkimusartikkelit_kantomaa_lowres.pdf.
- Keränen, T. 2018. Urheiluseurat vetävät nyt lapsia – laaja tutkimus kertoo suomalaisen vapaa-ajan vietosta ja kansalaisvaikuttamisesta. *Yle Uutiset* 30.8.2018. <https://yle.fi/a/3-10378660>. [viitattu 15.12.2023]
- Kiilakoski, T. (2007). Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Lasten ja nuorten kunta*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 8–20.
- Kivijärvi, A., Armila, P., Käyhkö, M., Pöysä, V. & Wrede-Jänntti, M. (2021). Arkea ja ajankäyttöä. Turboahdetuista illoista oleilevaan palautumiseen. Teoksessa Kaisa Vehkalahti, Sinikka Aapola-Kari & Päivi Armila (toim.) *Sata nuorta, sata polkua aikuisuuteen. Laadullinen seurantatutkimus Nuoret ajassa*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 235. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 81–108.
- Knuuttila, S. (2012). Vapauden pakko ja muita elämisen ehtoja takamailla. Teoksessa Seppo Knuuttila, Helmi Järviluoma, Anne Logrén & Risto Turunen (toim.) *Syrjäseudun idea. Kulttuurianalyseja Ilomantsista*. Helsinki: SKS, 29–36.
- Kokkonen, J. (2015). *Suomalainen liikuntakulttuuri: Juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Helsinki: Suomen Urheilumuseo.
- Korpinen, S. & Similä, J. (toim.) (2012). *Sinulla on oikeus – vaadi sen toteuttamista! – eli mihin valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015 velvoittaa*. Helsinki: Valtion nuorisosiain neuvottelukunta. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/05/SinullaOnOikeus21.3_web1.pdf.
- Koski, L. 2011. *Teksteistä teemoiksi – dialoginen tematisointi*. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidon opisto, JTO, 126–149.
- Koski, P. (2004). *Liikuntasuhde – liikunnan kohtaaminen kulttuurisesti rakentuvana sosiaalisena maailmana*. Teoksessa Kalervo Ilmanen (toim.) *Pelit ja kentät – kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaali-tieteiden laitos, 189–208.
- Koski, P. & Hirvensalo, M. (2019). *Liikunnan merkitykset ja esteet*. Teoksessa Sami Kokko & Riikka Hämylä (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2018*. Valtion Liikuntaneuvoston julkaisuja 2019:1. Helsinki: Valtion Liikuntaneuvosto, 65–74.
- Koski, P. & Hirvensalo, M. (2021). *Liikunnan merkitykset ja esteet lukiolaisilla*. Teoksessa Sami Kokko, Riikka Hämylä & Leena Martin (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2020*. Valtion Liikuntaneuvoston julkaisuja 2021:1. Helsinki: Valtion Liikuntaneuvosto, 50–55.
- Koski, P. & Hirvensalo, M. (2023). *Lasten ja nuorten liikunnan merkitykset ja esteet*. Teoksessa Sami Kokko & Riikka Hämylä (toim.) *Lasten ja nuorten liikuntakäyttäytyminen Suomessa: LIITU-tutkimuksen tuloksia 2022*. Valtion Liikuntaneuvoston julkaisuja 2023:1. Helsinki: Valtion Liikuntaneuvosto, 48–57.

- Kuntalaki (410/2015). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>. Viitattu 9.1.2024.
- Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka: Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Kusenbach, M. (2003). *Street Phenomenology: The Go-along as Ethnographic Research Tool*. *Ethnography* 4(3), 455–485.
- Käyhkö, M. (2017) ”Vähän niinku metän keskellä ja silleen.” *Syrjäseutu, yläkouluikäiset tytöt ja tutuksi eletty paikka*. *Sukupuolentutkimus* 30(3), 7–23.
- Käyhkö, M. & Armila, P. (tulossa). *Syrjäinen kotiseutu sieltä lähteneiden nuorten naisten elämänvalintojen peilinä*. Teoksessa Kaisa Vehkalahti, Helena Ristakari & Ville Pöysä (toim.) *Minun maaseutuni*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.) (2010). *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Lampela, M., Moilanen, E., Armila, P. & Halonen, T. (2016). *Oppilaanohjaajadilemmona: Toiveiden ja todellisuuden railossa*. Teoksessa Päivi Armila, Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 99–110.
- Liikuntalaki (390/2015). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150390>. Viitattu 9.1.2024.
- Marcus, G. E. (2014). *Etnografian uudet haasteet Writing culture -liikkeen jälkeen*. Teoksessa Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos, 32–58.
- Mead, G.H. (1934). *Mind, Self, and Society from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Murdoch, J., Lowe, P., Ward, N. & Marsden, T. (2003). *The Differentiated Countryside*. London: Routledge.
- Mykkänen, A. (2016). *Kunnan tärkeimmät tehtävät: elinvoima, yhteisöllisyys ja demokratia-alusta*. Helsinki: KAKS – Kunnallisan alan kehittämissäätö.
- Nickerson, R. S. (1998). *Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises*. *Review of General Psychology* 2(2), 175–220.
- Nieminen, J. (2007). *Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos*. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 21–43.
- Nuorisolaki (1285/2016). <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>. Viitattu 10.1.2024.
- Nussbaum, M. & Sen, A. (toim.) (1993). *The Quality of Life*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/0198287976.001.0001>.
- Opetushallitus. (2023). *Tiedote 13.12.2023. Move!-mittaukset 2023: Lasten ja nuorten fyysisen toimintakyvyn lasku on tasaantunut. Valtion liikuntaneuvoston, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen tiedote*. <https://www>

- oph.fi/fi/uutiset/2023/lasten-ja-nuorten-fyysisen-toimintakyvyn-lasku-tasaan-
tunut.
- OKM. (2019). Harrastamisen strategia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:7. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161382/okm_7_2019_Harrastamisen%20strategia.pdf.
- Piispa, M. (2013). ”Vapaasti olen saanut valita eikä mihkään ole pakotettu” – katsaus suomalaisen huippu-urheilijan elämänkulkuun. Teoksessa Mikko Piispa & Helena Huhta (toim.) Epätavallisia elämänkulkuja. Huippu-urheilijat ja -taiteilijat 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 134. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 13–55.
- Rannikko, A. (2018). Kamppailuja kunnioituksesta. Vaihtoehtoliikunnan alakulttuurien moraaliset järjestykset. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisotutkimusverkosto.
- Rannikko, A. & Armila, P. (2020). Avoimuuden paradoksi. Vammaiset nuoret nuorisokulttuurisen liikunnan kentillä. Teoksessa Jouko Kokkonen & Kati Kauravaara (toim.) Eriarvoisuuden kasvot liikunnassa. Jyväskylä: LIKES-tutkimusseura, 30–49.
- Rautopuro, J., Itkonen, H. & Harinen, P. (2007). Skateboarding: A Sporty Form of Joyful Sociality. Teoksessa Hannu Itkonen, Anna-Katriina Salmikangas & Eileen McEvoy (toim.) The Changing Role of Public, Civic and Private Sectors in Sport Culture. University of Jyväskylä: Department of Sport Sciences.
- Renzetti, C.M. & Lee, R.M. (1993). Researching Sensitive Topics. Newbury Park: Sage.
- Ronkainen, S. (1999). Ajan ja paikan merkitsemät: Subjektiviteetti, tieto ja todellisuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Rutanen, N., Vehkalahti, K. & Alanko, A. (toim.) (2021). Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. II, Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.
- Räkköläinen, M., Laimi, T., Åkerlund, C., Iivonen, E., Kiilakoski, T., Rannanpää, S. & Salminen, J. (2022). Maaseutu- ja saaristoalueilla asuvien lasten sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kouluverkon muutoksissa ja muutosten vaikutukset alueiden elinvoimaan. Helsinki: Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- Salasuo, M. (toim.) (2021). Harrastamisen äärellä: Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Sivenius, A. & Friman, I. (2016). Kuvataideprojekti tutkimuksellisenä oppimisympäristönä. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 18(4), 52–60.
- Sivenius, A. & Friman, I. (2017). Taidelähtöinen projekti tutkimuksellisenä lähestymistapana – nuorten elämä kuvin ja sanoin. Nuorisotutkimus 35(1–2), 26–38.
- Sivenius, A. & Friman, I. (2020). Can I? Dare I? *International Journal of Education & the Arts*, 21(8). <http://doi.org/10.26209/ijea21n8>.
- Sivenius, A. & Armila, P. (2021). Vuosi lähempänä hautaa? Törmäyksiä demokraattisessa koulutusyhteiskunnassa. *Kasvatus & Aika*, 15(3–4), 227–244. <https://doi.org/10.33350/ka.107863>.
- Smith Carter, J., McNair, G., Bushnell, A., Saldana, L. & Grant, K. E. (2023). Sports Participation, Frequency, and Competence Differentially Impact Youth Depressive, Anxious,

- and Somatic Symptoms: Gender, Neighborhood, and Sports Type Effects. *Mental Health and Physical Activity* (25), 1–10. DOI: 10.1016/j.mhpa.2023.100562.
- Suutari, T., Rinne-Koski, K. & Riukulehto, S. (2021). Juuret Juniorille – Maaseudun lasten ja nuorten kotiseututietoisuuden rakentuminen. Raportteja 214. Helsinki: Helsingin yliopisto Ruralia-instituutti.
- Takalo, S. (2016). Mikä nuorta liikuttaa? Tutkimus liikuntatottumusten rakentumisesta lapsesta nuoreksi aikuiseksi. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 315. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.
- Tantarimäki, S. & Törhönen, A. (2017). Kouluverkko muuttuu, entä kouluverkko-suunnittelu? Helsinki: KAKS – Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Tarvainen, K., Manner, J., Myllyniemi, S. & Salasuo, M. (2023). Tilasto-osio. Teoksessa Sinikka Aapola-Kari (toim.) *Vaihteleva vapaa-aika. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2022*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion nuorisoneuvosto & Valtion liikuntaneuvosto & Nuorisotutkimusseura, 9–121.
- Tedre, S. & Pöllänen, P. (2016). Metodologinen urbanismi ja maaseutututkimus. Teoksessa Päivi Armila, Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.) *Reunamerkitöjä Hylyksyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 125–134.
- Tedre, S. & Pöysä, V. (2015). Opetus lähtee, koulu jää. *Maalaiskoulut paikallisyhteisöisään*. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(5), 490–498.
- Tuloskortti 2022. Lasten ja nuorten liikunta Suomessa 2022. *Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja* 401. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/785033/Tuloskortti_2022.pdf.
- Tuuva-Hongisto, S. (2018). Kotona, maalla, syrjässä. *Syrjäkylänuorten haaveita kotiseudulle jäämisestä*. *Nuorisotutkimus*, 36(3), 23–37.
- Tuuva-Hongisto, S., Pöysä, V. & Armila, P. (2016). *Syrjäkylänuoret – unohdetut kuntalaiset?* Helsinki: KAKS – Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Törrönen, M. (2000). Elämistila – elävä paikka. *Janus* (8)3, 266–280.
- Törrönen, M. & Vornanen, R. (2002). Emotionaalinen huono-osaisuus peruskoululaisten korostamana syrjäytymisenä. *Nuorisotutkimus* 4/2002, 33–42.
- Uotila, L. (2020). *Liikunta elämänkulussa – Tarinoita ja merkityksiä liikunta-aktiivisuuden heräämisen taustalla*. Pro gradu -tutkielma. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Van Houten, J. M. A., Kraaykamp, G. & Pelzer, B. J. (2019). The Transition to Adulthood: A Game Changer!? A Longitudinal Analysis of the Impact of Five Major Life Events on Sport Participation. *European Journal for Sport and Society*, 16(1), 44–63.
- Zacheus, T. (2008). *Suomalaiset ja vapaa-aika: Raportti ISSP 2007 Suomen aineistosta*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
- Zonio, H. (2017). ”Is that a Mom and Dad Church?” Children’s Constructions of Meaning through Focus Group Interviews. Teoksessa Ingrid E. Castro, Melissa Swauger & Brent Harger (toim.) *Researching Children and Youth: Methodological Issues, Strategies, and Innovations*. Bingley, UK: Emerald Publishing Limited, 251–273.

Liitteet

harrastepankki ja nuortenjoensuu

Nuorten Joensuu **Nuorten Joensuu**

VIIKOLLA 6, 5.2.-11.2.
Ilmaista toimintaa 16-29-vuotiaille

HARRASTEPANKKI

Ma 5.2. klo 9-10 Joogaa Urheilutalolla
Ma 5.2. klo 14-15 Koripalloa Motonet Areenalla
Ma 5.2. klo 16-18 E-urheilua Sirkkalassa
Ma 5.2. klo 17-19 Salibandyä Sirkkalassa
Ma 5.2. klo 17-19 Sulkapalloa Sirkkalassa
Ma 5.2. klo 19-20 Boulderointia, kuntosalia ja parkouria Sirkkalassa

Ti 6.2. klo 15-17 Seinäkiipeilyä Joensuu Areenalla
Ke 7.2. klo 13-14 Salibandyä Areenalla
Ke 7.2. klo 18-20 Boulderointia, kuntosalia ja parkouria Sirkkalassa
Ke 7.2. klo 18-20 E-urheilua Sirkkalassa
To 8.2. klo 13-15 Harrastepankin Lautapelit Isomy Wintti
To 8.2. klo 14:30-16 Jääkiekkoa ja luistelua Louhelan kentällä Mehtimäellä (kelivaraus)
To 8.2. klo 17-18 Salibandyä Sirkkalassa
To 8.2. klo 17-19 Sulkapalloa Sirkkalassa
To 8.2. klo 18-19 Koripalloa Sirkkalassa
To 8.2. klo 19-20 Boulderointia, kuntosalia ja parkouria Sirkkalassa
Pe 9.2. klo 13-14:30 Kuntosalitreeniä Vesikossa
Pe 9.2. klo 14:30-16:30 Uintia Vesikossa
Pe 9.2. klo 18-21 Boulderointia, kuntosalia ja parkouria Sirkkalassa
Pe 9.2. klo 18-21 E-urheilua Sirkkalassa
La 10.2. klo 16:40-17:40 Uppopalloa Vesikossa

Viikolla myös maksuttomia luisteluvuoroja Mehtimäen harjoitushalleissa, sekä maksuttomia omatoimivuoroja Sirkkalassa, lisätietoja Harrastepankin kalenterista
Yhteystiedot: Heikki Lehmus, 0503626832, heikki.lehmus@joensuu.fi

ALA KESKUS **SIRKKALA LIIKKUNISKESKUS**

@harrastepankki

liikkuva_nuoriso_ohjaaja ja 9 muuta tykkäävät

Kuva 23. Esimerkki Harrastepankkitoiminnasta Joensuussa. (Kuva: Päivi Armila)

LIITE 1: Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Hakijan tiedot

Nimi: Päivi Armila	
Osoite: Itä-Suomen yliopisto, P.O. Box 111, 80101 Joensuu	Puhelin: +358 50 3628068
Sähköpostiosoite: paivi.armila@uef.fi	☒ Päätöksen voi antaa tiedoksi sähköisesti (päätoksestä ei lähetetä paperikopiota hakijalle)
Tutkimuslaitos: Itä-Suomen yliopisto Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta Laitos: Yhteiskuntatieteiden laitos	

Tutkimus
Tutkimuksen nimi: STOP! "Tässä seison enkä muuta voi?"
Rahoittaja: Kunnallissalan Kehittämissäätiö
Lyhyt kuvaus tutkimuksesta ja sen tavoitteista: STOP! -hanke tuottaa tutkimustietoa siitä, miten nuorten pääsyä heidän mielekkääksi kokemiensa liikuntamuotojen pariin voidaan edistää ja miten urheilupolulle haluavia syrjäseuduilla asuvia voidaan tukea heidän pyrkimyksissään. Tutkijoiden osallistuva ja osallistava lähestymistapa mahdollistaa nuorten ottamisen mukaan heitä koskevaan keskusteluun. Hankkeen sosiaalipedagogisena pyrkimyksenä on nuorten paikallista osallisuutta vahvistava toiminta. Liikunnallisen elämäntavan edistämisen ohessa nuorille avautuu tilaa aktiiviseen kuntalaisuuteen ja yleisempään toimijuuden kokemukseen. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja siihen osallistumisen voi keskeyttää koska tahansa.
Tutkimustapa/-menetelmä ☒ haastattelu ☐ kysely ☒ havainnointi ☐ asiakirja-/tilastoanalyysi ☒ visuaaliset menetelmät (valokuvaus, video) ☐ muu mikä
Tutkimuksen kohdejoukko: Hama-alueilla asuvat nuoret, heidän parissaan työskentelevät vapaa-ajan ohjaajat sekä nuorten vanhemmat.
Muut luvat ja sitoumukset: GDPR valokuvaus- ja videointilupa kysytään kirjallisesti tutkimukseen osallistujilta ja tarvittaessa heidän vanhemmiltaan tai huoltajiltaan.
Aineiston suunniteltu keruu-aika: 1.5.-31.10.2023 Tutkimuksen valmistumisaika: Tammikuu 2024

Tutkimusjohtaja: Yliopistonlehtori, dosentti Päivi Armila Työryhmän muut jäsenet: Tutkijat Ari Sivenius ja Terhi Halonen	
Päiväys: 24 /4 2023	Allekirjoitus:

LIITE 2: Tiedote koteihin

STOP! -hanke

Tiedote oppilaiden vanhemmille ja huoltajille

STOP! -hanke tuottaa tutkimustietoa siitä, miten nuorten pääsyä heidän mielekkääksi kokemiensa liikuntamuotojen pariin voidaan edistää ja miten urheilupolulle haluavia syrjäseuduilla asuvia voidaan tukea heidän pyrkimyksissään.

Tutkijoiden osallistuva ja osallistava lähestymistapa mahdollistaa nuorten ottamisen mukaan heitä koskevaan keskusteluun.

Stop! -hanke järjestää eri paikkakunnilla tutkimukseen osallistuville nuorille työpajoja, joissa ideoidaan, suunnitellaan ja keskustellaan kunnan liikuntatarjonnasta ja siitä miten kunta mahdollistaa erilaiset liikunnalliset harrastusmahdollisuudet.

Hankkeen sosiaalipedagogisena pyrkimyksenä on nuorten paikallista osallisuutta vahvistava toiminta. Liikunnallisen elämäntavan edistämisen ohessa nuorille avautuu tilaa aktiiviseen kuntalaisuuteen ja yleisempään toimijuuden kokemukseen.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista, ja siihen osallistumisen voi keskeyttää koska tahansa. Tutkimuksessa ei kerätä perhesuhteisiin tai yksityiselämään liittyviä asioita.

Työpajoilla otetaan valokuvia ja mahdollisesti videopätkiä, joita käytetään tutkimusjulkaisuisissa ja -raportoinneissa. Kuvauslupa pyydetään jokaiselta työpajoille osallistuneelta nuorelta. Kuvauslupa lähetetään vanhemmille ja huoltajille allekirjoitettavaksi. Työpajoille voi osallistua ilman, että suostuu kuvattavaksi.

Tutkimuksen aineistoa ja ideoita kootaan nyt touko-lokakuun aikana 2023.

Tutkimuksen rahoittaa Kunnallissalan kehittämissäätiö ja sen toteutuksesta vastaa Itä-Suomen yliopisto yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, yhteiskuntatieteiden laitos.

Lisätietoja tutkimuksesta voi kysellä, tutkimusjohtaja Päivi Armilalta
paivi.armila@uef.fi puh. 0503628068

LIITE 3: Tiedote nuorille

OSALLISTU TUTKIMUKSEEN!

Työpajoja

Suunnitellaan yhdessä paikkakunnalle sopivia ja mahdollisia liikuntaharrastuspaikkoja ja niihin pääsyä.

Yhdessäoloa

Keskusteluja

YHTEYSTIETOJA

Tutkimusjohtaja Päivi Armila

paivi.armila@uef.fi puh. 050 3628068

LIITE 4: Kuvauslupa

Hyväksyn/hyväksymme lapseni

(lapsen nimi)

huoltajana/huoltajina, että Itä-Suomen yliopiston STOP! -hanke ja Kunnallisalan kehittämissäätiön hanketoiminnan yhteydessä voidaan valokuvata lastani.

Luovutan/luovutamme Itä-Suomen yliopistolle, STOP! -hankkeelle ja Kunnallisalan kehittämissäätiölle oikeudet käyttää valokuvia korvauksetta enkä/emmekä tule pyytämään korvauksia kuvien käytöstä nyt tai myöhemmin.

Yliopisto, STOP! -hanke ja Kunnallisalan kehittämissäätiö saavat ajallisesti ja maantieteellisesti rajoittamattomat mediasta riippumattomat julkaisu-, esitys-, välitys-, levitys-, ja kopiointioikeudet kuviin. Kuvia voidaan käyttää mm. yliopiston, STOP!-hankkeen ja Kunnallisalan kehittämissäätiön julkaisuissa, internet-sivuilla ja sosiaalisessa mediassa.

Kuvia käytetään yliopiston, STOP! -hankkeen ja Kunnallisalan kehittämissäätiön arvojen ja periaatteiden mukaisesti.

Pyrimme kuvaamaan siten, ettei lasten kasvoja tunnisteta. Keskiössä on yhdessä toimiminen.

Paikka ja aika

huoltajan allekirjoitus

nimenselvennös

YHTEYSTIETOJA

Tutkimusjohtaja Päivi Armila

paivi.armila@uef.fi puh. 050 3628068

LIITE 5: Tietosuojaseloste

TIETEELLISEN TUTKIMUKSEN TIETOSUOJASELOSTE

1 / 4

Laatimisvm: 10.2.2023

Tietosuojaseloste sisältää tiedot, jotka tulee kertoa tutkittaville käsiteltäessä henkilötietoja tieteellisessä tutkimuksessa sekä käsittelytoimista tehtävän selosteen tiedot. Informointiveloitteesta säädetään EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen (EU 2016/679) artikloissa 12–14 ja käsittelytoimista tehtävästä selosteesta artiklassa 30. Henkilötietoja ovat sellaiset tiedot, joiden perusteella henkilö voidaan tunnistaa suoraan tai välillisesti esimerkiksi yhdistämällä yksittäinen tieto johonkin toiseen tietoon, joka mahdollistaa tunnistamisen.

Tietosuojaselosteen avulla voidaan huolehtia rekisterinpitäjän osoitusvelvollisuudesta. Osoitusvelvollisuus on keskeinen periaate tietosuoja-asetuksessa ja tarkoittaa, että rekisterinpitäjän on pystyttävä osoittamaan noudattavansa tietosuojalainsäädäntöä. Tietosuojaseloste voi toimia myös pohjana tutkittaville annettavan informaation laatimiseen.

1. Tutkimuksen nimi

STOP! Tässä seison enkä muuta voi?

2. Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Tutkimusryhmän jäsenet: Päivi Armila (paivi.armila@uef.fi), Ari Sivenius (ari.sivenius@uef.fi), Itä-Suomen yliopisto.

3. Tutkimuksen osapuolet ja vastuunjako

Tutkijat: Päivi Armila (vastuullinen johtaja), Ari Sivenius (vastaava tutkija)

4. Tutkimuksen vastuullinen johtaja tai siitä vastaava ryhmä

Päivi Armila, Ari Sivenius

5. Tutkimuksen suorittajat

Päivi Armila, Ari Sivenius

6. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Helena Eronen, Yliopistokatu 2, 80100 Joensuu, 050 576 0282, helena.eronen@uef.fi

7. Yhteyshenkilö henkilötietojen käsittelyyn liittyvissä asioissa

Päivi Armila, Itä-Suomen yliopisto.

8. Tutkimuksen luonne ja kestoaika

Kertatutkimus

Seurantatutkimus

Tutkimuksen kesto aika [?] (kuinka kauan henkilötietoja käsitellään):
2023-2024

Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen: [?]

- Henkilötietoja sisältävä tutkimusaineisto hävitetään
- Henkilötietoja sisältävä tutkimusaineisto arkistoidaan
 - ilman tunnistetietoja
 - tunnistetiedoin

Mihin aineisto arkistoidaan ja miten pitkäksi aikaa: Aineistoa ja henkilötietoja säilytetään yliopiston sähköisessä tallennustilassa salasananalla suojattuna tutkimuksen keston ajan.

9. Mikä on henkilötietojen käsittelytarkoitus?

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus on tieteellinen tutkimus.

Tutkimuksessa kerätään tietoa nuorten mahdollisuuksista osallistua heille mielekkäisiin liikuntaharrastuksiin.

10. Millä perusteella henkilötietoja käsitellään?

Henkilötietojen käsittely edellyttää aina laista löytyvää käsittelyperustetta. Tässä tutkimuksessa käsittelyperuste [?] on:

- yleistä etua koskeva tehtävä/rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttö, tarkemmin:
 - tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi
 - tutkimusaineistojen ja kulttuuriperintöaineistojen arkistointi
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttaminen mikä oikeutettu etu on kyseessä:
- rekisteröidyn suostumus [?]
- rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattaminen säädökset:

Tutkimuksessa käsitellään erityisiä henkilötietoryhmiä koskevia henkilötietoja tai rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyviä henkilötietoja [?]. Niiden käsittelylle tarvittava erityisperuste on:

- yleisen edun mukainen arkistointitarkoitus, tieteellinen tai historiallinen tutkimus, tilastointi
- rekisteröidyn nimenomainen suostumus
- tärkeä yleinen etu koskeva syy lainsäädännön nojalla
- kansanterveyteen liittyvä yleinen etu

11. Mitä henkilötietoja tutkimusaineisto sisältää?

Ikä, kotipaikkakunta

12. Mistä lähteistä henkilötietoja kerätään?

Henkilötietoja kerätään tutkimukseen seuraavista lähteistä:

- Suoraan tutkimukseen osallistuvilta
 - Haastattelu
 - Videointi
 - Sähköinen kyselylomake (eLomake tai vastaava)

- Postissa lähetettävä kyselylomake
- Muu tapa, mikä: Valokuva
- Muualta kuin tutkimukseen osallistuvilta, mistä ja mitä tietoja:
- Tutkittavalla ei ole velvollisuutta toimittaa tarvittavia henkilötietoja, osallistuminen on vapaaehtoista

13. Tietojen siirto/luovuttaminen tutkimusryhmän ulkopuolelle

Aineistoa luovutetaan vain tutkimuskäyttöön. Yhteystietoja tai henkilötietoja ei luovuteta kolmansille osapuolille.

14. Tietojen siirto/luovuttaminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Tietoja ei siirretä EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle.

15. Automatisoitu päätöksenteko

Automatisoidulla päätöksellä tarkoitetaan henkilön tiettyjen ominaisuuksien arviointiin tarkoitettua päätöstä, joka tehdään ainoastaan automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ja josta aiheutuu rekisteröidylle oikeudellisia vaikutuksia tai joka muuten vaikuttaa häneen merkittäväällä tavalla. Esimerkkejä automatisoidusta päätöksenteosta ovat mm. luottokelpoisuuspäätökset ja profilointi. Rekisteröidyllä on oikeus olla joutumatta automatisoidun päätöksenteon kohteeksi.

Tieteellisessä tutkimuksessa henkilötietojen käsittelyä ei käytetä osallistujia koskevaan päätöksentekoon.

16. Henkilötietojen suojauksen periaatteet

Tutkimuksen osalta on tehty eettinen ennakoarviointi:

- Kyllä
Puoltavan lausunnon antanut tutkimuseettinen toimikunta:
- Ei

Tietojärjestelmissä käsiteltävät tiedot on suojattu seuraavasti:

- käyttäjätunnuksella salasanalla käytön rekisteröinnillä kulunvalvonnalla (fyysinen tila)
- muulla tavoin, miten:

Pseudonymisointi ja anonymisointi:

Tutkimusaineistot anonymisoidaan tai pseudonymisoidaan aina, kun se on mahdollista. Tutkimustulokset julkaistaan siinä muodossa, ettei yksittäinen henkilö ole yleisesti tunnistettavissa.

Tässä tutkimuksessa:

- Aineisto anonymisoidaan aineiston perustamisvaiheessa (kaikki tunnistetiedot poistetaan täydellisesti, jotta paluuta tunnisteteelliseen tietoon ei ole eikä aineistoon voida yhdistää uusia tietoja)
- Suorat tunnistetiedot poistetaan aineiston perustamisvaiheessa (pseudonymisoitu aineisto, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata koodin tai vastaavan tiedon avulla ja aineistoon voidaan yhdistää uusia tietoja)
- Aineisto analysoidaan suurin tunnistetiedoin, koska (peruste suorien tunnistetietojen säilyttämiselle):

Suojatoimet arkaluonteisten tietojen osalta:

- Tutkimussuunnitelma
- Tutkimuksen vastuuhenkilö, kuka:

- Henkilötietoja käsitellään ja luovutetaan vain tutkimustarkoituksiin ja toimitaan siten, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille
- Tutkimuksen osalta on tehty tietosuojan vaikutustenarviointi

17. Tutkimukseen osallistuvan oikeudet ja niiden mahdollinen rajoittaminen

Rekisteröidyllä on tietosuoja-asetuksen mukaan oikeus:

- saada tietoa henkilötietojen käsittelystä, ellei laissa ole erikseen säädettyä poikkeusta
- tarkastaa itseään koskevat tiedot
- oikaista tietojaan
- poistaa tietonsa (ei sovelleta, jos käsittelyperuste on lakisääteinen tai yleisen edun mukainen tehtävä)
- rajoittaa tietojensa käsittelyä
- vastustaa tietojensa käsittelyä, jos käsittelyperuste on yleinen tai oikeutettu etu)
- pyytää itse toimittamiensa henkilötietojen siirtämistä rekisterinpitäjältä toiselle, jos käsittelyperuste on suostumus
- peruuttaa antamansa suostumus
- henkilötietojen oikaisua/poistoa/käsittelyn rajoitusta koskeva rekisterinpitäjän ilmoitusvelvollisuus
- olla joutumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi (rekisteröity voi sallia automaattisen päätöksenteon suostumuksellaan)
- tehdä valitus Tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli katsoo, että häntä koskevien henkilötietojen käsittelystä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä

Rekisteröity voi käyttää oikeuksiaan ottamalla yhteyttä tutkimuksen yhteyshenkilöön tai tietosuojavastaavaan. Lisätietoja rekisteröidyn oikeuksista antavat tutkimuksen yhteyshenkilö ja/tai tutkimuksen tietosuojavastaava.

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista ilman lisätietoja eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta.

Tutkimukseen osallistuvan oikeuksista poikkeaminen on tarpeen ja perusteltua, jos tutkimuksella on yleisen edun mukaiset tarkoitukset ja tutkimukseen osallistuvan oikeudet todennäköisesti estävät tarkoitusten saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti ja tällaiset poikkeukset ovat tarpeen näiden tarkoitusten täyttämiseksi.

- Rekisteröidyn oikeuksista ei poiketa tässä tutkimuksessa

Seuraavista rekisteröidyn EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen mukaisista oikeuksista tullaan todennäköisesti poikkeamaan tässä tutkimuksessa:

- Rekisteröidyn oikeus tarkastaa itseään koskevat tiedot
- Rekisteröidyn oikeus tietojensa oikaisemiseen
- Rekisteröidyn oikeus käsittelyn rajoittamiseen
- Rekisteröidyn oikeus vastustaa henkilötietojensa käsittelyä

Seuraavat suojatoimet on toteutettu tässä tutkimuksessa, jotta tutkimukseen osallistuvan oikeuksista voidaan poiketa:

- Henkilötietojen käsittely perustuu tutkimussuunnitelmaan.
- Tutkimuksella on vastuuhenkilö tai siitä vastaava ryhmä.
- Henkilötietoja käytetään ja luovutetaan vain historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka muuta yhteensopivaa tarkoitusta varten sekä muutoinkin toimitaan niin, että tiettyä henkilöä koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille.
- Tutkimuksessa käsitellään ns. arkaluonteisia tietoja ja siitä on tehty vaikutustenarviointi, joka on toimitettu tietosuojavaltuutetun toimistoon ennen käsittelyn aloittamista.

Kuva 24. Kesäliikuntapaikka Kuntaliitoskolkassa. (Kuva: Päivi Armila)

Kunnallisan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisujen sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 Pirjo Mäkinen
KUNTARAKENNESELVITYS (1992)
- 2 HYVINVOINTIYHTEISKUNNAN TULEVAISUUS
Kolme näkökulmaa (1992)
- 3 Maria Lindbom
KUNNAT JA EUROOPPALAINEN ALUEKEHITYS (1994)
- 4 Jukka Jääskeläinen
KUNTA, KÄYTTÄJÄ, MARKKINAVOIMA
Kunnallisen monopolin ohjaus ja johtaminen (1994)
- 5 Torsti Kivistö
KEHITYKSEN MEGATRENDIT JA KUNTIEN TULEVAISUUS
Kohti ihmisläheistä kansalaisyhteiskuntaa (1995)
- 6 Kari Ilmonen–Jouni Kaipainen–Timo Tohmo
KUNTA JA MUSIIKKIJUHLAT (1995)
- 7 Juhani Laurinkari–Pauli Niemelä–Olli Pusa–Sakari Kainulainen
KUNTA VALINTATILANTEESSA
Kuka tuottaa ja rahoittaa palvelut? (1995)
- 8 Pirjo Mäkinen
KUNNALLISEN ITSEHALLINNON JÄLJILLÄ (1995)
- 9 Arvo Myllymäki–Asko Uoti
LEIKKAUKSET KUNTIEN UHKANA
Vaikeutuuko peruspalvelujen järjestäminen? (1995)
- 10 Heikki Helin–Markku Hyypiä–Markku Lankinen
ERILAISET KUNNAT
Kustannuserojen taustat (1996)
- 11 Juhani Laurinkari–Tuula Laukkanen–Antti Miettinen–Olli Pusa
VAIHTOEHDOKSI OSUUSKUNTA
– yhteisö kunnan palvelutuotannossa (1997)
- 12 Jari Hyvärinen–Paavo Okko
EMU – ALUEELLISET VAIKUTUKSET JA KUNTATALOUS (1997)
- 13 Arvo Myllymäki–Juha Salomaa–Virpi Poikkeus
MUUTTUMATON – MUUTTUVA KANSANELÄKELAITOS (1997)

- 14 Petri Böckerman
ALUEET TYÖTTÖMYYDEN KURIMUKSESSA (1998)
- 15 Heikki Helin–Seppo Laakso–Markku Lankinen–Ilkka Susiluoto
MUUTTOLIIKE JA KUNNAT (1998)
- 16 Kari Neilimo
STRATEGIAPROSESSIN KEHITTÄMINEN MAAKUNTATASOLLA
– case Pirkanmaa (1998)
- 17 Hannu Pirkola
RAKENNERAHASTOT
– ohjelmien valmistelu, täytäntöönpano ja valvonta (1998)
- 18 Marja-Liisa Nyholm–Heikki Suominen
PALVELUVERKOSSA YÖTÄPÄIVÄÄ (1999)
- 19 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
YKSITYISTÄMINEN VESIHUOLLOSSA? (1999)
- 20 Salme Näsi–Juha Keurulainen
KUNNAN KIRJANPITOUUDISTUS (1999)
- 21 Heikki Heikkilä–Risto Kunelius
JULKISUUSKOE
Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille (2000)
- 22 Marjaana Kopperi
VASTUU HYVINVOINNISTA (2000)
- 23 Lauri Hautamäki
MAASEUDUN MENESTYJÄT
Yritykset kehityksen vetureina (2000)
- 24 Paavo Okko–Asko Miettälä–Elias Oikarinen
MUUTTOLIIKE PAKOTTAA RAKENNEMUUTOKSEEN (2000)
- 25 Olavi Borg
TIEDON VAJE KUNNISSA (2000)
- 26 Max Arhippainen–Perttu Pyykkönen
KIINTEISTÖVERO KUNNALLISTALOUESSA (2000)
- 27 Petri Böckerman
TYÖPAIKKOJEN SYNTYMINEN
JA HÄVIÄMINEN MAAKUNNISSA (2001)
- 28 Aimo Rynnänen
KUNTAYHTEISÖN JOHTAMINEN (2001)

- 29 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
LUOTTAMUSHENKILÖ JA VALTA
Edustuksellisen kunnallisdemokratian mahdollisuudet (2001)
- 30 Terho Pursiainen
KUNTAETIIKKA
Kunnallisen arvokeskustelun kritiikkiä (2001)
- 31 Timo Tohmo–Jari Ritsilä–Tuomo Nenonen–Mika Haapanen
JARRUA MUUTTOLIIKKEELLE (2001)
- 32 Arvo Myllymäki–Eija Tetri
RAHA-AUTOMAATTIYHDISTYS KANSALAISSPÄLVELUJEN
RAHOITTAJANA (2001)
- 33 Anu Pekki–Tuula Tamminen
LAPSEN EHDOKKAILLA (2002)
- 34 Lauri Hautamäki
TEOLLISTUVA MAASEUTU
– menestyvät yritykset maaseudun voimavarana (2002)
- 35 Pertti Kettunen
KUNTIEN ELOONJÄÄMISEN TAITO (2002)
- 36 MAAKUNTIEN MERKITYS JA TEHTÄVÄT (2003)
- 37 Marko Taipale–Max Arhippainen
ANSIOTULOVÄHENNYS, JAETTAVAT YRITYSTULOT
JA KUNTIEN VEROPOHJA (2003)
- 38 Jukka Lassila–Tarmo Valkonen
HOIVARAHASTO (2003)
- 39 Pekka Kettunen
OSALLISTUA VAI VAIKUTTAA? (2004)
- 40 Arto Ikola–Timo Rothovius–Petri Sahlström
YRITYSTOIMINNAN TUKEMINEN KUNNISSA (2004)
- 41 Päivi Kuosmanen–Pentti Meklin–Tuija Rajala–Maarit Sihvonen
KUNNAT ERIKOISSAIRAANHOIDOSTA SOPIMASSA (2004)
- 42 Pauli Niemelä
SOSIAALINEN PÄÄOMA SUOMEN KUNNISSA (2004)
- 43 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
TARKASTUSLAUTAKUNTA KUNNAN PÄÄTÖKSENTEOSSA (2004)
- 44 Aimo Ryytänen
KUNNAT VALTION VALVONNASSA (2004)

- 45 Antti Peltokorpi–Jaakko Kujala–Paul Lillrank
KESKENERÄISEN POTILAAN KUSTANNUKSET
Menetelmä kunnille terveystalouksien tuotannon suunnitteluun ja ohjaukseen (2004)
- 46 Pentti Puoskari
KUNTA JA AMMATTIKORKEAKOULU (2004)
- 47 Timo Nurmi
KUNTIEN ARVOPERHEET (2005)
- 48 Jarna Heinonen–Kaisu Paasio
SISÄINEN YRITTÄJYYS KUNTATYÖSSÄ (2005)
- 49 Soili Keskinen
TUTKIMUS ALAISTAIDOISTA KUNNISSA
(verkkojulkaisu 2005)
- 50 Heikki A. Loikkanen–Ilkka Susiluoto
PALJONKO VERORAHOILLA SAA? (2005)
- 51 Arvo Myllymäki–Päivi Kalliokoski
VALTIO, KUNTA JA EUROOPAN UNIONI
Unionijäsenyyden vaikutus valtion ja kuntien taloudelliseen päätösvaltaan (2006)
- 52 Aini Pehkonen
MAAHANMUUTTAJAN KOTIKUNTA (2006)
- 53 Toivo Pihlajaniemi
KUNTARAKENNE MURROKSESSA
(verkkojulkaisu 2006)
- 54 Satu Nivalainen
PENDELÖINKÖ VAI MUUTANKO?
Työvoiman liikkuvuus kuntien välillä (2006)
- 55 Jouni Kaipainen
KUNTIEN ROSKASOTA (2006)
- 56 Vesa Vesterinen
KUNTA JA YHTIÖITTÄMINEN (2006)
- 57 Maria Solakivi–Matti Virén
KUNTIEN HENKILÖSTÖ, TEHOKKUUS JA KUNTAKOKO (2006)
- 58 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
VESIHUOLLON HAAVOITTUVUUS
(verkkojulkaisu 2007)

- 59 Elina Viitanen–Lauri Kokkinen–Anne Konu–Outi Simonen–
Juha V. Virtanen–Juhani Lehto
JOHTAJANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA (2007)
- 60 Jouni Ponnikas–Timo Tiainen–Johanna Hätälä–Jarmo Rusanen
SUOMI JA ALUEET 2030
– toteutunut kehitys, ennakkointia ja skenaariot (2010)
- 61 Ritva Pihlaja
KOLMAS SEKTORI JA JULKINEN VALTA (2010)
- 62 Pekka Pietilä–Tapio Katko–Vuokko Kurki
VESI KUNTAYHTEISTYÖN VOITELUAINEENA (2010)
- 63 Pasi Holm–Janne Huovari
KUNNAT VEROUUDISTUKSEN MAKSAJINA? (2011)
- 64 Irene Roivainen–Jari Heinonen–Satu Ylinen
KÖYHÄ BYROKRATIAN RATTAISSA (2011)
- 65 Anu Hakonen–Kiisa Hulkko–Nyman
KUNNASTA HOUKUTTELEVA TYÖPAIKKA? (2011)
- 66 Markku Sotarauta–Toni Saarivirta–Jari Kolehmainen
MIKÄ ESTÄÄ KUNTIEN UUDISTUMISTA? (2012)
- 67 Eero Lehto
VOIKO ÄÄNESTÄMÄLLÄ VAIKUTTAA KUNTAVEROIHIN? (2012)
- 68 Kirsi Kuusinen–James
TUOKO PALVELUSETELI VALINNANVAPAUTTA? (2012)
- 69 Leena Forma–Marja Jylhä–Mari Aaltonen–Jani Raitanen–
Pekka Rissanen
VANHUUDEN VIIMEISET VUODET
– pitkäaikaishoito ja siirtymät hoitopaikkojen välillä (2012)
- 70 Niina Mäntylä–Jonna Kivelä–Seija Ollila–Laura Perttola
PELASTAKAA KOULUKIUSATTU!
– koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa tarkas-
telussa (2013)
- 71 Juhani Laurinkari – Kirsi Rönkä – Anja Saarinen – Veli-Matti Poutanen
PALVELUT TOIMIMAAN
– tapaturmissa vammautuneiden nuorten puheenvuoro (2013)
- 72 Signe Jauhiainen–Janne Huovari
KUNTARAKENNE JA ALUEIDEN ELINVOIMA
– laskelmia väestöstä, työpaikoista ja kuntataloudesta (2013)

- 73 Riitta Laakso
MISTÄ KOTI HUOSTAANOTETULLE LAPSELLE?
(verkkojulkaisu 2013)
- 74 Vuokko Niiranen–Minna Joensuu–Mika Martikainen
MILLÄ TIEDOLLA KUNTIA JOHDETAAN? (2013)
- 75 Niko Hatakka–Erkka Railo–Sini Ruohonen
KUNTAVAALIT 2012 MEDIASSA (2013)
- 76 Hannu Kytö ja Monika Kral-Leszczynska
MUUTTOLIIKKEEN VOITTAJAT JA HÄVIÄJÄT
– tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista (2013)
- 77 Sakarias Sokka, Anita Kangas, Hannu Itkonen, Pertti Matilainen &
Petteri Räisänen
HYVINVOINTIA MYÖS KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUISTA
(2014)
- 78 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SISÄLTÖÄ SOTE-UUDISTUKSEEN
Tunnuslukuja terveydenhuollon suunnitteluun (2014)
- 79 Hagen Henry, Jarmo Hänninen, Seija Paksu ja Päivi Pyökkänen
OSUUSTOIMINNASTA VALOA VANHUSPALVELUIHIN (2014)
- 80 Toni Mättö, Jukka Pellinen, Antti Rautiainen ja Kari Sippola
TALOUSOHJAUS TERVEYSASEMILLA
– näennäisohjaus luo näennäistehokkuutta (2014)
- 81 Tuija Rajala ja Jari Tammi
BUDJETOINTIA KUNTIEN MUUTOSKIERTEESSÄ (2014)
- 82 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SAADAANKO SOTE-UUDISTUKSELLA TASALAATUA? (2014)
- 83 Maria Ohisalo & Juho Saari
KUKA SEISOO LEIPÄJONOSSA?
Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa (2014)
- 84 Anna-Maria Isola, Elina Turunen, Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen
ja Heikki Hiilamo
SYRJÄYTYNYT IHMINEN JA KUNTA (2015)
- 85 Heli Sjöblom-Immala
PUOLISONA MAAHANMUUTTAJA –
Monikulttuuristen perheiden viihtyminen Suomessa ja muutto-
suunnitelmat (2015)

- 86 Arttu Saarinen, Mervi Ruokolainen, Heikki Taimio, Jukka Pirttilä ja Saija Mauno
PALVELUMOTIVAATIO JA TYÖHYVINVOINTI TERVEYDEN-
HUOLLOSSA (2015)
- 87 Olli-Pekka Viinamäki ja Maria Katajamäki
LUOTTAMUKSESTA ELINVOIMAA KUNNILLE (2015)
- 88 Seppo Penttilä, Janne Ruohonen, Asko Uoti ja Veikko Vahtera
KUNTAYHTIÖT LAINSÄÄDÄNNÖN RISTIAALLOKOSSA (2015)
- 89 Paula Saikkonen, Sanna Blomgren, Pekka Karjalainen ja Minna Kivipelto
POISTAAKO SOSIAALITYÖ HUONO-OSAISUUTTA? (2015)
- 90 Eija Kauppi, Niku Määttänen, Tomi Salminen ja Tarmo Valkonen
VANHUSTEN PITKÄAIKAISHOIDON TARVE VUOTEEN 2040
(2015)
- 91 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITEN SOTE-UUDISTUS TOTEUTETAAN? (2015)
- 92 Jaana-Piia Mäkinie, Kirsi Heikkilä-Tammi ja Marja-Liisa Manka
MITEN KUNTAESIMIES VOI PARANTAA TYÖHYVINVOINTIA?
(2015)
- 93 Matti Rimpelä ja Markku Rimpelä (toimittajat)
SÄÄSTÖJÄ LAPSIPERHEIDEN PALVELUREMONTILLA (2015)
- 94 Tomi Venho
RAHASTAA, EI RAHASTA, RAHASTAA
– suomalaisen vaalirahoituksen seurantatutkimus (2015)
- 95 Riku Thilman, Timo Rothovius ja Jussi Nikkinen
KUNNAN SIJOITUSVARALLISUUDESTA JA SEN HALLINNASTA
(2016)
- 96 Tiina Rättilä ja Jarmo Rinne
KUNTADEMOKRATIA KAKSILLA RAITEILLA (2016)
- 97 Juha Lavapuro, Tuomas Ojanen, Pauli Rautiainen ja Virve Valtonen
SIVISTYKSELLISET JA SOSIAALISET PERUSOIKEUDET
SYRJÄKUNNISSA (2016)
- 98 Aleksi Koski ja Heikki Kuutti
LÄPINÄKYVYYS KUNNAN TOIMINNASSA
– tietopyyntöihin vastaaminen (2016)
- 99 Sari Tuuva-Hongisto, Ville Pöysä ja Päivi Armila
SYRJÄKYLIEN NUORET – unohdetut kuntalaiset? (2016)

- 100 Torsti Hyyryläinen ja Sofia Tuisku
SOSIAALISESTA MEDIASTA RATKAISUJA PAIKALLISEEN
VAIKUTTAMISEEN (2016)
- 101 Antti Syväjärvi, Jaana Leinonen, Anu Pruikkonen ja Rauno Korhonen
SOSIAALINEN MEDIA KUNTAJOHTAMISESSA (2017)
- 102 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITÄ TUNNUSLUKUJA SOTE-ALUEEN JOHTAMISESSA
TARVITAAN? (2017)
- 103 Ilkka Koiranen, Aki Koivula, Arttu Saarinen ja Pekka Räsänen
PUOLUEIDEN RAKENTEET JA JÄSENISTÖN VERKOSTOT (2017)
- 104 Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy (toim.)
MITÄ ON LAADULLINEN KAUPUNKISUUNNITTELU? (2017)
- 105 Sami Tantarimäki ja Anni Törhönen
KOULUVERKKO MUUTTUU,
ENTÄ KOULUVERKKOSUUNNITTELU? (2017)
- 106 Suvi Hakoinen, Pirjo Laitinen-Parkkonen ja Marja Airaksinen
LÄÄKEKAAOKSEN HALLINTA SOTE-MUUTOKSESSA
– nykytila, haasteet ja ratkaisuehdotukset (2017)
- 107 Tommi Oikarinen, Tomi Voutilainen, Anu Mutanen ja
Matti Muukkonen
KUNNALLINEN ITSEHALLINTO VALTION PURISTUKSESSA
(2018)
- 108 Sami Borg
KUNTAVAALITUTKIMUS 2017 (2018)
- 109 Lasse Oulasvirta, Lotta-Maria Sinervo ja Petra Haapala
VALTUUTETUT TALOUSINFORMAATION KÄYTTÄJINÄ (2019)
- 110 Anu Gretschel ja Sami Myllyniemi
KUULUMMEKO YHTEISKUNTAAN?
Työn ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten käsityksiä
tulevaisuudesta, demokratiasta ja julkisista palveluista (2020)
- 111 Niina Mäntylä, Ville Karjalainen, Maria Refors Legge ja
Hanna-Kaisa Pernaa
PUKKI KAALIMAAN VARTIJANA
– kuka valvoo peruskouluja? (2021)
- 112 Tomi Venho
KUNNALLINEN PUOLUETUKI (2022)

- 113 Sami Borg
KANSANVALTAA KORONAN VARJOSSA
Tutkimusraportti vuoden 2021 kuntavaaleista (2022)
- 114 Arja Kurvinen, Arja Jolkkonen, Virpi Lemponen ja Petri Kahila
PIENTEN KUNTIEN STRATEGIAT JA LUOVAT RATKAISUT
(2022)
- 115 Josefina Sipinen, Juuso Laine, Elina Kestilä-Kekkonen,
Sami Borg ja Åsa von Schoultz
KAMPANJA POIKKEUSOLOSUHTEISSA:
KUNTAVAALIEHDOKKAAT 2021(2022)
- 116 Sami Borg
ALUEVAALITUTKIMUS 2022
Tutkimus Suomen ensimmäisistä aluevaaleista (2023)
- 117 Hanna Kosunen, Sari Hirvonen-Kantola ja Helka-Liisa Hentilä
KUNTIEN MAANKÄYTÖN SUUNNITTELU JA
ELINVOIMAHANKKEET (2023)
- 118 Minna Kivipelto, Mirka Elovainio, Hanna-Mari Heinonen,
Juulia Hietämäki, Signe Jauhiainen, Tuija Korpela, Heidi Sallinen,
Niina Tanner, Antti Teittinen, Timo Toikko ja Tarja Tolonen
TOIMEENTULOTUKI JA AIKUISSOSIAALITYÖ
Löytyykö keinoja toimeentulotuen tarpeen vähentämiseen? (2023)
- 119 Janne Ruohonen, Veikko Vahtera, Jaakko Rönkkö ja Annu Jaakkola
KUNTAYHTIÖIDEN TARKASTUKSEN JA ARVIOINNIN
ORGANISOINTI JA LÄPINÄKYVYYS (2024)
- 120 Päivi Armila, Terhi Halonen, Ari Sivenius ja Santtu Haantio
SYRJÄSEUTU LASTEN JA NUORTEN LIIKKUMISEN TILANA
STOP! Tässä seison enkä muuta voi? -tutkimushankkeen loppuraportti
(2024)

KAKS – Kunnallisanalyyttinen Kehittämiskeskus rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tukea ja parantaa kuntien ja niiden organisaatioiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kolme julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Julkaisut-sarja, jossa esitellään tutkimustietoa tai yhteiskunnallisia keskustelun avauksia.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Toimitusjohtaja	Jenni Airaksinen, jenni.airaksinen@kaks.fi , p. 050 533 2002
Tutkimuspäällikkö	Sami Borg, sami.borg@kaks.fi , p. 050 345 0811
Taloudenhoitaja	Maarit Vaittinen, maarit.vaittinen@kaks.fi , p. 040 716 4807

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

Armila, Halonen, Sivenius ja Haantio

Syrjäseutu lasten ja nuorten liikkumisen tilana

STOP! Tässä seison enkä muuta voi?

-tutkimushankkeen loppuraportti

Tutkimuksessa tarkastellaan syrjäseutunuorten mahdollisuuksia ylläpitää liikunnallista elämäntapaa ja osallistua mielekkääseen liikkumiseen vertaisten kanssa. Tutkimus toteutettiin maalaistaajamissa, syrjäkylien ympäröimissä kirkonkylissä sekä kuntaliitoskaupunkien reunakylissä. Tutkimuspaikkoja leimaavat pitkät välimatkat sekä julkisen liikenteen, ohjaajien ja harrastustilojen puute.

Maaseutumaisesta ympäristöstä kumpuavat myös monet liikuntaharrastusmahdollisuudet. Tilallinen avaruus, rauhassa tekemisen mahdollisuus sekä ihmisten ja paikkojen tuttuus tulevat tutkimuksessa esiin myönteisinä tutkimuspaikkojen luonnehdintoina. Erityisen vahvaksi tutkimuksessa nousi nuorisotyön osuus nuorten liikunnallisen toimijuuden ja spontaanin liikkumisen innoittajana.

Tutkimustuloksissa korostuu perheen osuus liikuntaharrastusten takaajana. Syrjäseudut vahvistavat nuorten perheriippuvuutta, koska niillä välimatkat ovat hyvin pitkiä. Nuoria lähellä olevien aikuisten osuus liikunnallisuutta tukevinä henkilöinä vahvistuu edelleen, kun harrastamisessa on kyse kilpaurheilijuudesta.

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2024

ISBN 978-952-349-126-7 (nid)

ISBN 978-952-349-125-0 (pdf)

ISSN 1235-6956